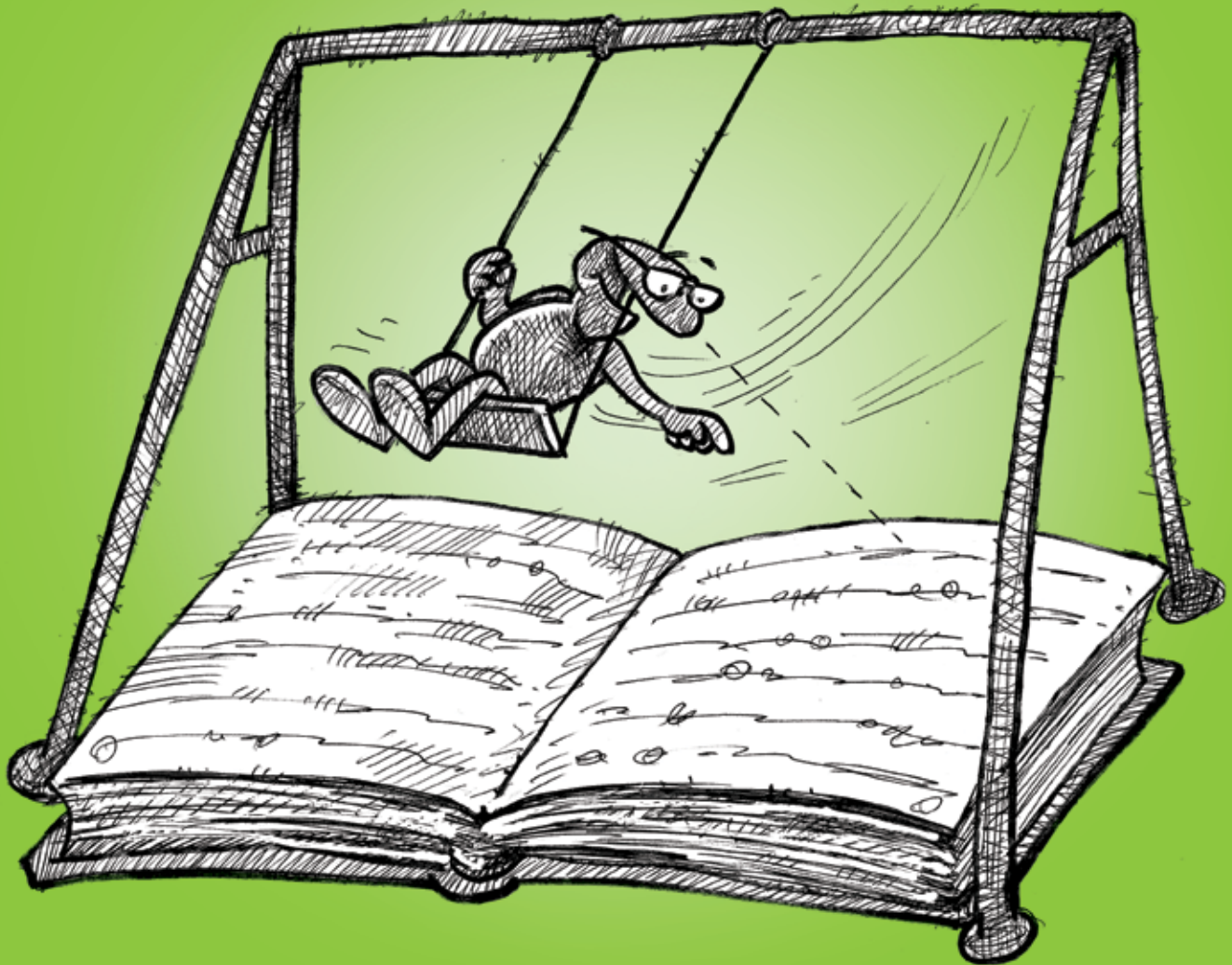

فصلنامه تخصصی سامان‌دهی مواد و منابع آموزشی و تربیتی / بهار ۱۳۹۴ / ۵۰ صفحه
برای ناشران، پدیدآورندگان، معلمان، مدیران مدارس، اولیا و کارشناسان آموزشی و پرورشی

ضرورت ایجاد بازار فرهنگی برای تربیت نسل امروز

کتاب‌های بدون مجوز همچنان تبلیغ می‌شوند

پای صحبت برگزیدگان یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد

جوانه

رشد

۴۷

بهار ۱۳۹۴ / ۵۰ صفحه
فصلنامه تخصصی
سامان‌دهی مواد و منابع
آموزشی و تربیتی

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی

اهتمام جدی برای همدلی و هم‌زبانی

امیدواریم از ظرفیت جامعه در بخش کتاب و کتابخوانی استفاده کنیم (پیام دکتر علی‌اصغر فانی، وزیر آموزش و پرورش به جشنواره کتاب‌های آموزشی تربیتی رشد)
ضرورت ایجاد بازار فرهنگی برای تربیت نسل امروز (متن سخنرانی حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدیان معاون پژوهشی وزیر و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی)
کتاب‌های بدون مجوز همچنان تبلیغ می‌شوند (متن سخنرانی محمد ناصری مدیر کل دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی و دبیر جشنواره یازدهم)
حال کتاب و کتابخوانی اصلاً خوب نیست! (متن سخنرانی دکتر حمیدرضا کفاش، معاون پرورشی)
بگذارید بچه‌ها خودشان انتخاب کنند (گفت‌وگو با عبدالعظیم کریمی، صاحب‌نظر تعلیم و تربیت - بخش دوم و پایانی) / بهروز رضایی، فریده نورمحمدی

خودتان را سرزنش نکنید! (نگاهی به کتاب من کامل نیستم ولی خوشبختم) / علیرضا متولی

فرار مثلثی در چهار ضلع (نگاهی نو به تربیت و روش‌های تربیتی) / فریده نورمحمدی

کتاب‌های کمک‌درسی در مسیر صعود (وضعیت کتاب‌های آموزشی دوره تحصیلی ابتدایی طی سال‌های ۹۰ تا ۹۲) / نجوا اسبیوند

تعامل ضرورتی انکارناپذیر (گفت‌وگوی ناشران و نویسندگان کتاب‌های آموزشی با کارشناسان و داوران گروه بهداشت و کودکیاری) / امید خراسانی

لبخند رضایت روی لب حاضران (ارزشیابی مراسم پایانی یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی تربیتی رشد از نگاه شرکت‌کنندگان) / دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی

حضور دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در بیست و هشتمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران

مطالعه فرصت‌هایی برای تفکر در اختیار ما می‌گذارد / بهروز رضایی
چند تألیفی در ایران و چند کشور جهان (رویکردی مشارکتی به موضوع تألیف کتاب‌های درسی) مجتبی مقصودی

دو نام با یک هدف! (مقایسه نشر الکترونیکی با نشر سنتی) / سودابه درخشنده
کتابخانه‌های آموزشگاهی؛ موتور توسعه فرهنگ مطالعه / فرشته ذوالجناحی

پای صحبت برگزیدگان یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد / معصومه شجاعی

فهرست برگزیدگان یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد / دبیرخانه یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد

۳

مدیر مسئول: محمد ناصری
سر‌دبیر: فریبا کیا
شورای برنامه‌ریزی:

۴

بهروز رضایی
دکتر محمود معافی
مهندس داوود نجف‌زاده
علاء نوری

۵

محبت!... همتی
مدیر داخلی: فریده نورمحمدی
ویراستار: جعفر ربانی

۸

طراح گرافیک: عبدالحمید سیامک‌نژاد
کاریکاتوربست: سعید رزاقی
عکاس:

۱۱

۱۲

رضا بهرامی
اعظم لاریجانی

۱۶

نشانی پستی دفتر مجله:
تهران، ایرانشهر شمالی، پلاک ۲۶۶
صندوق پستی ۱۵۸۷۵/۶۵۸۵

۱۸

۲۰

تلفن: ۸۸۸۳۹۱۶۶
دورنما: ۸۸۳۰۶۰۷۱
پیامک: ۳۰۰۰۸۹۹۵۱۸

۲۴

وبگاه: samanketab.roshdmag.ir
پیام‌نگار: javaneh@roshdmag.ir

۲۸

۳۱

۳۲

۳۴

۳۸

۴۰

۴۳

۴۶

اهتمام جدی برای همدلی و همزبانی

فریبا کیا

ایجاب می‌کند. دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی در سال جاری مصمم است با تقویت و استمرار برنامه‌های گذشته و طراحی برنامه‌های جدید برای تقریب دیدگاه‌های تولید کنندگان، موزعان و مصرف کنندگان به تراز بالاتری از همدلی و همراهی دست یابد. از آن جمله تأکید بیشتر بر حضور کارشناسان و مدیران ستادی در جمع مدیران مدارس به منظور فرهنگ‌سازی جهت بهره‌گیری از منابع آموزشی و تربیتی استاندارد و برپایی جلسات تبیینی و هماهنگی، جلب مشارکت مؤثرتر ناشران و تولید کنندگان کتاب‌های آموزشی و تربیتی در نمایشگاه بین‌المللی کتاب و گفت‌وگو با آن‌هاست.

توسعه کمی و کیفی رشته‌ها و موضوعات قابل تقدیر، در جشنواره بعدی، حضور مؤثر و گسترده‌تر در رسانه ملی، دعوت از تولید کنندگان برای تولید مواد آموزشی و تربیتی غیر مکتوب نرم‌افزارها، حمایت از تولیدات مناسب با راه‌اندازی پخش مدرسه به منظور سهولت دسترسی مخاطبان به منابع مناسب آموزشی و تربیتی مناسب نیز در سال ۹۴ پیش‌بینی و به لطف خدا اجرا خواهد شد. مشارکت فعال‌تر در برگزاری پنجاه هزار نمایشگاه در پنجاه هزار مدرسه با همکاری معاونت پرورشی، همدلی و همراهی با سایر واحدهای دست‌اندرکار تولید کتاب در درون آموزش و پرورش از جمله کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، انتشارات مدرسه، منادی تربیت از دیگر برنامه‌های ما در سال ۹۴ است که امید می‌رود با اجرای آن‌ها فضای مناسب‌تر در همراهی و همدلی پدیدآورندگان ایجاد شود و قدم‌های مؤثرتری نیز در فعالیت‌های ناظران، برنامه‌ریزان و نیز جذب مخاطبان برداشته شود.

در ۱۵ سال گذشته، موضوع سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی فرصت‌ها و ظرفیت‌های قابل توجهی ایجاد کرده و از برخی موقعیت اجتماعی، سیاسی و آموزشی برای ارتقای کیفیت و کارآمدی خود استفاده نموده است. در عین حال، برخی جریان‌ها به تسریع و ارتقای این فرایند کمک کرده و بعضی رخدادها تأثیر منفی بر آن داشته‌اند. خوشبختانه سال ۱۳۹۴ با پیام مقام معظم رهبری سال همدلی و همزبانی ملت و دولت نام گرفت. انتظار می‌رود این شعار که برخاسته از شعور ملی و درک موقعیت نظام در گستره داخلی و خارجی است، ظرفیت‌های بیشتری را برای توسعه کتاب و کتاب‌خوانی و نزدیک کردن بخش‌های غیردولتی به نظام رسمی تعلیم و تربیت ایجاد کند. تحقق این مهم و بهره‌گیری از این فرصت ذی‌قیمت نیازمند درخواست متقابل و اهتمام سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و تولید کنندگان بنام آموزشی و تربیتی از دیگر سو است.

خوشبختانه کارنامه نسبتاً قابل قبول فعالیت‌های حوزه ساماندهی و روند رو به رشد تعامل کمی و کیفی عوامل دست‌اندرکار و افزایش چشم‌گیر کتاب‌های استاندارد (از ۱۸ درصد به حدود ۶۰ درصد) از سوی ناشران، مؤید به بار نشستن تلاش‌های پیشین است. اجرای یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی، رشد و تقدیر از برگزیدگان، هم‌صدایی مدیران و مسئولان ارشد آموزش و پرورش بر ضرورت استانداردسازی منابع آموزشی و تربیتی، حرکتی تازه و همت مضاعف مسئولان و دوستان کتاب و فرهنگ دوست، آینده روشن‌تری را نوید می‌دهد که خود انرژی مضاعفی را برای ادامه راه در همکاران

پیام دکتر علی اصغر فانی، وزیر آموزش و پرورش
به جشنواره کتاب‌های آموزشی تربیتی رشد

امیدواریم از ظرفیت جامعه در بخش کتاب و کتابخوانی استفاده کنیم

اشاره

رابطه با (اقرأ) و مطالعه. لذا مکتب اسلام بر کتابخوانی تأکید دارد و مقام معظم رهبری نیز به دفعات در رابطه با بحث کتاب و کتابخوانی تأکیدی داشته‌اند و رئیس‌جمهور هم به دفعات در رابطه با کتاب، کتابخوانی و فرهنگ مطالعه تأکیدی داشته‌اند، به طوری که در آغاز سال تحصیلی ۹۳-۹۲ در یکی از مدارس کشور آموزش و پرورش را مکلف کردند که به امر کتابخوانی و مطالعه و گفت‌وگو و درس انشا توجه کرده و پیگیری‌های لازم را انجام دهد.

بر اساس اسناد تحولی آموزش و پرورش توسعه کتابخوانی جز اولویت آموزش و پرورش است

خوشحالم از اینکه این جشنواره تشکیل می‌شود. اطلاعاتی که من دارم حاکی از این است که حدود ۴ هزار عنوان کتاب از ناشران مختلف به دست هیئت‌های داوری رسیده و با توجه به بند ۱-۶ سند تحولی نظام آموزشی کشور مبنی بر توسعه کتابخانه‌ها در مدارس و همچنین برنامه‌های آموزش و پرورش در رابطه با کتابخانه‌های کلاسی، به نظر می‌رسد که امر کتاب و توسعه کتابخوانی از اولویت‌های آموزش و پرورش کشور باشد.

باید این نکته را تأکید کنم که آموزش و پرورش باید تلاش کند در رابطه با توسعه مشارکت‌ها و استفاده از توان همه ناشران دولتی و غیردولتی و امکاناتی که در جامعه موجود است، بهره‌مند شود. مشارکت‌پذیری و مشارکت‌جویی از سیاست‌های جدی آموزش و پرورش است و ما انتظار داریم ناشران با توجه به اهداف دوره‌های تحصیلی و به خصوص سند تحول آموزشی کشور بتوانند کتاب‌هایی منطبق بر اهداف دوره‌ها و پایه‌های مختلف تولید کنند و آن‌ها با توجه به ارزش‌های حاکم بر جامعه بتوانیم از توان ناشران استفاده کنیم.

در پایان عرض می‌کنم که ما امیدواریم بتوانیم از توان و پتانسیل موجود در جامعه در بخش کتاب و کتابخوانی استفاده کنیم و در نمایشگاه‌هایی که در مدارس ما - ۵۰ هزار نمایشگاه کتاب در ۵۰ هزار مدرسه - تشکیل خواهد شد قادر باشیم از مجموعه آثاری که ناشران تولید و داوران و دست‌اندرکاران این جشنواره آن‌ها را داوری کرده‌اند، استفاده کنیم و بتوانیم نسل فعلی را که آینده‌سازان ایران اسلامی هستند، آماده‌تر کنیم تا بتوانند به خوبی وارد جامعه شوند.

در آخرین لحظاتی که من توفیق داشتم خدمت شما برسم مجموعه مطالبی را که تحت عنوان نشریه «جوانه» آماده شده بود در اختیار من قرار دادند. من صمیمانه، هم از ناشران و هم از اعضا و دست‌اندرکاران این جشنواره تشکر و قدردانی می‌کنم.

سالن بزرگ مرکز آفرینش‌های کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در بیست و سومین روز از دی ماه سال ۱۳۹۳، برای چندمین بار شاهد برگزاری مراسم اختتامیه یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد بود. در میان جمعیت بودند کسانی که برای یازدهمین بار به این مراسم می‌آیند. کسانی هم مانند زنده یاد مهندس علاقمندان که بعد از راهاندازی جشنواره و همراهی چند ساله با آن روی در نقاب خاک کشیده‌اند، گرچه حضور نداشتند اما یاد و نامشان زنده بود. ناشران و مؤلفانی هم آمده بودند اگرچه بسیاری از آن‌ها اثر برگزیده‌ای هم نداشتند. البته برخی هم برای اولین بار بود در این جشنواره شرکت می‌کردند. یک چیز همه شرکت‌کنندگان در این مراسم را به هم پیوند می‌داد که از گذشته تا به حال بین آنان مشترک بوده است و آن هم دغدغه تولید و انتشار کتاب‌های آموزشی مناسب و اقدام برای جلوگیری از انتشار آثار نامناسب، مخرب و آسیب‌رسان به فرایند یادگیری و یاددهی بود. شوق و سرزندگی و نشاط در چهره و رفتار و منش برگزارکنندگان مراسم دیده می‌شد و همه چیز برای یک جشن بزرگ آماده بود؛ جشنی دیگر برای بزرگداشت کتاب، کتابخوانی و زنده کردن رسم نیک مطالعه و خواندن و معرفی کتاب‌های مناسب و الگو. مراسم با اندکی تأخیر، اما با حضور کامل میهمانان جشن و در حالی که ظرفیت سالن محل برگزاری جشنواره کامل شده بود، با تلاوت قرآن کریم و پخش سرود جمهوری اسلامی ایران آغاز شد. آنچه می‌خوانید، گزارشی از سخنرانی‌های این مراسم است که آغازگر آن‌ها پیام تصویری وزیر محترم آموزش و پرورش به جشنواره بود.

بسم ... الرحمن الرحيم

ضمن عرض خیر مقدم خدمت حضار، از اینکه نتوانستم در این جلسه به دلیل همراهی با رئیس‌جمهور و هیئت دولت، در سفر استانی به استان بوشهر، حضور پیدا کنم عذرخواهی می‌کنم و امیدوارم در فرصت‌های دیگر بتوانم خدمت عزیزان برسم. در قرآن مجید در ۲۵۵ موضوع در رابطه با کتاب صحبت شده است، دو بار در رابطه با قلم و ۳ بار در

ضرورت ایجاد بازار فرهنگی برای تربیت نسل امروز

بسم الله الرحمن الرحيم

خدای بزرگ و متعال را شاکرم که به من توفیق داد برای چندمین بار در خدمت شما عزیزان در خصوص کتاب‌های آموزشی صحبت کنیم.

تلاش برای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه

ما هدف دستیابی به مراتبی از حیات طیبه را در یک بستر آموزشی و فرهنگی دنبال می‌کنیم. من معتقدم که فعالیت‌های آموزش و پرورش، اعم از آموزشی و پرورشی و فرهنگی، باید به یک برون‌داد نهایی، یعنی تربیت منجر، شود. از این جهت است که این فعالیت‌ها و از جمله فعالیت‌های حوزه کتاب و کتاب‌خوانی برای ما معنا پیدا می‌کند. شاید سؤال شود که سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی چه نسبتی با این فعالیت‌ها دارد و آیا این فعالیت‌ها وظایف ذاتی آن است یا نه؟ بنده عرض می‌کنم ما همان مقصد نهایی را که تربیت نسل است، براساس سند برنامه درسی ملی و قانون تشکیل آموزش و پرورش، که دستیابی به مراتبی از «حیات طیبه» است، در این سازمان دنبال می‌کنیم. آموزش باید در بستری فرهنگی صورت گیرد تا منجر به تربیت شود. برای مثال کتاب‌های آموزشی خودش یک بستر فرهنگی است.

در گام اول، یعنی معرفی کردن آثار خوب و مناسب در این بازار تولید انبوه کتاب‌های غیرمرتبط و احیاناً نامناسب، کار بسیار مهم و مؤثری است که می‌تواند کتاب‌های شایسته و الگو را به مخاطبان معرفی و زمینه دسترسی آنان را به این کتاب‌ها فراهم کند. زیرا وقتی که تولید کتاب انبوه شد معمولاً شائبه‌های دیگری وارد این کار می‌شود و دقت نظرهای لازم و ضروری در تولید این‌گونه آثار را تحت‌الشعاع خود قرار می‌دهد. در چنین وضعیتی داوری کتاب‌ها و مشخص کردن آثار مناسب و خوب می‌تواند کمک کند تا مخاطب بتواند با دانش، شناخت و آگاهی بیشتری به کتاب دسترسی پیدا کند و در کنار آن ناشران صاحب صلاحیت نیز، همراه با اهداف برنامه آموزشی و درسی، توفیقات بیشتری برای تولید باصرفه این آثار به‌دست آورند. به هر حال، امیدواریم این جشنواره بتواند زمینه

دسترسی مخاطبان به آثار مناسب را بیش از پیش فراهم آورد. گام دوم هم که بخشی از وظیفه و نقش ماست، این است که از کسانی که کار خوب و مناسب تولید کرده‌اند هم تشکر کنیم و هم آثار آنان را معرفی کنیم. این کاری است که ما در این جشنواره انجام می‌دهیم و از نویسندگان و ناشرانی که این امر را در آثار خود مورد توجه قرار داده و با ما همراهی کرده‌اند، قدرشناسی می‌کنیم.

اما گام سوم، ایجاد زمینه برای دسترسی مخاطبان به این آثار و ایجاد بازار مصرف فرهنگی برای آن‌هاست که در همین زمینه دوستان به اقداماتی که صورت گرفته است، اشاره کردند. ضمناً باید به موضوع جابه‌جایی‌هایی که در رشته‌ها و حوزه‌های آموزشی و درسی صورت گرفته است و آقای دکتر کفاش هم به بخشی از آن‌ها اشاره کردند، بیشتر بپردازیم و ضمن توجه به نیازهای معلمان و دانش‌آموزان، زمینه تولید در این بخش‌ها و حوزه‌ها را هم فراهم سازیم. امیدواریم این جشنواره بتواند بعد از آن که این آثار معرفی شد، زمینه دسترسی مخاطبان به آثار مناسب را هم بیش از پیش فراهم آورد.

و ضمناً در جاهایی که جابه‌جایی اتفاق افتاده است و کالاهای غیرفرهنگی یا شبه‌فرهنگی جایگزین کالاهای فرهنگی شده‌اند نیز اقدام لازم صورت گیرد و نگذاریم چنین امری ادامه پیدا کند. ما باید با حضور در این صحنه فرصتی فراهم کنیم که مصرف‌کنندگان کالاهای فرهنگی بتوانند با خیال راحت به این بازار دسترسی پیدا کنند و با امنیت و آرامش کالای مناسب مورد نظر خود را به‌دست آورند.

مدارس، دانش‌آموزان و اولیا و معلمان واقعا

خواهان چنین امری هستند و ما باید این زمینه و استعداد خرید را به نیکویی برای آنان فراهم کنیم که البته این استعداد منحصر به استعداد مالی و قدرت خرید نیست بلکه استعداد تربیتی، آموزشی و فرهنگی نیز هست. اصولاً ذائقه را تغییر دادن و قرار دادن آن در مسیر صحیح و رو به اصلاح ضرورتی است که در برنامه درسی اتفاق می‌افتد و باید به‌ویژه در حوزه زبان و ادبیات فارسی و از آن مهم‌تر در حوزه پرورش و تقویت قوه تفکر و پرورش خلاقیت اتفاق بیفتد. همچنین این امر باید در حوزه‌های یادگیری و آن ۱۱ حوزه‌ای که دوستان قبلان اشاره کردند نیز تحقق پیدا کند. این جشنواره می‌تواند واسطه یا عاملی باشد که توانایی در همه حوزه‌های یادگیری را تنوع و سرعت ببخشد تا مخاطب مسیر را سریع و صحیح طی کند.

حوزه داوری فرهنگی را گسترش دهید

من پیشنهادی برای جشنواره دارم که امیدوارم دوستان روی آن تأمل کنند و اگر پذیرفته شد، ما هم حسب مسئولیتی که داریم از آن پشتیبانی خواهیم کرد. عرض کردم که حسب همان موارد طرح شده در مراسم جشنواره

سال قبل، امسال ۱۱ حوزه یادگیری مورد پوشش قرار گرفته است، ضمناً نسبت به دوره پیش‌دبستانی همکاران ما جدیت کاملی داشته‌اند و نسبت به بخش داستان و رمان هم که می‌تواند مجموعه‌ای از حوزه‌های یادگیری ما را تحت پوشش قرار دهد، اهتمام خوبی شده است و من از این بابت از همه عزیزان تشکر می‌کنم. و اما پیشنهاد من «داوری فرهنگی» است. به این شرح که می‌خواهم خواهش کنم و توصیه کنم که دوستان با همدیگر مشورت و رایزنی کنند و اگر مورد اقبال واقع شد، «حوزه داوری فرهنگی» را توسعه دهند. یعنی ما دیگر فقط حوزه آموزش را نبینیم، بلکه حوزه فرهنگ را به‌صورت جامع ببینیم. فلذا جا دارد که این جشنواره بتواند، مانند جشنواره انتخاب کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، حوزه وسیع‌تری را تحت پوشش قرار دهد و جامعیت خود را به‌عنوان جشنواره‌ای فرهنگی و تربیتی حفظ کند و آن را توسعه دهد. خوشبختانه جشنواره این ظرفیت را دارد و امیدوارم دوستان در قدم اول به‌لحاظ محتوا این کار را انجام دهند و به‌لحاظ مقدمات سازمانی و اداری هم ما بتوانیم زمینه و امکانات مورد نیاز را فراهم کنیم. از سویی دیگر ما باید بتوانیم از مشارکت همکاران خوبمان در وزارت فرهنگ و ارشاد

اسلامی، کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی و دیگر مراکز و نهادهای مرتبط استفاده کنیم و اساس جایزه ویژه‌ای را برای این جشنواره بنا نهیم و بستر مناسبی را برای اعتلای فرهنگ کتاب و کتابخوانی، آن گونه که شایسته نام این کشور اسلامی است، فراهم و زمینه توسعه و فرهنگ و اندیشه را در کشور بیش از پیش مهیا کنیم. چنین کاری حتماً ارتباط وسیعی با کار، اهداف و برنامه‌های تحولی و اساسی آموزش و پرورش و مخاطبان این جشنواره خواهد داشت و من امیدوارم دوستان با پشتکار و اراده‌ای که همیشه برای کارهای بزرگ و ماندگار دارند، این موضوع را هم به عنوان یک پیشنهاد دنبال کنند و به نتیجه برسند.

ما باید یک حساب ویژه هم برای آموزش قرآن و علوم مربوط به آن به صورت مستقل و یا با زمینه رمضان باز کنیم. به عبارت صحیح‌تر باید در این جشنواره و در دوره‌های آتی گامی مؤثر برای مهاجرت‌زدایی از ارتباط با قرآن برداریم و هدف این باشد که آنچه آثار تولیدی درباره قرآن است، اعم از آموزش قرآن و آموزش مفاهیم قرآن، به عنوان خطی ویژه در این جشنواره طراحی و به دقت آن را دنبال کنیم و به نتیجه برسیم تا آثار قرآنی بهتر و بیشتر مؤثرتر از گذشته بررسی، انتخاب و به مخاطبان معرفی شود و در دسترس مردم قرار گیرد. البته از پدیدآورندگان این آثار هم تجلیل و تقدیر کنیم.

تأکید می‌کنم که علی‌رغم همه تلاش‌هایی که در سال‌های گذشته داشته‌ایم، قرآن هنوز در بین ما مهجور است. هنوز هم روخوانی و روان‌خوانی قرآن برای بخش عمده‌ای از مردم کشور ما غریب است. دریافت و درک مفاهیم قرآن برای بسیاری از دانش‌آموزان ما مشکل است. هنوز هم رفتار قرآنی در تمامی لایه‌های زندگی فردی و اجتماعی ما رسوخ و نفوذ نکرده است؛ حتی گاهی اوقات با رفتارهای قرآنی احساس غریبی می‌کنیم. و بالاتر از همه قرآن در تصمیم‌گیری‌های اساسی ما جایگاه شایسته و بایسته خود را پیدا نکرده است و جای آن، جایگاه محکمی نیست.

این جشنواره باید با تشویق کردن متفکران قرآنی و تولید محتوای آموزشی و تربیتی و فرهنگی برای قشر نوجوان و جوان گامی اساسی در این زمینه بردارد.

باید مروج آثار فرهنگی مناسب باشیم

اما حرف دیگر من، که ممکن است اندکی هم تلخ به نظر برسد، این است که بالاخره باید میان کسانی که خوب کار می‌کنند. با کسانی که خوب کار نمی‌کنند تفاوت بگذاریم. ما باید مروج آثار فرهنگی مناسب باشیم. نباید اجازه بدهیم سابقه فرهنگی و سوابق افتخار آفرین این کشور با شانناژبازی‌ها رسانه‌ای و یا به انکای زرسالاری موجب ترویج «قول زور» شود. منظورم از قول زور، قدرت مشت نیست. در اصطلاح قرآنی، قول زور یعنی آنچه خلاف واقع است. غش؛ غش در معامله؛ غش در تبلیغ و هر نوعی دیگر از آن یکی از گناهان است.

من نسبت به برخی از جریان‌های تبلیغی این نگاه را دارم و می‌گویم اگر به فکر آموزش و پرورش نیستید، و اگر به فکر آینده نسل و فرزندان خودتان نیستید، لاقلاً به فکر اعتبار و آینده

خودتان باشید. مردم به جریان‌های رسانه‌ای اعتماد می‌کنند، اما اگر خلاف واقع و یا در حقیقت غشی در این معامله ببینند و اعتمادشان مخدوش شود، اعتمادشان برای همیشه از شما و آنچه می‌گویید و تبلیغ می‌کنید، سلب می‌شود و بازگرداندن این اعتماد کار راحت و آسانی نخواهد بود؛ این اعتماد وقتی کاسته شد با پول هم قابل برگشت نخواهد بود زیرا همه چیز پول نیست و مردم و جامعه ارزش‌ها و اعتقاداتی دارند که اگر مورد هجمه واقع شود، جبران آن سخت و گاه غیرممکن خواهد بود.

در قرآن کریم، در سوره مبارکه حج، این نکته بیان شده است که برخی از افراد چون وضعشان خوب می‌شود و گشایشی در کارشان صورت می‌گیرد، می‌گویند خداوند متعال ما را گرامی داشت، اما وقتی حالشان بد می‌شود می‌گویند خداوند متعال به ما اهانت کرد، در صورتی که این چنین نیست. دلیل این کار این است که آن‌ها همه چیز را از دریچه مادیات و پول می‌بینند. پول خوب است، اما همیشه علاج‌بخش و چاره‌ساز نیست. سر بسته می‌گویم که اگر کرم حلزون یک روز تبلیغ می‌شود و بعد وزارت بهداشت می‌گوید استاندارد نداشته، اگر روزی پدیده شان‌دیز و... مطرح می‌شوند و همه را دعوت به سرمایه‌گذاری می‌کنند و چندی بعد قوه قضائیه می‌گوید آنجا را پلمپ کنید، معنی این کار یعنی ضربه زدن به اطمینان و اعتماد مردم، اطمینان و اعتمادی که در سایه همین تبلیغات و معرفی‌های آن چنانی مخدوش شده است.

اگر این ضربه زدن به اطمینان و اعتماد مردم در حوزه آموزشی و پرورشی اتفاق بیفتد بسیار بد خواهد بود. دوستان بیا بید تا وقت نگذشته است، نسبت به اصلاح این فرایند عیوب کاری تجدیدنظر کنیم. ما معتقدیم کتاب و کتاب‌خوانی بالاتر از هر

چیز دیگری است. من در این بخش از صحبت‌هایم برای شما درد دل کردم تا اگر کسی در جمع ما به دوستان مسئول در این حوزه دسترسی دارد، این صحبت‌ها و درد دل‌ها را که درد دل جمع زیادی از علاقه‌مندان به فرهنگ این کشور است، به این دوستان منتقل نماید که اهل کتاب از این کار شما خوششان نمی‌آید و دلایلی را هم که بیان شد، بازگو نمایند. از اینکه حوصله کردید و به صحبت‌های بنده توجه نمودید متشکرم و اگر احیاناً برخی صحبت‌ها اندکی تند بود، عذر خواهیم که خداوند متعال سخن تند و ناگوار را دوست نمی‌دارد مگر از کسانی که نسبت به آنان ظلم شده باشد. در واقع من گمان می‌کنم که در این مسیر به آموزش و پرورش ظلم شده است و ناچار باید این جملات را می‌گفتم. سربلند و شاد کام و در مسیر تعالی و توسعه فرهنگ و کتاب و کتاب‌خوانی مؤید و موفق باشید، ان شاء الله...

ما دیگر فقط حوزه آموزش را نبینیم، بلکه حوزه فرهنگ را به صورت جامع ببینیم. فلذا جا دارد که این جشنواره بتواند، مانند جشنواره انتخاب کتاب سال جمهوری اسلامی ایران، حوزه وسیع‌تری را تحت پوشش قرار دهد و جامعیت خود را به عنوان جشنواره‌ای فرهنگی و تربیتی حفظ کند و آن را توسعه دهد. خوشبختانه جشنواره این ظرفیت را دارد و امیدوارم دوستان در قدم اول به لحاظ محتوا این کار را انجام دهند و به لحاظ مقدمات سازمانی و اداری هم ما بتوانیم زمینه و امکانات مورد نیاز را فراهم کنیم

متن سخنرانی محمد ناصری مدیر کل دفتر انتشارات و
تکنولوژی آموزشی و دبیر جشنواره یازدهم

کتاب‌های بدون مجوز همچنان تبلیغ می‌شوند

که معمولاً به صورت دوسالانه برگزار می‌شد، هر ساله ادامه خواهد داشت. در جشنواره از ظرفیت کتاب‌های درسی به انحاء مختلف و گوناگون استفاده و هر سال بر این ظرفیت افزوده شده است. به نحوی که در کتاب‌های جدیدالتألیف، یک فرم هر کتاب به معرفی کتاب‌های مناسب اختصاص پیدا کرده است. همین طور مجلات رشد در کنار کتاب‌های درسی دائماً عهده‌دار معرفی و ترویج کتاب‌های آموزشی و تربیتی بوده‌اند و خواهند بود. سایت «سامان کتاب» نیز در همین راستا فعال شده است. این سایت فعالیت‌های مستمری دارد که به‌ویژه در زمینه اطلاع‌رسانی در این حوزه و ایجاد ارتباط بیشتر با ناشران و مؤلفان ادامه و توسعه خواهد یافت.

من فکر می‌کنم برخی از ناشران عزیز، به اهداف آموزش و پرورش هیچ توجهی نمی‌کنند و همچنان کتاب‌های حل‌المسائل و کتاب‌های بی‌ربط با اهداف آموزشی و تربیتی را به صورت انبوه تولید می‌کنند.

تولید انبوه کتاب‌های تست پاسخ‌محور دردی را دوا نمی‌کند

متأسفانه انتشار کتاب‌های حل‌المسائل و شیوه و نوع انجام آن به گونه‌ای است که خود آن‌ها فریاد می‌زنند که محور آن‌ها سودجویی است؛ معلوم است که دردی از فرهنگ و آموزش و پرورش را دوا نخواهد کرد. این یکی از همان معضلات و مشکلاتی است که سال‌هاست وجود دارد و ما برای آن متأسفیم. همچنین بخش بازرگانی رسانه ملی، یعنی صداوسیما، معمولاً در تبلیغ کتاب‌های بدون مجوز خودش را به نشنیدن می‌زند و من همین جا و از پشت تریبون رسمی اعلام می‌کنم که: ما ز یاران چشم‌پاری داشتیم! اما انکار گوش شنوایی نیست. نمی‌دانم چرا این حرف روشن که اگر قرار است چیزی تبلیغ شود، باید مجوز لازم را از حوزه مربوطه داشته باشد، حداقل در این خصوص، مورد توجه دوستان قرار نگرفته است و این داستانی است که همچنان ادامه دارد.

از بین ۱۵۳۷ عنوان کتاب مناسب، ۲۸۵ عنوان برای کسب مقام

رشد ۴۰ درصدی کتاب‌های مناسب آموزشی تربیتی

جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد وارد دهه دوم فعالیت خود شده است و ما امروز یازدهمین دوره آن را به پایان می‌رسانیم. وقتی به پشت سرمان نگاه می‌کنیم نقاط عطفی را می‌بینیم که بنده به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنم.

اول اینکه، همراهان ما در این جشنواره، یعنی ناشران، که در اولین دوره ۱۸ درصد از ناشران این حوزه بودند. بعد از یک دهه تعامل و مشارکت به بیش از ۵۸/۵ درصد رسیده‌اند که این رشد ۴۰ درصدی و همراهی بیش از ۶۰۰ ناشر با جشنواره در این دوره، قابل توجه و مایه امیدواری است.

دوم اینکه مصوبه ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش از دیگر دستاوردهای ارزشمند این حرکت رو به رشد است و نقش مهمی در همراه کردن همه دستگاه‌ها و نهادهای فرهنگی و اجتماعی مرتبط با بحث ساماندهی کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد داشته است و ان شاء... با اجرایی شدن بیشتر آن در سال‌های آتی برکات و اثرات بسیار زیادی خواهد داشت.

سوم، ما تا به امروز ۷۰ عنوان کتاب‌نامه رشد را برای مخاطبان خود، که هم معلمان و هم دانش‌آموزان هستند، تقدیم کرده‌ایم و این روند همچنان ادامه خواهد داشت. ما «فصلنامه جوانه» را به شکل اختصاصی و به صورتی که دائماً بر تنور این موضوع بدمد منتشر کرده‌ایم و امروز شما عزیزان شماره ۴۶ این نشریه را که ویژه‌نامه‌ای برای همین جشنواره است در دست دارید. ما تا به امروز ۱۳۲۵۰ عنوان کتاب مناسب را در همه دوره‌ها و مقاطع تحصیلی و رشته‌های گوناگون به جامعه معرفی کرده‌ایم.

معمولاً این جشنواره، جشنواره نمادینی است که ما در آن از ظرفیتی که در نشر کشور وجود دارد بهره می‌بریم و آثار برتر آموزشی و تربیتی را به‌عنوان الگو معرفی می‌کنیم. ان شاء... با شروع فصل جدید، از این پس، این جشنواره

تقدیری و برگزیده با هم به رقابت پرداختند. در تولید کتاب‌های مناسب ۴۲۲ ناشر سهیم بودند که از یکایک آنان تشکر و قدردانی می‌کنیم. ۱۰۲ داور در ۳۲ گروه داوری این آثار را بررسی کردند که اگر به صفحات آخر نشریه جوانه که در اختیار شماست، مراجعه کنید. اسامی داوران نام‌آشنا و باتجربه‌ای را خواهید دید که ما هم به سهم خودمان قدردان و سپاسگزار زحمات بی‌شائبه و ارزشمند و مؤثر آنان هستیم.

در داوری آثار از ظرفیت کامل اندیشمندان استفاده کردیم

در دوره یازدهم اتفاق خوب و مؤثر دیگری هم رخ داد و آن اینکه دو مدیر کل دفاتر تألیف سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، یعنی آقای دکتر امانی و آقای مهندس دوران‌دیش، مستقیماً بر روند بررسی آثار از ابتدا و تا انتها نظارت داشتند. همچنین آقای کرام‌الدینی از کارشناسان عزیز و صاحب‌اندیشه سازمان با حضور در کمیته علمی جشنواره در این زمینه کمک کردند. از حضور مؤثر و ارزشمند همه این عزیزان تشکر می‌کنم. همچنین باید از سرکار خانم کیا دبیر علمی این جشنواره که به همراه کارشناسان و همکاران سختکوش خودشان فراوان زحمت کشیدند و کار را به سرانجام رساندند صمیمانه تشکر و قدردانی کنم.

گشایش یک نمایشگاه و فروشگاه دائمی برای کتاب‌های آموزشی و تربیتی مناسب

در تکمیل و توسعه فعالیت‌های حمایتی و در دسترس قرار دادن کتاب‌های مناسب برای خرید، امسال «پخش مدرسه» به صورت نمایشگاه و فروشگاه دائمی کتاب‌های مناسب معرفی شده در کتابنامه‌های رشد، به عنوان زمینه‌ای مؤثر برای تحقق این امر مورد توجه قرار گرفته است و انشاءالله به زودی با حضور جناب آقای دکتر محمدیان بازگشایی و فعالیت خود را از تهران آغاز می‌کند و به تدریج در همه استان‌های کشور گسترش خواهد داد. اتفاق دیگری که به‌نظرم کار مبارکی است، توجه بیشتر به معلمان مؤلف است؛ کاری که از ابتدا و همواره جناب آقای دکتر محمدیان بر آن تأکید و اصرار داشته‌اند و خوشبختانه در این جشنواره صورت اجرایی بیشتری پیدا کرد. البته و خوشبختانه ما امروز وقتی پرونده دوستان مؤلف و نویسنده این حوزه را بررسی می‌کنیم، سوابق و تجربه معلمی در سابقه کاری اکثر عزیزان وجود دارد. اما توجه ما امسال بیشتر معطوف به معلمانی بوده است که به اصطلاح گج در دست دارند و به‌عنوان معلم رسمی آموزش و پرورش، با حضور در کلاس درس، ارتباط مستقیمی با دانش‌آموز، مدرسه و کلاس درس داشته‌اند و با تأکید رئیس محترم سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی از بین ۴۵ نفر معرفی شده در این جشنواره از ۲ نفر از معلمان که این شرایط را هم داشته‌اند، به‌طور ویژه تقدیر خواهد شد.

تقسیم بندی کتاب‌ها بر اساس حوزه‌های یادگیری یازده‌گانه

در این جشنواره ما حوزه‌های یادگیری را ملاک داوری قرار داده‌ایم و البته در کنار ۱۱ حوزه رسمی یادگیری، حوزه وسیع،

گسترده و بسیار جذاب ادبیات داستانی را، در سه زمینه شعر، داستان و نمایشنامه که جایز در جشنواره خالی بود، به این حوزه‌ها افزودیم. البته حوزه پیش‌دبستانی هم که حوزه‌ای گسترده است، مورد توجه قرار گرفته و خوشبختانه ناشران هم در این حوزه تلاش‌های گسترده و مؤثری داشته‌اند. در واقع ما در ۱۳ حوزه کار داوری و بررسی آثار ناشران آموزشی را در زمینه‌های آموزشی و تربیتی مورد داوری قرار داده‌ایم و امروز آثار برتر در این حوزه‌ها معرفی خواهند شد.

در سال‌های گذشته از سه ناشر تقدیر می‌شد ولی در جشنواره امسال از ۵ ناشر به‌عنوان ناشرین برتر تقدیر خواهیم کرد و امیدواریم این کار نیز در رونق کار دوستان ناشر مؤثر باشد.

ضرورت توجه به بیانیه‌های داوری توسط ناشران

به همه دوستان و به‌خصوص مؤلفان و ناشران محترم توصیه می‌کنم که حتماً و حتماً بیانیه‌های داوری در حوزه‌های مختلف را به دقت مطالعه کنند، زیرا نکات قابل‌اعتنایی در آن وجود دارد که می‌تواند بسیار مؤثر باشد.

همچنین تقاضای ما این است که ناشران محترم حتماً و حتماً اسناد بالادستی وزارت آموزش و پرورش مانند اسناد مربوط به سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و سند برنامه درسی ملی را به دقت مطالعه کنند، چون به شما کمک خواهد کرد آثار تولیدی شما نزدیکی و انطباق بیشتری با اهداف و فلسفه برنامه آموزشی و درسی داشته باشد و این تولیدات در چرخه استفاده و بهره‌برداری معلمان و دانش‌آموزان قرار گیرد.

رویکرد ما همچنان نسبت به نشر، تشویق تألیف است و اگر آثار ترجمه شده خوب را هم از نظر دور نداریم، اما اساس تألیف است و استفاده از توان خودمان همچنان مورد توجه و نظر است و رویکرد اصلی و جاری تألیف است.

امروزه حوزه‌های تازه و جدیدی مانند تفکر و پژوهش، کار و فناوری و آموزش‌های

مربوط به سبک زندگی در آموزش و پرورش وجود دارد که بسترهای تازه‌ای را در این زمینه گشوده‌اند. این حوزه‌های جدید قالب‌ها و سبک‌های جدیدی را برای نشر می‌طلبند که باید به دقت و با هوشمندی مورد توجه ناشران قرار گیرد.

لزوم توجه بیشتر به ظرفیت‌های فنی و هنری در کتاب‌های آموزشی

در نحوه عرضه کتاب هم ملاحظاتی وجود دارد. از جمله باید از همه ظرفیت‌های هنری و فنی در خصوص قطع کتاب، گرافیک و صفحه‌آرایی، اندازه قلم و فونت مناسب، نوع کاغذ و دیگر جنبه‌های هنری و جذابیت آفرین برای مخاطبان استفاده شود تا در مسیر جلب توجه مخاطب و ایجاد علاقه برای مطالعه آن اثر، توفیق بیشتری داشته باشیم. این موضوع مهمی است، تا جایی

این بازار کاذبی که وجود دارد و معمولاً می‌خواهند به ضرب و زور رسانه آن را ترویج دهند، دردی را از آموزش و پرورش و فرهنگ دوا نخواهد کرد. به همین دلیل تقاضا می‌کنیم ناشران محترم ضمن توجه به نیازهای واقعی مخاطبان، آثار و تولیدات خود را در زمینه تولید کتاب‌هایی که واقعاً یادگیری و یاددهی را افزایش می‌دهند توسعه دهند

**در داوری آثار یازدهمین
جشنواره از خرد جمعی و
ظرفیت کامل اندیشمندان
استفاده کردیم**

که ممکن است یک کتاب با محتوای خوب، به دلیل نداشتن جنبه‌های فنی و هنری، نتواند امتیاز لازم را برای قرار گرفتن در ردیف کتاب‌های مناسب به دست آورد.

ضرورت پرداختن به نیازهای واقعی معلم و دانش‌آموز، حرف حساب دیگری است که باید به آن توجه شود. این بازار کاذبی که وجود دارد و معمولاً می‌خواهند به ضرب و زور رسانه آن را ترویج دهند، دردی را از آموزش و پرورش و فرهنگ دوا نخواهد کرد. به همین دلیل تقاضا می‌کنیم ناشران محترم ضمن توجه به نیازهای واقعی مخاطبان، آثار و تولیدات خود را در زمینه تولید کتاب‌هایی که واقعا یادگیری و یاددهی را افزایش

می‌دهند توسعه دهند.

حوزه کتاب آموزشی، به طور کلی، گستره خیلی وسیعی را در بر می‌گیرد، به طوری که کتاب‌های کمک‌آموزشی و کمک‌درسی جای خیلی بزرگی را در این حوزه به خود اختصاص نمی‌دهند. اما چون ما این حوزه را هم به رسمیت می‌شناسیم ناچارم از

سوی دبیرخانه جشنواره یازدهم، عرض کنم که به جد از تولید کتاب‌هایی که کتاب درسی را خلاصه می‌کنند، پاسخ‌های سؤالات را در اختیار مخاطب قرار می‌دهند و یا بنای آن‌ها بر تست‌های چند گزینه‌ای است، پرهیز کنند. اگر هم در زمینه کتاب‌های کار و تمرین اقداماتی صورت می‌دهید، تحولی را در این زمینه صورت دهید که کارهای تولید شده مغایر با اهداف و اصول آموزشی و تربیتی نباشد تا این کتاب‌ها بتواند در جایی که ضرورت دارد، به کمک دانش‌آموز بیاید.

در این جلسه عزیزان زیادی حضور دارند که نام آوردن از همه آن‌ها مقدور نیست اما من ضمن تشکر از همه شما عزیزان و بزرگواران لازم می‌دانم در این جمع به جناب آقای سیدمحسن گلدانساز، به عنوان پایه‌گذار جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی هم خیرمقدم بگویم و از ایشان هم تشکر و سپاسگزاری کنم. همچنین از معاون اجرایی دفتر جناب آقای شهابلو و نیز سرکار خانم کیا معاون سامان‌دهی دفتر و همکاران خوششان هم بسیار متشکرم و برایشان آرزوی سربلندی و سلامتی دارم.

حال کتاب و کتابخوانی اصلاً خوب نیست!

به نام خداوند لوح و قلم

کزین برتر اندیشه بر نگذرد

خدمت تمامی عزیزان، مؤلفان، ناشران، نویسندگان، بزرگان عرصه علم و ادب و دانش و کتاب و کتابخوانی عرض سلام و ادب دارم. من سال گذشته عرض کردم که حوزه معاونت پرورشی در خدمت همکاران عزیزم در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و تابع شورای سامان‌دهی منابع و موادهای آموزشی و تربیتی است. به دنبال آن، از همان سال گذشته، سرکار خانم کیا را به عضویت هیئت‌مدیره «مؤسسه منادی تربیت» دعوت کردیم و در همین ارتباط در برنامه ۵۰ هزار نمایشگاه کتاب در ۵۰ هزار مدرسه ظرفیتی وجود داشت که آن را در خدمت این کار، یعنی سامان‌دهی قرار دادیم و نمایندگان استان‌ها ضمن بازدید از نمایشگاه کتاب اصلی که برگزار شد، ضمن مراجعه به میز کتاب‌های معرفی شده در کتاب‌نامه‌های رشد، کتاب‌های موردنظر خود را انتخاب کردند. هر چند که در شروع کار کتاب‌هایی که عرضه شد تنها بخشی از کتاب‌های ارائه شده در نمایشگاه بود ولی امیدواریم با توسعه و گسترش حوزه‌هایی که در این طرح مورد بررسی قرار می‌گیرد، ظرفیتی به وجود آید که مدارس بتوانند همه کتاب‌های مورد نیاز خود را در این کتاب‌نامه‌ها پیدا کنند، کما اینکه امسال، افزوده شدن بخش ادبیات داستانی، در زمینه شعر و داستان و نمایشنامه، به جشنواره کمک زیادی به این کار خواهد کرد. ما امیدواریم در دو سه سال آینده وضعیتی پدید آید که همه کتاب‌های موردنظر برای ارائه در این نمایشگاه‌ها از میان کتاب‌های مناسب انتخاب شود و مبنای انتخاب ما همان کتاب‌های معرفی شده در کتاب‌نامه‌های رشد باشد. من این کار را هدفی دور از دسترس نمی‌بینم و امیدوارم با توسعه حوزه‌های بررسی کتاب‌های آموزشی و تربیتی و مواد و منابع آموزشی این مهم تحقق یابد. این صحبت تکمله من بر صحبت سال گذشته، از همین تریبون و در همین مکان، بود.

اما من فکر می‌کنم که ما در آغاز کار هستیم و کار ارزشمندی که عزیزان ما در این یازده دوره انجام داده‌اند، در این فضای نامناسب کتاب و کتابخوانی (به لحاظ شأن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و شأن مردم) هنوز در خور چنین فرهنگ و چنین مردمی نیست و ما بایستی برای باز شدن گره‌هایی که وجود دارد فکری اساسی بکنیم. من حس می‌کنم که همه ما، از بنده در حوزه معاونت پرورشی و فرهنگی گرفته تا عزیزان اندیشمند

و گران‌قدرم در سازمان پژوهش

و برنامه‌ریزی آموزشی تا

دوستان دیگر در حوزه‌های

معاونت آموزش متوسطه

و آموزش ابتدایی باید کاری جهادگونه را در زمینه کتاب و کتابخوانی شروع کنیم.

بدون تعارف باید بگوییم که حال کتاب و کتابخوانی اصلاً خوب نیست! البته وقتی این خوب نیست را می‌گوییم، می‌خواهم اهمیت و جایگاه چنین جشنواره‌ای را روشن کنم که در این تاریکی حرکتی رو به جلو و صادقانه است، و اینکه کار این عزیزان چه اهمیت و ارزش بالایی دارد.

این روزها کتابخوان‌ها روزنامه‌خوان شده‌اند. کتابخوان‌ها در میدان انقلاب کتابخانه‌هایشان را می‌فروشند. نرم و مقیاس کتاب به نسبت دانش آموز ۷ است و این عدد نسبت به نرم و مقیاس جهانی زیر ۵۰ درصد است. خرید کتاب از سبد خانوارها حذف شده است. بیش از نیمی از مدارس کشور هنوز کتابخانه ندارند. زنگ رسمی کتاب و کتابخوانی را هنوز به‌طور کامل سامان نداده‌ایم. رسانه‌های جمعی به‌صورت مستمر مبلغ کتاب نیستند. از مؤلف و نویسنده در حد ورزشکار رده چندم ورزشی هم تجلیل نمی‌شود. انبوه نشر کتاب مربوط به حوزه‌های غیرمؤثر است. متولیان کتاب، از تولید گرفته تا انتشار و پخش، زنجیره واحد و متصل و مؤثری نیستند و جدای از هم عمل می‌کنند. ناشران کتاب ثبات شغلی ندارند و کتابفروشان چند شغله‌اند. غول کنکور همچنان چراغ جادوی کتب کمک‌آموزشی را می‌بلعد و توسعه فضای مجازی انس به مطالعه را ضعیف کرده است. به نظر می‌رسد در کنار حرکت ارزشمند جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی به یک نهضت کتابخوانی و توسعه مطالعه نیاز داریم تا به انقلابی در حوزه کتاب و کتابخوانی منجر

شود. آسیب‌ها را شناسایی کرده‌ایم. باید با همت اندیشمندان، صاحبان فکر و شما عزیزانی که درد مشترکی در این زمینه دارید، کارهای بزرگ و بزرگ‌تری را در این عرصه آغاز کنیم. به امید آن روز که نشر کتاب در کشور از تبلیغ و توزیع مواد غذایی برای دانش‌آموزان بیشتر و مؤثرتر باشد.

گفت‌وگو با دکتر عبدالعظیم کریمی، صاحب‌نظر تعلیم و تربیت

بگذارید بچه‌ها خودشان انتخاب کنند

بخش دوم و پایانی

بهروز رضایی
فریده نورمحمدی

ما با این پرسش به سراغ آقای کریمی رفتیم که برای تحقق چنین فضای مناسبی، که مورد نظر ایشان است، کتاب‌های آموزشی از چه ویژگی‌هایی باید برخوردار باشند. بخش نخست این گفت‌وگو در جوانه شماره ۴۵ منتشر شد که بیشتر با هدف رسیدن به پاسخ همین پرسش بود. اکنون، بخش دوم را که در آن بحث از تربیت توسعه بیشتری یافته است، به شما تقدیم می‌کنیم.

اگر چه سخنان آقای کریمی، معطوف به دورانی است که آموزش رسمی وجود نداشت و معلمان ما با کتاب‌های درسی واحد و مبتنی بر برنامه درسی و طرح درس از پیش تعیین شده به کلاس‌ها پا نمی‌گذاشتند، و شاید پذیرش این سخنان سخت باشد، اما دست‌کم می‌تواند ما را برای دقایقی به تأمل وادارد.

جوانه صحبت‌هایی که شما درباره مطالعه و انتخاب تصادفی فرمودید، شاید در مسائل فردی روا باشد، اما آیا در مورد یک سیستم و نظام هم می‌شود این‌طور صحبت کرد؟

کریمی: در سیستم، ما فقط باید در حد متنوع کردن محرک‌ها

اشاره

عبدالعظیم کریمی، نویسنده‌ای توانا با قلمی شیوا و روان است و تألیف ده‌ها عنوان کتاب در عرصه تعلیم و تربیت را در کارنامه خود دارد.

از نگاه او کشف اساساً در فضایی رخ می‌دهد که دغدغه‌های برای یادگیری وجود ندارد، به همین دلیل وی موافقتی با آموزش هدفمند ندارد. به زعم او تعلیم و تربیت برنامه‌ریزی شده، و به تعبیر خودش مکانیکی، موجب می‌شود کودک حداکثر آن چیزی بشود که ما می‌خواهیم نه آنچه که می‌تواند بشود، وی در تعلیم و تربیت، اصالت را به خلاقیت، انگیزه‌های درونی، بازی‌ها و رفتارهای آزادانه می‌دهد و بر تربیت طبیعی انگشت می‌گذارد.

کریمی، گذشته از نگاه ویژه‌ای که به تعلیم و تربیت دارد، مدیر مرکز مطالعات و آزمون‌های تیمز و پرلز نیز هست، بنا به گفته او در این آزمون‌ها به طور میانگین، ما آهنگ رو به رشدی را داشته‌ایم و به خصوص پیشرفت ما در پرلز، چشمگیر و معنادار بوده و در سطح منطقه، به لحاظ روند پیشرفت، کشور اول هستیم.

تلاش کنیم؛ نه اینکه انگیزه درونی بچه‌ها را سرکوب کنیم پس بهتر است کاری برایشان انجام ندهیم.

می‌دانید نظر شخصی من این است که تعلیم و تربیت نود و نه درصد سلبی است؛ شعار محوری دین اسلام «لا اله الا...» است. یعنی ایمان با سلب آغاز می‌شود. خداوند بچه انسان را سلبی‌ترین موجود خلقت قرار داده است. هیچ موجود زنده‌ای ضعیف‌تر از نوزاد آدمی به دنیا نمی‌آید؛ هر چه رده تکامل موجودی پست‌تر است، نوزاد او کامل‌تر به دنیا می‌آید.

کامل‌ترین نوزاد، کرم خاکی تازه به دنیا آمده است و انسان، اشرف مخلوقات، ضعیف‌ترین نوزاد. او در سلبی‌ترین شکل قرار دارد و ما برعکس عمل می‌کنیم. پیازه می‌گوید هر گاه چیزی را به کودک آموزش دهیم، مانع شده‌ایم تا او خود شخصا کشف کند؛ و ما این کار را می‌کنیم. مدرسه کارش مانع‌سازی است؛ آموزش و پرورش کارش مانع‌سازی است.

اگر قرار بود حرف زدن را به کودک آموزش دهیم، او برای همیشه لال می‌ماند. بچه تا دو سالگی، خودش حرف زدن را یاد می‌گیرد؛ ولی ما بیست سال می‌کوشیم تا زبان دوم را به او آموزش دهیم و به سادگی یاد نمی‌گیرد؛ چون ما می‌خواهیم حرف زدن رسمی و با جهت‌دهی و هدف‌گذاری یادش دهیم.

چرا؟ در فضای رسمی، ما معمولاً تا چهل دانش آموز را در کلاس درس جا می‌دهیم. این جا می‌خواهیم عملی صحبت کنیم. ما چه نظام درسی با چه برنامه‌ای را باید تعریف کنیم تا بشود همه این بچه‌ها را آموزش داد؟ کریمی؛ ما وارد آن بحث نمی‌توانیم بشویم. لوکوموتیوی را روی ریل قرار داده‌ایم که دارد با واگن‌های قطار به یک سمت می‌رود؛ حالا اگر بخواهیم واگن‌ها را جدا کنیم و بگوییم ما می‌خواهیم در جهت خلاف آن برویم؛ این جا لوکوموتیو نمی‌گذارد.

چرا؟ خوب در همه دنیا، داستان، داستان همین لوکوموتیو است؛ اگر جای تغییر ندارد، پس همه اجباراً در یک مسیر از قبل تعیین شده هستیم.

کریمی؛ سطح نمره کشوری مثل نروژ در آزمون‌های تیمز همواره زیر میانگین است. کشور دیگری که هم‌جوار آن است نخستین رتبه‌های پرلز را در اختیار دارد. معنی این حرف آن است که منابع حرف اول را نمی‌زند. اگر حرف اول را می‌زند، نروژ که بالاترین شاخص رشد توسعه انسانی را دارد، نمی‌بایست زیر میانگین باشد. به عکس رتبه کشوری مانند قزاقستان یک مرتبه می‌رود بالاتر از یک کشور پیشرفته.

من با نماینده نروژ صحبت کردم. گفت ما اصلاً دنبال این رقابت نیستیم. بعضی از کشورها دنبال رقابت‌اند. پنج کشور اول تیمز و حتی پرلز همواره پنج کشور شرق دورند؛ ژاپن، کره، سنگاپور و... این‌ها همیشه اول‌اند؛ چرا نژاد زرد پنج کشور خاور دور همواره اول می‌شود و چرا کشورهای اروپایی اواسط جدول‌اند؟ این‌ها برمی‌گردند به این موضوع که ما به چی اهمیت می‌دهیم؛ به رقابت‌های خطی یا توسعه‌های عرضی؟ آموزش و پرورش دنبال چی هست؟ دنبال رشد خط کمی - رقابتی است یا رشد عرضی - عمقی و جانبی؟ این‌ها ملاک‌هایش فرق می‌کند. ما در حدیث

داریم که تمامیت خرد در خویشتن‌داری است. این ارزش در آموزش و پرورش ما کجا مورد سنجش قرار می‌گیرد؟ دانش‌آموزی بالاترین است که معدل بالایی داشته باشد. آن‌ها هدف طولی دارند، هدف کیفی هم دارند؛ برخلاف ما که هدف طولی‌اش هم کمی است. می‌خواهم بگویم که شاید آن دانش‌آموز نروژی رده پایین‌تر از میانگین، بعضی جاها از آن دانش‌آموز ژاپنی یا سنگاپوری خطی - رقابتی بهتر باشد.

خوب است بدانید که تیمز و پرلز مسابقه نیستند. مطالعه‌اند. آزمون پیشرفت تحصیلی نیستند، بلکه ارزشیابی‌اند. البته یک معیار مطلق جهانی برای سنجش تحصیلی نیست، بلکه ملاکی در چارچوب خودش تعریف کرده است. ممکن است ما بگوییم ما دانش‌آموز را یک جور دیگر تعریف می‌کنیم. خوب من این‌جا به عنوان مدیر ملی تیمز و پرلز عرض می‌کنم که تیمز و پرلز یک بهانه و زمینه‌ای است و یک روشی کورسویی که ما بدانیم، کجا هستیم.

چرا؟ من باز برمی‌گردم به منابع آموزشی مناسب. در همان کشورهای اروپایی هم کتاب‌های درسی و آموزشی تولید می‌شود؛ آن‌ها هم ساعت‌هایی را در مدرسه می‌گذرانند؛ گرچه برنامه‌های آموزشی‌شان قدری با ما متفاوت باشد. شما به خانم میرزاخانی اشاره کردید که تا کلاس یازدهم هیچ علاقه‌ای به ریاضی نداشت. او یک دفعه با مسئله‌ای مواجه شد و طرز حل آن مسئله توسط فلان فرد در نظرش شگفت‌انگیز جلوه کرد و این انگیزه‌ای شد که برود سراغ ریاضیات و تا گرفتن مدال فیلدز (یا نوبل ریاضی) پیش برود. خوب طبعاً باید منبعی در اختیار این خانم صاحب انگیزه باشد تا او به علاقه‌اش پاسخ دهد. به نظر شما این کتاب ریاضی چه جوری تدوین شده بوده که هم به نیازهای او جواب داده و هم به تعبیر شما مانع پیشرفت او نشده است؟

کریمی؛ دیگری هم بودند در همان کلاسی که خانم میرزاخانی درس می‌خواند، اما به این درجه نرسیدند. حالا چهل نفر دیگر هم در کلاس بوده‌اند و هیچ اتفاقی نیفتاده است. ما نمی‌دانیم او چه زمینه ارثی، یا دقیقاً یا چه تعاملی با اطرافیان داشته که این انگیزه در او بیدار شده است. حالا اگر کسی بگوید من هم می‌خواهم همان الگوی معلم خانم میرزاخانی را در کلاس رعایت کنم، ممکن است برایش جواب ندهد، چون فقط در آن زمان و در آن فرد مؤثر بوده است. برای همین است که من می‌گویم در آموزش - به معنای آموزش خلاقیت - ما برنامه‌ریزی به معنای مکانیکی آن نداریم. البته اگر شما بخواهید آموزش راهنمایی و رانندگی بروید و آموزش مسائل عبور از خیابان، بله این‌ها خیلی خوب است؛ ولی اگر مقصودتان از آموزش و پرورش، توسعه ذهن و خلاقیت و تفکر و این‌ها باشد، با این برنامه‌ریزی‌های دستوری

اگر قرار بود حرف زدن را به کودک آموزش دهیم، او برای همیشه لال می‌ماند. بچه تا دو سالگی، خودش حرف زدن را یاد می‌گیرد؛ ولی ما بیست سال می‌کوشیم تا زبان دوم را به او آموزش دهیم و به سادگی یاد نمی‌گیرد؛ چون ما می‌خواهیم حرف زدن رسمی و با جهت‌دهی و هدف‌گذاری یادش دهیم

جواب نمی‌دهد.

من قبلاً گفته‌ام که ما باید برگردیم به فرهنگ شفاهی، در دوره‌ای که آموزش رسمی نبود، معلم نه کتاب درسی داشت و نه برنامه‌ریزی درسی و نه طرح درسی؛ ولی تمام این‌ها را خودش در لحظات آنی خلق می‌کرد. این برنامه است؛ برنامه‌های سیال، پویا و فی‌البداهه. برنامه‌های دستوری ما، معلمان را هم دستوری

بار می‌آورد و از هر گونه ابتکار و فعالیت خودجوش که مؤثر است، باز می‌دارد. آن زمان معلم خودش کتاب درسی و خودش طراح درس بود. بعد یک دوره‌ای آمدند و گفتند ما باید کلیات این‌ها را به معلم بگوییم. بعد گفتند که کلیات کارساز نیست، بلکه فهرستش را هم به معلم بگوییم. بعد گفتند نه، باید کتاب درسی تألیف کنیم. بعد گفتند این معلم وقتی می‌رود سر کلاس چه جوری درس بدهد. هر قدر این برنامه‌ها بیشتر از پیش تعیین شد، معلم هم بیشتر از خلاقیت خالی شد. اگر بعضی می‌گویند معلمی که شش کلاس ابتدایی سواد داشت، بیشتر از معلمان فوق‌لیسانس امروزی تأثیر می‌گذاشت، به این دلیل است که او با این پیش‌زمینه‌های ذهنی و دستوری وارد کلاس نمی‌شد.

می‌خواهم بگویم که من به برنامه‌ریزی تکوینی اعتقاد دارم، نه برنامه‌ریزی تعلیمی؛ تکوینی به تعبیر پیاژه. وقتی از پیاژه توصیه‌ای تربیتی خواستند، گفت من هیچ توصیه‌ای ندارم؛ برای اینکه توصیه‌های تربیتی در تعامل بین دو قطب سیال مربی و دانش‌آموز در لحظات آنی خلق می‌شود؛ یعنی اگر پیاژه هم باشم نمی‌توانم به کسی برنامه بدهم. معلم در لحظات آنی خلق می‌کند، در حالی که ما وضع می‌کنیم. «هدف‌ها نباید وضع شوند، بلکه باید کشف شوند.» ولی ما هدف‌ها را از قبل تعیین می‌کنیم؛ هدف‌های کلی و بعد هدف‌های جزئی و بعد هدف‌های رفتاری؛ همان هدف‌های رفتاری که خود رفتارگراها در دهه ۶۰ میلادی، در قرن بیستم، از تونل عبور کردند و بعد گفتند غلط کردیم. حالا ما دوباره از همان تونل می‌رویم. آن‌ها گفتند عجب اشتباهی کردیم؛ شاخص چیه؟ هدف رفتاری چیه؟ این‌ها مال دهه ۶۰ است که

آموزش و پرورش تحت تأثیر پوزیتیویست‌ها بود؛ الان نهضت ساختن‌گرایی است. شما حق ندارید دانش را برای بچه بنا کنید. نظریه جدید می‌گوید دانش در فرایند تعامل سیال دانش‌آموز و معلم و از طرف دانش‌آموز بنا می‌شود نه از جانب معلم.

چوایا طبعاً دانش در تعامل و ارتباط دانش‌آموز با طبیعت یا با کتاب هم بنا می‌شود. کریمی: بله، با هر چیزی می‌تواند.

چوایا خب باز هم می‌توان این سؤال را پیش کشید که در حوزه کتاب‌های آموزشی، چگونه می‌توان فضا را برای این تعامل، بیشتر فراهم کرد؟

کریمی: همین که امکانات توزیع و فراهم‌سازی زمینه انتخاب زیاد شده خوب است. منتهی ببینید، تا دانش‌آموزی انتخابی کرد می‌گوییم حالا موقع دست‌کاری است. می‌خواهیم این بچه را هل بدهیم و تشویق بکنیم؛ ولی همین مداخله‌های بیرونی مانع می‌شود که بچه روند طبیعی خود را طی کند. این حرف‌ها، ممکن است از نظر شما جنبه ذوقی و رمانتیک و ایده‌های غیرقابل برنامه‌ریزی کلان تعمیم یافته داشته باشد، ولی حقیقت دارد و ما به صورت تجربی می‌توانیم ببینیم.

یکی از مشکلات همه ما این است که فکر کنیم تربیت را فهمیده‌ایم و خودمان آدم‌های تربیت‌شده‌ای هستیم و آرزو می‌کنیم که بچه‌هایمان مثل ما بشوند. البته من خودم می‌گویم خدا نکند بچه‌ام مثل خودم شود. مبدا روزی چنین استبدادی بر من حاکم شود که فکر کنم خودم تربیت شده‌ام و بچه‌ام هم باید مثل خودم باشد. شهید مطهری در کتاب تعلیم و تربیت در اسلام می‌فرماید: فرق است میان صنعت و تربیت. می‌گوید صنعت عبارت است از اینکه شما یک شیء منفعلی را در اختیار دارید که متناسب با چارچوب ذهنی خودتان حالا تراش و خراش دهید تا متناسب با ذهن خودتان بارش بیاورید. شهید مطهری می‌گوید در صنعت ساختن است در تربیت تغییر. این خیلی حرف بزرگی است؛ یعنی به نظر من نوترین حرف و چالش برانگیزترین حرف در تعلیم و تربیت است. ما نیازمند احیاء مجدد و دوباره‌خوانی این سخن شهید مطهری در چهل یا پنجاه سال پیش هستیم. تربیت یعنی تغییر؛ شما حق ندارید بچه را تغییر دهید، مگر اینکه طبیعتش تغییر پیدا کند. پیامبر (ص) می‌فرمود: اگر با کودک سروکار دارید، شما کودک بشوید و کودکانه رفتار کنید. ما حق نداریم بچه را در دنیای خودمان وارد کنیم. باید تابع کودک باشیم و وارد دنیای او شویم.

چوایا ببخشید. آیا تحلیل‌ها و تحقیق‌هایی که درباره نتایج آزمون‌های تیمز و پرلز شده است، در دسترس ناشران ایرانی هم قرار دارد و همین‌طور سؤال‌ها؟

کریمی: ما مجموعه‌هایی از سؤالات قابل انتشار را خودمان چاپ کرده‌ایم؛ یک بخش را هم انتشارات مدرسه چاپ کرده است. البته مرکز ما برای ترجمه و تصحیح و تأیید ترجمه‌ها میلیون‌ها تومان هزینه می‌کند. از این‌رو امتیاز نشر آن منطقی است که متعلق به سرمایه‌گذار باشد. ولی خوب بعضی از ناشرین

باید برگردیم به فرهنگ شفاهی، در دوره‌ای که آموزش رسمی نبود، معلم نه کتاب درسی داشت و نه برنامه‌ریزی درسی و نه طرح درسی؛ ولی تمام این‌ها را خودش در لحظات آنی خلق می‌کرد. این برنامه است؛ برنامه‌های سیال، پویا و فی‌البداهه. برنامه‌های دستوری ما معلمان را هم دستوری بار می‌آورد و از هر گونه ابتکار و فعالیت خودجوش که مؤثر است، باز می‌دارد. آن زمان معلم خودش کتاب درسی و خودش طراح درس بود.

به عنوان سخن آخر یادآوری کنم که تیمز و پرلز یک ظرفیت است و یک ابزار و یک بستر؛ نه هدف است و نه ملاک برتری. ما باید از این زمینه و ظرفیت، بهره خودمان را ببریم. تیمز و پرلز به ما نشان می‌دهد که بچه‌های ما چقدر از استانداردهای تعیین شده فاصله دارند. البته ممکن است از نظر ما، یعنی ما ایرانی‌ها، آن استانداردها دقیق نباشد. اما به هر حال، پرلز به خصوص به ما نشان داده است که نرخ مطالعاتی بچه‌های ما، سواد خواندنشان، سواد عاطفی‌شان، سواد اجتماعی‌شان و درک مطلبشان پایین‌تر از بچه‌های دیگر کشورهاست.

من به خاطر شغلم به کشورهای زیادی رفته‌ام. در آن کشورها مطالعه را نه با هدف سودطلبی و نه به عنوان ابزاری نمره‌مدار، بلکه به‌عنوان یک تفریح روانی عاطفی شخصی مطالعه می‌کنند. به محض آنکه در قطار یا اتوبوس می‌نشینند، اولین چیزی که از جیبشان در می‌آورند کتاب است. ما به محض اینکه می‌نشینیم یا تخمه می‌شکنیم یا با موبایلمان بازی می‌کنیم. خوب این برمی‌گردد به سبک زندگی ما و گرایش‌های ارزش‌مدارانه‌مان که به چه چیزی اهمیت می‌دهد. این هم با بخشنامه و سخنرانی درست نمی‌شود. این یک نسل کار می‌خواهد تا به جایی برسیم که کتاب خواندن تفریحمان باشد. کتاب خواندن آن‌ها تفریحشان است و ما اجبارمان؛ حالا اگر برای نمره نباشد، خیلی خوش‌بینانه که بگوییم برای فخر فروشی است، برای اظهار فضل است، برای آنکه بتوانیم پاسخ یک نفر را بدهیم، برای آنکه روی یک نفر را کم کنیم، برای لذت بردن نیست.

بعضی‌ها می‌گویند چرا ما قرآن می‌خوانیم متحول نمی‌شویم؟ چون شما قرآن را نمی‌خوانید برای اینکه قرآن بخوانید. مثلاً من سخنران قرآن می‌خوانم که چهار تا آیه را جایی بگویم. اگر قرآن را فقط برای قرآن بخوانیم آن‌گاه نور است. آگاهی یعنی مشاهده بدون قضاوت؛ ما منفعت‌طلبانه مطالعه می‌کنیم، برای همین است که اثر ندارد. قرآن در همان ابتدای کار می‌گوید این کتاب برای متقین نور و مایه هدایت است؛ یعنی باید با ذهن متقی و باتقوا به سراغ قرآن رفت. تقوا یعنی آزادی ذهن، یعنی پارسایی و نامتعیین کردن ذهن.

شبهه‌سازی خیلی ضعیف و دست‌چندی از سؤالات تیمز و پرلز می‌کنند و آن را منتشر می‌سازند؛ بعضی مراکز هم حتی در مدارس آزمون تیمز اجرا می‌کنند! گاهی مدیر یک مدرسه به ما زنگ می‌زند و می‌گوید قرار است هفته آینده مثلاً در مدرسه ما آزمون تیمز برگزار شود. ما می‌گوییم که تیمز هر چهار سال یک‌بار اجرا می‌شود و آن مدیر مدرسه می‌گوید در مدرسه ما هفته‌ای یک بار اجرا می‌شود. چنین ناشران و مراکزی هم هستند که حالا یا از روی نیت خیر یا نیت کاسب‌کارانه (من نمی‌توانم قضاوت کنم) می‌آیند و این کار را انجام می‌دهند.

چوایه ۹۰۱ **ظاهراً در دوره اول که ما در مطالعات پرلز شرکت کردیم، نتیجه خیلی خوب نبود. در یکی از تحلیل‌هایی که من می‌خواندم، نوشته بودید چون بچه‌های ما با سؤالات آشنایی پیدا کردند، دوره‌های بعد بهتر جواب دادند.**

کریمی: منظور من سؤال‌های آزمون نبود، کتاب‌های درسی بود. در واقع تألیف کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم مبتنی بر نتایج این آزمون‌ها بود. یعنی روش آموزش عوض شد و به جای اینکه خطی باشد، تعاملی شد. گفتیم یکی از عواملش ممکن است این باشد که نوشتن بچه‌ها بهتر شده است. چون چیزهایی که بچه‌ها در برگه‌ها می‌نویسند، اصلاً خودش ماجرای است گفتنی و شگفت‌انگیز که نشان می‌دهد در درون بچه‌های ما چه می‌گذرد. مثلاً در پاسخ این سؤال که شیرها برای زنده ماندن در جنگل چه موارد ایمنی را باید رعایت کنند، جواب داده بودند: شیر اگر بخواهد زنده بماند، باید در یخچال نگهداری شود. یا ماجرای درباره درخت شکلات گفتیم و پرسیدیم که کی شکلات‌ها شیرین شدند. جواب دادند ما نباید شکلات بخوریم، دندانمان را کرم می‌خورد.

می‌گوید شما چی می‌خواهید تا من بگویم، نه اینکه من چه خوانده‌ام و چه می‌دانم.

چوایه ۹۰۲ **صحبت‌های شما و نوع نگاه شما، فارغ از پیامدی که دارد، حقیقتاً جذاب است. شاید در این گفت‌وگو نشد چنان‌که باید و شاید و بدون پرسش‌هایی که به دنبال پاسخشان بودیم، صحبت کنیم! و ناگزیر شدیم مدام به آن پرسش‌ها برگردیم.**

کریمی: من هم نتوانستم در قالب خودم سخن بگویم؛ از آن جهت که می‌گفتم باید علمی پژوهشی سخن بگویم. از طرفی شما هم گاه می‌خواستید با شخص حقیقی من صحبت کنید نه مدیر مطالعات تیمز و پرلز!

یکی از مشکلات همه‌ما این است که فکر کنیم تربیت را فهمیده‌ایم و خودمان آدم‌های تربیت‌شده‌ای هستیم و آرزو می‌کنیم که بچه‌هایمان مثل ما بشوند. البته من خودم می‌گویم خدا نکند بچه‌ام مثل خودم شود. مبادا روزی چنین استبدادی بر من حاکم شود که فکر کنم خودم تربیت شده‌ام و بچه‌ام هم باید مثل خودم باشد

من کامل نیستم ولی خوشبختم
تألیف: آلیس دی دومار و آلیس لیش کلی
ترجمه فاطمه سادات موسوی
ناشر: ما و شما ۳۲۰ صفحه، چاپ اول ۱۳۹۲

خودتان را سرزنش نکنید!

نگاهی به کتاب من کامل نیستم ولی خوشبختم

علیرضامتولی

شاید شما هم از افرادی باشید که در یک قدمی موفقیت قرار می‌گیرند اما آن را در آغوش نکشیده‌اند. سال‌ها از عمرمان گذشته است، اما هنوز احساس موفقیت نمی‌کنیم. دیگران نیز ما را آدم‌های موفق نمی‌دانند، هر چند صادقانه و با تعهد کارهای زیادی انجام داده‌ایم؛ از امور شخصی گرفته تا امور عام‌المنفعه. اشکال کار کجاست؟ ممکن است دلیل تراشی کنیم و تقصیر را به گردن این و آن بیندازیم، و یا دست تقدیر را عامل عدم توفیق‌هایمان بدانیم.

با اینکه عدم توفیق و کامیابی در زندگی دلایل گوناگونی دارد اما یک دلیل عمده و مطرح آن به پدیده درونی که در هر انسانی وجود دارد برمی‌گردد و آن «کمال‌گرایی» است.

آیا احساس می‌کنید کارهایی را که به اتمام می‌رسانید به اندازه کافی رضایت‌بخش نیستند؟

آیا نوشتن مقالات و طرح‌ها را با هدف انجام دقیق‌تر آن‌ها به تعویق می‌اندازید؟

آیا احساس می‌کنید کارها را باید صد درصد درست انجام دهید و در غیر این صورت فردی متوسط و یا حتی بازنده هستید؟

آیا فکر می‌کنید پدر یا مادر خوبی نیستید؟ آیا در امتحانات حتی به نمره بیست هم قانع نیستید؟ آیا و آیا و آیا...؟

اگر شما به همه این سؤال‌ها پاسخ مثبت دهید شما فرد

کمال‌گرایی هستید. ترس از باختن، ترس از اشتباه کردن، ترس از نارضایتی، اعتقاد به این امر که دیگران - و نه شما - به آسانی به موفقیت می‌رسند، تأکید بسیار بر روی بایدها، همه یا هیچ‌پنداری و... دلایل عمده‌ای برای کمال‌گرا شدن فرد به‌شمار می‌روند.

نگرش کمال‌گرایانه، یک دور معیوب را در زندگی فرد به وجود می‌آورد. افراد کمال‌گرا، نخست مجموعه‌ای از اهداف غیرقابل دسترس را ردیف می‌کنند، اما در عمل، در رسیدن به اهداف شکست می‌خورند، زیرا دسترسی به آن اهداف غیرممکن است. آن‌گاه، در زیر فشار میل به کمال از یک سو و ناکامی غیرقابل اجتناب ناشی از آن از سوی دیگر، خلاقیت و کارآمدی‌شان کاهش می‌یابد و بالاخره این روند، آن‌ها را به انتقاد از خود و سرزنش خویش هدایت می‌کند؛ نتیجه این روند کاهش عزت‌نفس فرد است که احتمالاً اضطراب و افسردگی نیز به همراه خواهد داشت. در این موقعیت، فرد کمال‌گرا، فکر می‌کند که اگر سخت‌تر کار کند موفق خواهد شد. چنین فکری، مجدداً منجر به یک دور کامل اما معیوب می‌گردد.

افراد کمال‌گرا به احتمال عدم پذیرش یا طرد شدن خود از سوی دیگران فکر می‌کنند و می‌ترسند. با این ترس، در مقابل انتقاد دیگران حالت دفاعی به خود می‌گیرند و از این طریق

دیگران را از خود دور می‌سازند. آن‌ها بدون اینکه متوجه این موضوع باشند، همچنان معیارهای به‌شدت غیرواقعی خود را از دیگران نیز انتظار داشته و در نتیجه از دیگران متوقع و منتقد آن‌ها می‌گردند. افراد کمال‌گرا، معمولاً به دیگران اجازه نمی‌دهند که شاهد اشتباهاتشان باشند. آن‌ها این نکته را در نظر نمی‌گیرند که خود افزایشی این فرصت را به آن‌ها می‌دهد که دیگران به چشم یک انسان به او نگاه کنند و دوستشان بدانند. به دلیل وجود این دور معیوب، افراد کمال‌گرا، غالباً در داشتن روابط نزدیک با افراد دچار مشکل می‌شوند و به همین خاطر رضایت کمتری از روابط بین فردی خود دارند.

تأثیر منفی کمال‌گرایی افراد در زندگی روزمره‌شان آشکارا مشاهده می‌شود. درمان این مشکل از طریق خودشناسی و آموزش مهارت‌های زندگی اتفاق می‌افتد.

کتاب «من کامل نیستم اما خوشبختم» جنبه‌های ریز و درشت این احساس را بررسی می‌کند و با ذکر مثال‌هایی که مرتبط با زندگی روزمره ماست، مسئله را برای خواننده موشکافی و روشن می‌کند.

اگرچه مخاطب اصلی این کتاب خانم‌ها هستند اما مطالعه آن برای آقایان هم مفید است. این کتاب با پیش‌گفتار آغاز می‌شود، با یک آزمون ادامه می‌یابد، سپس در ده فصل، که فصل آخرش نتیجه‌گیری است، به توضیح این احساس و راه‌های مقابله با کمال‌گرایی می‌پردازد. جان کلام این کتاب این است که «هر آنچه هستی بپذیر.»

یکی از مهم‌ترین بخش‌های این کتاب آزمون آن است که توصیه می‌کنم آن را انجام دهید. این آزمون در شش بخش تنظیم شده و در هر بخش سیزده سؤال دارد. شما با پاسخ دادن به سؤال‌هایی درباره احساساتان، خانه‌تان، شغل‌تان، رابطه‌هاتان، فرزند پروری‌تان و تصمیم‌گیری‌هایتان می‌توانید به میزان کمال‌گرا بودن خود پی ببرید.

نکته قابل توجه دیگر در این کتاب آشنا نمودن شما با مهم‌ترین نکات روان‌شناسی است که همگانی است و دانستن آن‌ها به درد تمام زوایای زندگی شما خواهد خورد. برای مثال در صفحه ۵۵ تحت عنوان «الگوهای فکری آشفته و متداول»، با خطاهای شناختی آشنا می‌شوید که منشأ بسیاری از گناهان و کج‌رفتاری‌های آدمیان است. و یا در صفحه ۲۲۸ با ده فرمان افراد مهر طلب آشنا می‌شوید.

شاید ندانید اما به زعم تعداد کثیری از روان‌شناسان ایرانی، ما جزو ملت‌های مهر طلب هستیم و ریشه افسردگی‌ها و ناکامی‌های بسیاری از ما در همین مهر طلبی است. مهر طلبی به‌خودی‌خود امر بدی نیست اما بد نیست به توضیحی که درباره کمال‌گرایی می‌دهم توجه کنید و آن را به عبارت مهر طلبی هم تعمیم بدهید. چون یکی از ریشه‌های کمال‌گرایی، مهر طلبی است.

ممکن است بگویید اگر انسان کمال‌گرا نباشد که نمی‌تواند پیشرفت کند. سخن درستی است. اما آنچه مورد توجه این کتاب و روان‌شناسان برجسته است، رفتار بیمارگونه کمال‌گرایی است. رفتار بیمارگونه یعنی رفتاری خارج از تعادل و اندازه که باعث پسرفت و عدم موفقیت می‌شود. همین‌جاست که من به عبارت «کمال‌گرایی آری-کمال‌پرستی خیر» که در پشت جلد کتاب آمده است انتقاد دارم؛ زیرا مفهوم کمال‌گرایی در روان‌شناسی مفهوم شناخته شده‌ای است اما چیزی به نام کمال‌پرستی نداریم.

در متن اصلی کتاب هم واژه perfectionism و یا perfectionism آمده که به هیچ‌وجه معنای کمال‌پرستی ندارد و مترجم محترم به سلیقه خود از این واژه استفاده کرده است.

در پایان به نکته دیگری هم اشاره می‌کنم. در سال‌های اخیر ترجمه و انتشار این دست کتاب‌ها رو به فزونی گذاشته و البته کار خوبی هم بوده است. تعداد زیادی را می‌شناسم که با مطالعه همین کتاب‌ها به زندگی شخصی خود سروسامانی داده‌اند. اما آنچه گفتنی است این است که

مثال‌هایی در این کتاب‌ها به کار برده شده که با زندگی شرقی ما همخوانی ندارد. توصیه می‌کنم خوانندگان محترم به این نکته توجه کنند و مصداق‌های بومی آن مثال‌ها را در زندگی پیرامون خود بیابند.

نگرش کمال‌گرایانه، یک دور معیوب را در زندگی فرد به وجود می‌آورد. افراد کمال‌گرا، نخست مجموعه‌ای از اهداف غیرقابل دسترس را ردیف می‌کنند، اما در عمل، در رسیدن به اهداف شکست می‌خورند، زیرا دسترسی به آن اهداف غیرممکن است. آن‌گاه، در زیر فشار میل به کمال از یک سو و ناکامی غیرقابل اجتناب ناشی از آن سوی دیگر، خلاقیت و کارآمدی‌شان کاهش می‌یابد و بالاخره این روند، آن‌ها را به انتقاد از خود و سرزنش خویش هدایت می‌کند؛ نتیجه این روند کاهش عزت‌نفس فرد است

فرار مثلثی در چهار ضلع

نگاهی نو به تربیت و روش‌های تربیتی

فریده نورمحمدی

گرفته است به چالش بکشد و بگوید که دانش‌آموزان می‌توانند ساده و راحت فکر کنند اگر به آن‌ها سخت نگیریم و زیاد برایشان تعیین تکلیف نکنیم. بلکه بگذاریم خودشان، در فرایندی طبیعی، با انگیزه‌های خدادادی، فطری و درونی به دنبال علاقه‌هایشان بروند. در آن صورت فکر کردن و درس خواندن ساده‌ترین کار برای آن‌ها خواهد بود و کنکور هم برای آن‌ها می‌تواند فیلتری نه‌چندان دشوار برای عبور باشد.

همان‌گونه که از نام فیلم (فرار مثلثی در چهار ضلع) پیداست این فیلم نظم نوینی را در تربیت پیشنهاد می‌کند. در ضلع اول یاسمن سعیدی نفر اول کنکور ریاضی صحبت می‌کند و می‌گوید قبل از اینکه با کتاب درسی ارتباط برقرار کند با کتاب‌های داستانی پیوندی صمیمانه و ناگسستگی داشته است. آنچه از حرف‌های این نفر اول کنکور ریاضی به‌دست می‌آید علاقه به خواندن و آزادی عمل است که او را به فردی نقاد و در عین حال خیال‌پرداز بدل کرده است و همین عوامل فهم دشوارترین مسائل را برای او سهل و آسان نموده است. با همه این‌ها او به زندگی نگاهی ساده، روان و بی‌تکلف دارد.

لذت زندگی یاسمن سعیدی را در آرامش خیال، ذهن پویا، برق چشمانش و عروسک‌های مختلف که در میان قفسه کتاب‌هایش جا خوش کرده‌اند، و او هنوز با آن‌ها کودکی و خیال‌پردازی می‌کند، می‌شود حس کرد. تخیلاتش به او این جسارت را داده است که در عالم خیال هم که شده به گذشته برود و اندیشه فیثاغورث را به چالش بکشد. سعیدی موفقیت خود را مدیون زمان‌ها و کتاب‌های تخیلی که خوانده است می‌داند. او نویسنده‌گی و کارگردانی تئاتر تخیلی «فرار مثلثی» را به عنوان یک کار دانش‌آموزی و سرگرم‌کننده در دوران دبیرستان تجربه کرده است و آن را برای خود کمتر از رتبه یک کنکور ریاضی نمی‌داند. البته این هم الهام گرفته از همان زمان‌هایی است که خواننده است و در آن فیثاغورث، سخت‌اندیش‌ترین ریاضی‌دان را نقد می‌کند و می‌خواهد به او و همه بزرگان بگوید چرا دیدگاه‌های ساده‌تری برای فکر کردن خلق نکرده‌اند؟ فکر می‌کند چه می‌شد اگر همه شکل‌ها دایره می‌شدند؟

در یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی تربیتی رشد فیلمی مستند با عنوان «فرار مثلثی در چهار ضلع» با کارگردانی آقای امین قدمی به نمایش گذاشته شد. که براساس نظرسنجی به عمل آمده مورد توجه اهالی فرهنگ حاضر در مراسم اختتامیه قرار گرفت و نمره بالایی را در نظرسنجی مراسم پایانی به خود اختصاص داد. (۸۸/۴ از ۱۰۰)

ابتدا بهتر است با طرح یک سؤال شروع کنم. «یاسمن سعیدی» نفر اول این فیلم، که رفتارها و باورهایش بر کل فیلم سایه انداخته است چگونه ضمن خواندن کتاب‌هایی متعدد، با دیدگاه‌های متفاوت، توانسته است با هنجارهای جامعه خود خیلی راحت کنار بیاید. آن هم اینقدر ساده و آسان؟ او چگونه در کنار کتاب‌های فراوان غیر آموزشی که می‌خواند، این همه موفقیت‌های تحصیلی و تجارب ارزنده کسب کرده است؟

ضلع اول

در این فیلم با رویکردی خلاقانه، نگاهی نو به دور از چارچوب‌های کهنه و تکراری به بررسی نقش کتاب‌های غیردرسی در پیشرفت تحصیلی و برانگیختن انگیزه درونی دانش‌آموزان برای درک عمیق‌تر کتاب‌های درسی و مباحث مدرسه‌ای پرداخته است. در این مستند آموزشی تلاش شده است تا فعالیت‌های آموزشی که در نظام تربیتی ما به غولی به نام کنکور تبدیل شده است و لذت زندگی و حس زیبای اندیشیدن و خلق کردن و عمل کردن از فرزندان ما را

و چه می‌شود اگر همه فکرهای گذشته را دور بریزیم و از اول فکر کنیم؟ فکر کنید پالتو پوست پشت ویتترین فلان فروشگاه، پوست پلنگی است که زمانی در دشت‌های دور می‌دویده است. حال فرض کنید ما به گذشته بازگشته‌ایم و این پلنگ در دیدرس ماست. حالا آیا می‌خواهیم این پلنگ تیزپا را به اسارت این ویتترین‌های رنگی در قالب پوستین درآوریم تا خانمی از پوشیدن آن لذت برد و یا ترجیح می‌دهید پلنگ همچنان آزاد و رها در دامن طبیعت یکه تازی کند. البته تصمیم با ماست و اینجا رفتارهای خلاقانه رقم می‌خورد.

پیام اصلی این مستند را می‌توان «ساده فکر کردن» دانست، که قبلاً در دبیرستان، یاسمن سعیدی در تئاتر «فرار مثلثی» هم به‌عنوان یک خیال به آن پرداخته بوده است. او به این می‌اندیشد چه می‌شود اگر ساده فکر کنیم؟ و شاید بینندگان این فیلم بگویند چه می‌شود اگر ساده زندگی کنیم و ساده تربیت کنیم؟ اصلاً خودمان باشیم نه آن‌گونه که ما را بار آورده‌اند.

ضلع دوم

اتفاقاً در این فیلم در میان گزارش‌ها کتاب «فضیلت ناپادگیری» را نشان می‌دهد. چگونه یاد بگیریم؟ کتابی که تلنگری به ذهن‌های بسته و کلیشه‌ای می‌زند.

اصلاً می‌شود بنای دوباره‌ای ساخت از آنچه تا به حال بوده‌ایم. چگونه می‌توانیم خودمان باشیم و با تکیه بر یافته‌های خود فردیت و یگانگی خود را رقم بزنیم؟ اینجا ضلع دوم همان مثلث است که از دیدگاه دکتر عبدالعظیم کریمی موضوع تربیت با همان زاویه رفتاری یاسمن سعیدی مورد بررسی قرار می‌گیرد که برای ریاضی‌دان شدن، دانش‌آموزان لازم نیست حتماً کلاس‌های مختلف ریاضی بروند یا کتاب‌های متعدد ریاضی بخوانند. آنچه مهم است توسعه و عمق بخشیدن به میدان ذهنی و حتی تخیلات فرد است که ممکن است این امر از طریق رمان خواندن یا بازی کردن و رهایی ذهن و فکر انجام شود تا فکر در این فرایند ورزیده شود و آن‌گاه هر علمی را، اعم از ریاضی، ادبیات و هنر و غیره و ذالک، می‌تواند نه تنها بفهمد و به کار ببرد بلکه خود راه‌های تازه‌ای را در کشف علوم بگشاید. این چیزی است که در گذشته دانشمندانی که مکتب و مدرسه رسمی و برنامه‌ریزی شده‌ای نداشتند به آن دست یافتند، اما ما علی‌رغم پیشرفت امکانات فناورانه‌ای که در اختیار داریم به اندازه آن‌ها خلاقیت و نوآوری در علوم نداریم. تربیت مدرسه‌ای، به نسبت امکاناتی که دارد چند نفر مثل مولانا و فردوسی و حافظ و ابوعلی سینا و خواجه نصیرالدین طوسی و امثالهم به جامعه ارزانی کرده است؟ باید اشکال در جایی باشد که به آن دست پیدا نکرده‌ایم. شاید فرصت رهایی ذهن و آزادی کشف برای کودک در چارچوب مدرسه فراهم نباشد. راستی چرا و چگونه همه کشفیات بشر در اوقات فراغت، یعنی در ایام رها و آزاد بودن فرد از دغدغه یادگیری و پرداختن به علائق فردی صورت گرفته است؟ مثلاً نیوتن در زیر درخت با آرامش و رهایی از دغدغه یادگیری جاذبه زمین را کشف می‌کند و بسیاری دیگر از اکتشافات بشر نیز به همین گونه بوده است. به قول عبدالعظیم کریمی، شاید آموزش رسمی و تربیت مدرسه‌ای قفلی باشد بر ذهن کودک!

ضلع سوم

و اما ضلع سوم خانواده است که با دغدغه رقابت، تست‌زدن، کنکور و نهایتاً کسب مدرک، خانه را به زندان دیگری برای دانش‌آموز تبدیل کرده است. معلم آگاه فیزیک خانم رهبر اسکندری در این فیلم از خانواده‌ها می‌خواهد که در نحوه آموزش فرزندان خود دخالت نکنند و دست از سر آن‌ها بردارند.

مجموعاً به نظر نگارنده، فیلم می‌خواهد بگوید زندگی خیلی ساده‌تر از این فرمی است که برای خود و فرزندانمان درست کرده‌ایم. دست از یقه بچه‌ها در زمینه چگونه خواندن و چه چیزی خواندن برداریم. با بکن نکن، ذهن پویا و فطرت جست‌وجوگر

آن‌ها را برای یادگیری طبیعی نبندیم. اگر ما از بچه‌ها فقط چارچوب کتاب درسی را نخواهیم و کتاب درسی را وحی منزل ندانیم آن‌ها به‌صورت طبیعی همواره میل فطری به یادگیری و کنجکاوی را خواهند داشت منتها علاقه و استعداد آن‌ها ممکن است در موضوعات مختلف متفاوت باشد و استعدادهای آن‌ها گاه به نیازهای مدرسه که می‌خواهد همه را مثل ماشین یک فرم کند پاسخ ندهد. وقتی قرار است همه طبق قانون مدرسه کتاب‌های خاصی را بخوانند و نمره قبولی یا بالاتر از آن کسب کنند. آن کسی که استعدادش در قالب کتاب درسی نیست زیر پا له می‌شود و ممکن است تا ابد داغ کودن بودن و خنگ بودن بر پیشانی‌اش بخورد، در حالی که چه بسا در خارج از این چارچوب، او حتی نبوغ هم داشته باشد. شاهد این مدعا کسانی هستند که بدون هیچ‌گونه تحصیلات رسمی یا غیررسمی و گاه ناتوانی در ادامه تحصیل در فعالیت‌های آزاد بازار و تجارت کرور کرور درآمد دارند.

ضلع چهارم

ضلع چهارم، در این فیلم، دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت اعم از برنامه‌ریزان، کارشناسان، مدیران، معلمان، خانواده‌ها، نویسندگان و ناشران آموزشی هستند.

ما دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت، که ضلع چهارم و نقطه شروع خلاقیت در این مثلث چهار ضلعی هستیم، می‌توانیم کاری را که تا به حال نکرده‌ایم و نشده است انجام دهیم. می‌توانیم تغییر دهیم همان‌گونه که مثلث به جای سه ضلع می‌توانست چهار ضلع داشته باشد. حال ما چگونه می‌خواهیم ضلع چهارم این مثلث را خلاقانه ترسیم کنیم؟ پیشنهاد شما چیست؟ راستی شما هم اگر به سهم خود نقشی در پیچیده فکر کردن برای تعلیم و تربیت داشته باشید برای ساده اندیشیدن چه خواهید کرد؟ «اصلاً این فیلم را به عقب برگردان؛ آن قدر که پالتو پوست پشت ویتترین پلنگی شود که می‌دود در دشت‌های دور، این قدر که عصاها پیاده به جنگل برگردند. ...»

آنچه مهم است توسعه و عمق بخشیدن به میدان ذهنی و حتی تخیلات فرد است که ممکن است این امر از طریق رمان خواندن یا بازی کردن و رهایی ذهن و فکر انجام شود تا فکر در این فرایند ورزیده شود و آن‌گاه هر علمی را، اعم از ریاضی، ادبیات و هنر و غیره و ذالک، می‌تواند نه تنها بفهمد و به کار ببرد بلکه خود راه‌های تازه‌ای را در کشف علوم بگشاید. این چیزی است که در گذشته دانشمندانی که مکتب و مدرسه رسمی و برنامه‌ریزی شده‌ای نداشتند به آن دست یافتند

وضعیت کتاب‌های آموزشی دوره تحصیلی ابتدایی
طی سال‌های ۹۰ تا ۹۲

کتاب‌های کمک‌درسی در مسیر صعود

نجوااسیوند

کارشناس کتاب‌نامه دوره ابتدایی

یک سال پیش از آن مورد بررسی قرار می‌گیرد و کتاب‌های قبل از این تاریخ غیر مرتبط قلمداد می‌شود. همچنین کتاب‌هایی که قبلاً یک بار مورد بررسی قرار گرفته و مناسب یا نامناسب تشخیص داده شده بوده‌اند در شمار کتاب‌های غیرمرتبط تکراری قرار می‌گیرند و از چرخه بررسی خارج می‌شوند. به این جمع باید محدود کتاب‌هایی را هم اضافه کرد که از سوی ناشران ارسال می‌شود ولی به لحاظ موضوعی ارتباطی با نظام آموزش و پرورش ندارند. بیشتر این کتاب‌ها پس از بررسی کارشناسی مشخص می‌شوند. به این ترتیب منظور از کتاب‌های غیرمرتبط، این سه دسته است.

جدول شماره ۲، نشان می‌دهد که بیشترین کتاب‌های غیرمرتبط این دوره طی سه سال، با ۲۳ درصد، متعلق به سال ۱۳۹۱ بوده است؛ در حالی که این رقم در سال ۱۳۹۰ فقط به ۸ درصد بالغ شده است و در سال ۱۳۹۲ نسبت به سال قبل از آن به این رقم حدود ۶ درصد کاهش یافته و به ۱۷ درصد رسیده است. (جدول شماره ۲)

اما وضعیت کتاب‌های مناسب نیز در سال ۱۳۹۱ دچار نوسان غیرمنتظره شده است. در این سال درصد کتاب‌های مناسب از ۵۷ درصد به ۵۰/۴ درصد کاهش یافته که رقمی قابل ملاحظه است. اما بلافاصله در سال بعد، یعنی ۱۳۹۲، این درصد مجدداً سیر صعودی یافته و به ۵۶ درصد رسیده است که فقط اندکی از سطح میانگین سال ۱۳۹۰ پایین‌تر است. (جدول شماره ۳).

کتاب‌های رسیده

مقایسه کتاب‌های دوره ابتدایی که به دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی، طی سال‌های ۹۰ تا ۹۲، رسیده همواره از سیری صعودی برخوردار بوده به طوری که کتاب‌های رسیده، در سال ۹۰ از ۸۳۹ عنوان به ۹۶۵ عنوان در سال ۹۱ و ۱۳۲۷ عنوان در سال ۹۲ افزایش یافته است. به عبارت دیگر در سال‌های ۹۲ و ۹۳ به ترتیب ۱۵ و ۳۷/۵ درصد رشد حاصل شده است که در مقایسه سال ۹۲ با دو سال قبل از آن، رشدی برابر با ۵۸ درصد را نشان می‌دهد. (جدول شماره ۱).

این رشد غیرمنتظره و افزایش قابل ملاحظه تعداد کتاب‌ها در سال ۱۳۹۲، تا حد زیادی به دلیل ورود کتاب‌های داستانی به دبیرخانه مجموعه در این سال بوده است که برای نخستین بار به کتاب‌های مورد بررسی افزوده شده است.

جدول ۱: کتاب‌های رسیده دوره ابتدایی در سال‌های ۹۰، ۹۱، ۹۲

کتاب‌های رسیده	۱۳۹۰	
	فراوانی	درصد رشد
۱۳۹۰	۸۳۹	-
۱۳۹۱	۹۶۵	۱۵
۱۳۹۲	۱۳۲۷	۳۷/۵

کتاب‌های مناسب، کتاب‌های نامناسب

پیش از توضیح این بخش باید یادآوری کرد که در دبیرخانه سامان‌دهی، بنابر قاعده معمول، کتاب‌های چاپ اول هر سال و

جدول ۲: مقایسه وضعیت کتاب‌های رسیده و بررسی شده دوره ابتدایی در سال‌های ۹۰، ۹۱، ۹۲

موضوع	۱۳۹۰		۱۳۹۱		۱۳۹۲	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کتاب‌های بررسی شده	۷۷۶	٪۹۲	۷۴۱	٪۷۷۸	۱۰۸۴	٪۸۲/۶۰
کتاب‌های غیر مرتبط	۶۳	٪۸	۲۲۴	٪۲۳/۲	۲۳۱	٪۱۷/۴۰
کتاب‌های رسیده	۸۳۹	۱۰۰	۹۶۵	۱۰۰	۱۳۲۷	۱۰۰

جدول ۳: مقایسه وضعیت کتاب‌های مناسب و نامناسب دوره ابتدایی در سال‌های ۹۰، ۹۱، ۹۲

موضوع	۱۳۹۰		۱۳۹۱		۱۳۹۲	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کتاب‌های مناسب	۴۴۱	٪۵۷	۳۷۴	٪۵۰/۴	۶۰۷	٪۵۶
کتاب‌های نامناسب	۳۳۵	٪۴۳	۳۶۷	٪۴۹/۵	۴۷۷	٪۴۴
کتاب‌های بررسی شده	۷۷۶	۱۰۰	۷۴۱	۱۰۰	۱۰۸۴	۱۰۰

که منطبق با سرفصل‌های کتاب درسی‌اند و اغلب در صدد تثبیت آموخته‌های کتاب درسی با تکرار و تمرین هستند و به همین دلیل اغلب برای یک پایه مشخص تدوین می‌شوند و برای پایه‌های دیگر غیرقابل استفاده‌اند.

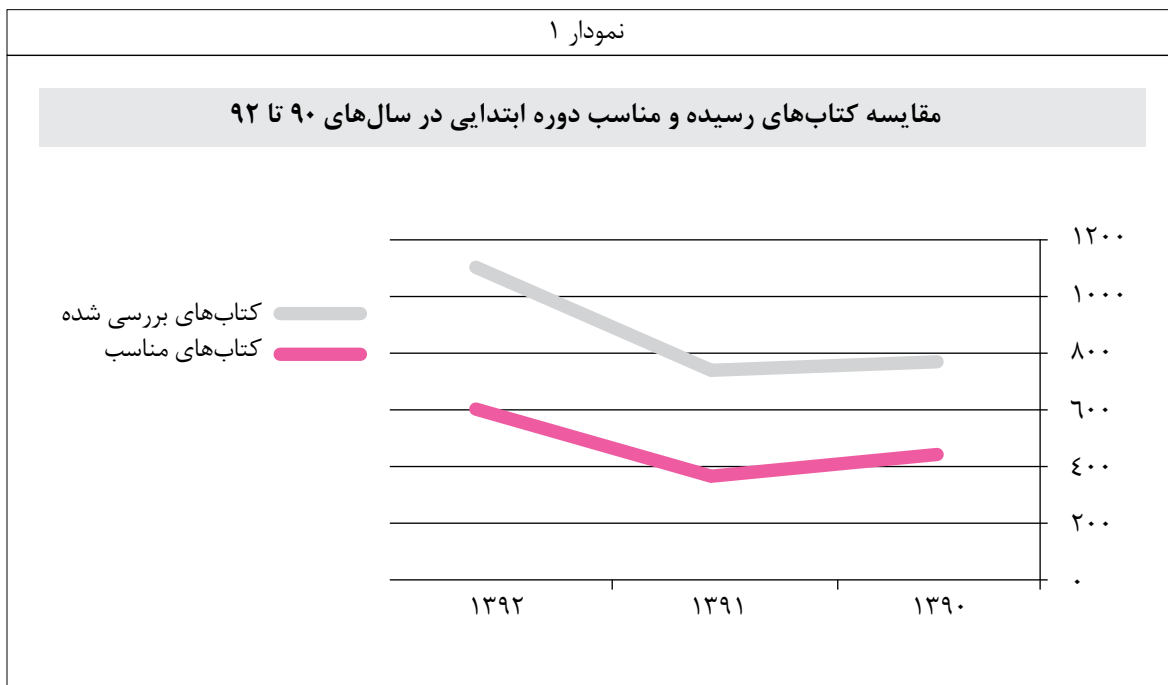
در هر حال این رقم در سال ۹۱، با افزایشی قابل توجه، به رقم ۴۶ درصد بالغ می‌شود و در سال بعد یعنی ۹۲ دوباره روند کاهشی در پیش می‌گیرد و به ۳۱ درصد می‌رسد.

بیشتر همکاران من در دبیرخانه معتقدند علت این تغییر ناگهانی در افزایش کتاب‌های کمک درسی گران شدن قابل توجه قیمت کاغذ بود که موجب شد ناشران آموزشی بخشی از سرمایه‌های خود را به تولید این گروه از کتاب‌ها اختصاص دهند

ناگفته نماند که درصد کتاب‌های مناسب، به‌طور کلی، چنان‌که قبلاً نیز از سوی مسئولان یادآوری شده است، در طی سال‌های فعالیت دبیرخانه سیری صعودی داشته و به‌طور میانگین از ۱۸/۵ درصد در سال ۱۳۷۹ به ۵۸/۵ درصد در سال ۱۳۹۲ بالغ شده است. نمودار شماره یک به نحو گویایی نسبت میان کتاب‌های مناسب و کتاب‌های رسیده را طی سه سال ۹۰ تا ۹۲ باز می‌نماید.

مقایسه کتاب‌های کمک‌درسی و کمک‌آموزشی

با توجه به جدول شماره ۴، در سال ۹۰، ۲۴ درصد کتاب‌های بررسی شده، کمک‌درسی بوده‌اند. می‌دانید که کتاب‌های کمک‌درسی به آن دسته از کتاب‌های آموزشی گفته می‌شود

جدول ۴: مقایسه کتاب‌های کمک‌آموزشی و کمک درسی مناسب در سال‌های ۹۰، ۹۱، ۹۲

نوع کتاب	کتاب‌های بررسی شده	کمک درسی	درصد
۹۰	۷۷۶	۱۸۵	۲۴
۹۱	۷۴۱	۳۳۹	۴۶
۹۲	۱۰۸۴	۳۲۴	۳۱

جدول ۵: مقایسه کتاب‌های کمک‌آموزشی و کمک‌درسی مناسب در سال‌های ۹۰، ۹۱، ۹۲

نوع کتاب	کتاب‌های کمک درسی	تعداد کتاب‌های مناسب	درصد کتاب‌های مناسب
۹۰	۱۸۵	۴۸	۲۶
۹۱	۳۳۹	۱۱۸	۳۵
۹۲	۳۲۴	۱۱۱	۳۴

با اندکی جابه‌جایی همواره در بین سه موضوعی که از بیشترین فراوانی برخوردار بوده‌اند، حضور داشته‌اند. ریاضی سومین موضوعی است که طی دو سال اخیر به این جمع راه یافته است؛ در حالی که در سال ۱۳۹۰ موضوع علوم تربیتی در این جایگاه قرار داشته است.

به عبارت دقیق‌تر، در سال ۱۳۹۰ موضوعات علوم تجربی، فارسی و علوم تربیتی از بیشترین فراوانی برخوردار بوده‌اند. در سال ۱۳۹۱ موضوعات ریاضی، فارسی، علوم تجربی و در سال ۱۳۹۲ موضوعات فارسی، علوم تجربی، ریاضی در این جایگاه قرار داشته‌اند. چنان‌چه ملاحظه می‌شود در سال ۹۲ ریاضی در رتبه سوم قرار گرفته، در حالی که در سال قبل رتبه نخست را به خود اختصاص داده است.

بررسی‌های آماری نشان می‌دهد کتاب‌های با موضوع قرآن، کار و فناوری و تربیت‌بدنی از کمترین فراوانی نسبت به بقیه حوزه‌های درسی برخوردارند.

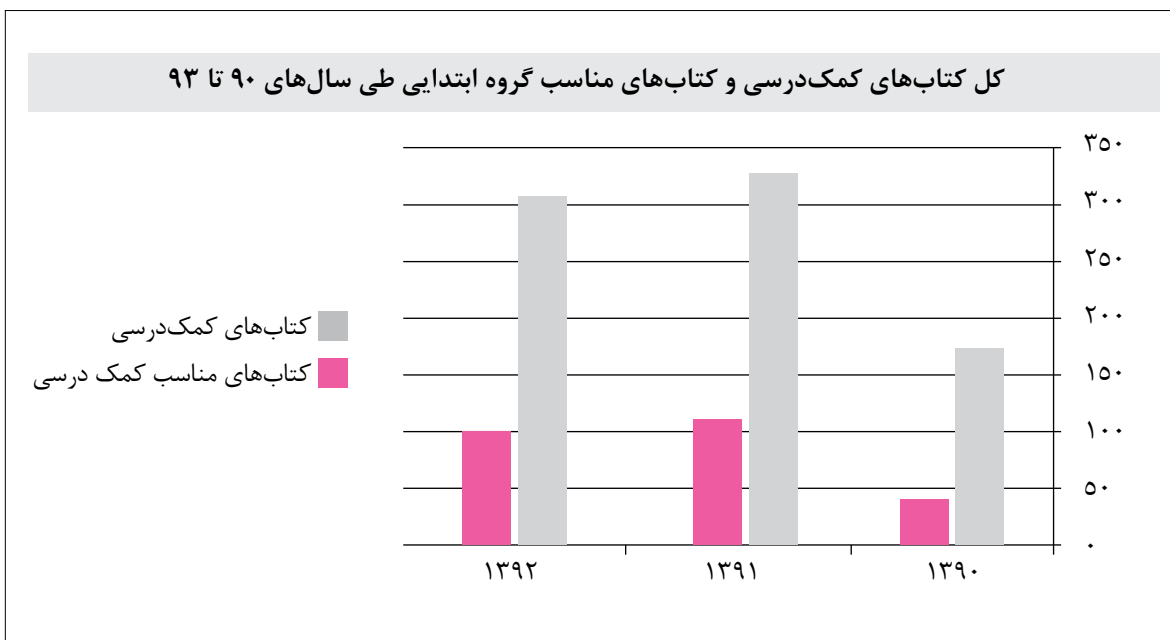
که از فروش مطمئن‌تری برخوردار است و خانواده‌ها حاضرند برای آن بهای بیشتری بپردازند.

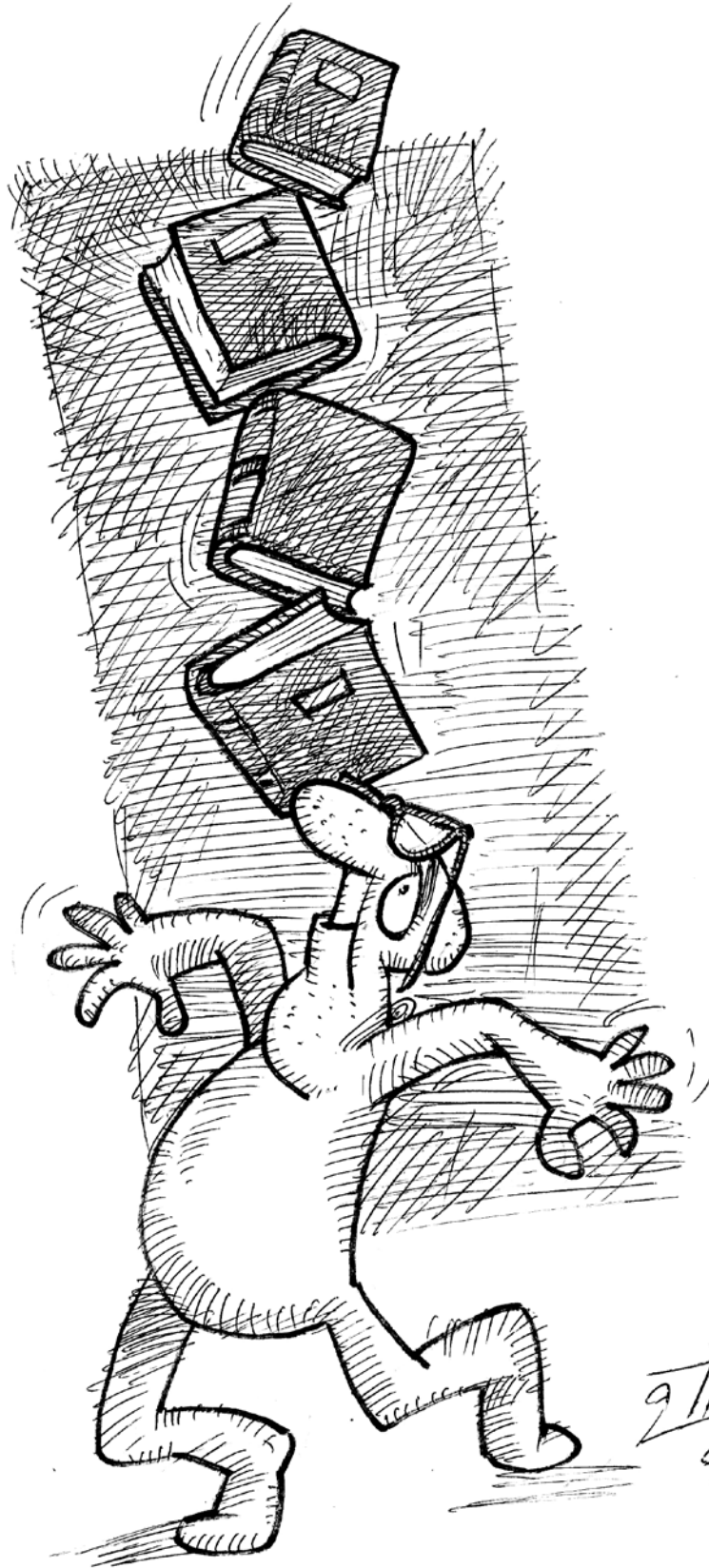
کاهش درصد کتاب‌های مناسب در سال ۱۳۹۱ نسبت به سال قبل و بعد آن نیز با این تحلیل تطبیق می‌کند. زیرا کتاب‌های کمک‌درسی به‌طور معمول قدری کمتر از کتاب‌های آموزشی دیگر مناسب تشخیص داده می‌شوند.

جدول شماره ۵ نیز گویای آن است که کیفیت کتاب‌های کمک‌درسی در سال‌های ۹۱ و ۹۲ در مقایسه با سال ۹۰ افزایش یافته است؛ به‌طوری که این رقم در سال ۹۱ معادل ۳۵ و در سال ۹۲ معادل ۳۴ درصد بوده است. به‌نظر می‌رسد تغییر نظام آموزشی و رویکردهای کتاب‌های جدید درسی در دوره ابتدایی، در افزایش کیفیت کتاب‌های کمک‌درسی بی‌تأثیر نبوده است.

مقایسه موضوعات درسی در سال‌های ۹۰ تا ۹۲

در طی سال‌های مورد بررسی، دو درس فارسی و علوم تجربی،

طراح: سعید رزاقی

گفت‌وگوی ناشران و نویسندگان کتاب‌های آموزشی با کارشناسان و داوران گروه بهداشت و کودکیاری

تعامل ضرورتی انکارناپذیر

امید خراسانی

کیان‌نژاد: اصلاً مقوله فرهنگ با موضوع تجارت و اقتصاد تفاوت زیادی دارد کما اینکه شاهد هستیم، عده‌ای با سودجویی و بی‌توجهی به مسئولیت‌های اجتماعی خود، بازار نشر را به سمت و سویی می‌کشاند که اهداف فرهنگی و اصیل تحت تأثیر اهداف مادی قرار می‌گیرند. به همین دلیل هم، ما و شما و همه کسانی که فرزندانمان تحت تأثیر این جریان‌ها قرار دارند، نگران آینده فرزندان خود هستیم.

چوایه: آیا پرداختن به وضعیت کنونی و سامان دادن آن برای تضمین امنیت آموزشی و اجتماعی دانش‌آموزان کفایت می‌کند؟

کیان‌نژاد: این کار لازم است، اما کافی نیست. نکته مهم این است که ما علاوه بر اکنون، باید آینده را هم ببینیم تا فرزندانمان بتوانند در آینده نقش خودشان را به خوبی ایفا کنند. اگر ما امروز پایه‌های اساسی کارها را درست نگذاریم، فرزندانمان در زندگی آینده خود نخواهند توانست آن گونه که شایسته است، امورات خود را اداره کنند. امر تعلیم و تربیت موضوعی است که در درازمدت اثرات خود را نشان می‌دهد. به همین دلیل باید با صبر و حوصله و برنامه‌ریزی، آینده فرزندان خود را تضمین کنیم. آموزش و پرورش با برنامه‌های خود در خصوص آموزش دانش‌آموزان و به خصوص در حوزه نشریات آموزشی و کمک آموزشی نشان داده است که قصد دارد گام‌های مؤثری در این زمینه بردارد و شاید بتوان گفت همین جلسات تعامل و هم‌اندیشی می‌توانند آغازی خوب برای این مقاصد و اهداف باشند.

چوایه: اقدامات دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و

اشاره

دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی نشستی را با حضور برخی ناشران و مؤلفان کتاب‌های آموزشی حوزه بهداشت و کودکیاری برگزار کرد. آنچه می‌خوانید حاصل این گفت‌وگوهاست که به صورت پرسش و پاسخ تنظیم شده است.

چوایه: آقای کیان‌نژاد! نگاه شما به وضعیت کنونی نشر آموزشی چیست؟ آیا شما هم عقیده دارید که این اوضاع به سامان‌دهی نیاز دارد؟

کیان‌نژاد: در حالی حاضر وضعیت کتاب‌های آموزشی به گونه‌ای است که حتماً باید یک نهاد رسمی و صاحب صلاحیت آن را هدایت و سامان‌دهی کند. اقدام آموزش و پرورش در خصوص سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی که به گفته دوستان، حدود ۱۳ سالی هم از آن می‌گذرد، اقدام شایسته‌ای است و امیدواریم با تداوم و پیگیری مجدانه و مسئولانه دبیرخانه سامان‌دهی کتاب‌ها و منابع آموزشی، این آشفتگی بازار در مسیر درست و روشنی هدایت شود. ضمناً به نظر من، فرمول‌های اقتصادی مانند معادله عرضه و تقاضا در زمینه‌های فرهنگی خیلی جواب‌گو نیستند.

چوایه: چرا گمان می‌کنید فرمول‌های اقتصادی در زمینه‌های فرهنگی خیلی پاسخ‌گو نیستند؟

تربیتی را تا چه حد در این زمینه کافی می‌دانید؟

کیان‌نژاد: آنچه شما از طریق کارشناسی و نگاه حرفه‌ای دنباله می‌کنید، امر پسندیده‌ای است، اما به گمان من اگر این روند ادامه یابد و کتاب‌های نامناسب و یا کتاب‌هایی که به فرایند آموزش و یادگیری آسیب وارد می‌کنند، بخواهند همچنان جولان دهند، شاید به میزبانی و کنترل بیشتری در این زمینه نیاز باشد. البته این را هم عرض کنم که این میزبانی و کنترل در مورد کتاب‌های کودکان و نوجوانان که قدرت تشخیص و امکان کمتری برای تمیز دادن نیازهای واقعی خود دارند، ضروری‌تر است و اصلاً به نظر من در این زمینه حتماً باید کنترل لازم صورت گیرد.

البته عرض کردم که ارائه الگو و تدوین شاخص‌ها و ویژگی‌های کتاب‌های استاندارد و مناسب راه بسیار خوبی است که شما در پیش گرفته‌اید. این روش شما هم که ناشران آموزشی در این امر مشارکت داشته باشند و بتوانند با شرایطی که دارند با این طرح همراه شوند، راه درستی است. باید تلاش کنیم که دولت نقش حمایتی و پشتیبانی و در صورت ضرورت نظارتی و هدایتی خود را داشته باشد و ناشران آموزشی هم قدرت مانور و حرکت در مسیر تأمین هزینه‌های خود را ضمن تولید فرهنگی داشته باشند تا این تعامل و همکاری تداوم پیدا کند و نهادینه شود. شاید در گام‌های اول شما احساس کنید که ناشران چندان با این طرح همراه نیستند و یا ناشران گمان کنند که کار شما خیلی جدی و اساسی نیست، اما من گمان می‌کنم که اگر دبیرخانه سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی در پیگیری اهداف خود و ایجاد ارتباط با ناشران مصر باشد و صبر و حوصله لازم را هم داشته باشد، این نهال به بار خواهد نشست.

چوایه: سرکار خانم دهقانی! شما به عنوان سرگروه داوران حوزه بهداشت و کودکیاری چنین نشست‌ها و گفت‌وگو‌هایی را در مسیر تعامل و همکاری بین ناشران آموزشی و آموزش و پرورش قرار دارند، تا چه حد مفید و مؤثر می‌دانید؟

دهقانی: این فرصت و آشنایی با ناشران آموزشی کمک خواهد کرد که ما ان‌شاء... در آینده همکاری و تعامل بیشتری داشته باشیم و بتوانیم در خصوص ملاک‌ها و استانداردهای مورد نظر هم‌فکری و مشارکت بیشتری داشته باشیم. نکته‌ای که باید عرض کنم و در

تعاملات ما و ناشران آموزشی باید مورد توجه قرار گیرد، این است که امکان دارد کتاب‌هایی با بنیة علمی و ظرفیت تخصصی بالایی منتشر شوند، اما در آن‌ها به اهداف و مأموریت‌های آموزشی کتاب توجه نشده باشد. در چنین وضعیت و موقعیتی، علی‌رغم تلاش‌های مؤلفان و ناشران آموزشی، متأسفانه چنین کتاب‌هایی امتیازات لازم را کسب نمی‌کنند. این موضوع می‌تواند باعث خروج این کتاب‌ها از چرخه داورى شود. بدون شک کتابی که قرار است به مدرسه برود و در دسترس دانش‌آموز و معلم قرار گیرد، باید از استانداردها و معیارهای لازم آموزشی برخوردار

باشد. همین امر مهم است که در درجه اول وجود سامان‌دهی کتاب‌ها و منابع آموزشی را ضروری می‌کند و در درجه دوم، نیاز به تعامل و مشارکت بیشتر را مطرح می‌سازد.

اساساً ما و ناشران آموزشی باید پیرامون موضوعاتی مانند محتوا، شکل و شیوه نگارش کتاب‌های آموزشی همکاری و تعامل بیشتری داشته باشیم. همین جلسات کمک خواهد کرد که هم فکری و اشتراک نظر بیشتری بین آموزش و پرورش و ناشران آموزشی پدید آید و قطعاً نتیجه این تعامل نشر آثار و کتاب‌های استاندارد و مناسب بیشتری در این زمینه خواهد شد.

چوایه: شما به عنوان معلم هم در مدرسه حضور دارید. آیا

از ناحیه کتاب‌های آموزشی آسیبی متوجه دانش‌آموزان می‌شود؟

دهقانی: بله! متأسفانه طی این سال‌ها کتاب‌های زیادی به کتابخانه‌های مدارس وارد شده‌اند که با نیازهای دانش‌آموزان انطباق ندارند. به همین دلیل باید تلاش کنیم که ناشران ما با شناخت و آشنایی بیشتر به سوی انتشار کتاب‌هایی بروند که ضمن انطباق با نیازهای آموزشی دانش‌آموزان، بتوانند منافع مادی ناشران را هم در حد معقولی برآورده کنند و این چرخه تولید در مسیر صحیح و تخصصی خود قرار گیرد. خوش‌بختانه عزم آموزش و پرورش در این زمینه جدی است و دلیل آن هم همین جلسات تعامل و هم‌اندیشی با ناشران آموزشی است.

از سوی دیگر، ناشران آموزشی هم به این موضوع اقبال نشان داده‌اند. حضور شما در این جلسات نشانگر استقبال از این جلسات است که امیدواریم مفید باشند و باعث آشنایی بیشتر و آگاهی از اهداف مشترکی شوند که می‌تواند محور همکاری‌های آتی ما و شما باشد. شکی نیست اگر کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی در مسیر اهداف برنامه درسی نوشته شوند، می‌توانند مکمل کتاب‌های درسی و کمک بزرگی به دانش‌آموزان و حتی معلمان باشند. بالاخره

ظرف کتاب درسی ظرف محدودی است و نمی‌تواند همه اهداف و برنامه‌های آموزشی را پوشش دهد. به همین دلیل باید منابعی وجود داشته باشند که این خلأ را پر کنند. اساساً در همه کشورهای هم تنها کتاب درسی نیست که جوابگوی همه نیازهای مخاطبان باشد. حتماً در کنار کتاب درسی کتاب‌ها و مواد آموزشی دیگری هم هستند که فرایند آموزش را کامل می‌کنند.

چوایه: با توجه به اینکه در فرایند داورى کتاب‌های آموزشی هم حضور دارید، به گمان شما مسئولیت آموزش و پرورش در خصوص کتاب‌های تولید شده چیست؟

خانم دهقانی: امکان دارد کتاب‌هایی با بنیة علمی و ظرفیت تخصصی بالایی منتشر شوند، اما در آن‌ها به اهداف و مأموریت‌های آموزشی کتاب توجه نشده باشد. در چنین وضعیت و موقعیتی، علی‌رغم تلاش‌های مؤلفان و ناشران آموزشی، متأسفانه چنین کتاب‌هایی امتیازات لازم را کسب نمی‌کنند. این موضوع می‌تواند باعث خروج این کتاب‌ها از چرخه داورى شود. بدون شک کتابی که قرار است به مدرسه برود و در دسترس دانش‌آموز و معلم قرار گیرد، باید از استانداردها و معیارهای لازم آموزشی برخوردار باشد

خانم دهقانی: بررسی این آثار نشان می‌دهد که اکثر ناشران آموزشی با حسن نیت و برای کمک به دانش‌آموزان این منابع را تولید می‌کنند. در این میان ما باید به یک نکته مهم دیگر هم توجه داشته باشیم: تولید کتاب آموزشی و کمک‌آموزشی با همه مسائل و آسیب‌هایی که ممکن است بر آن مترتب باشد، اصلاً کار آسانی نیست. همین الان هم ما در داوری آثار متوجه می‌شویم که بیشتر ناشران با زحمت و تلاش در صدد تولید کتاب‌هایی هستند که بتوانند در خدمت اهداف آموزش و پرورش قرار گیرند.

چرا با توجه به این نوع نگاه، گمان می‌کنید مسئولیت مشترک بین ناشران آموزشی و آموزش و پرورش چیست؟ دهقانی: اساساً من گمان می‌کنم ما باید به گونه‌ای دیگر مسئله را ببینیم و باید بنا را بر همکاری، تعامل و تکمیل کار یکدیگر بگذاریم. این کار بزرگ، کاری نیست که آموزش و پرورش بتواند آن را به تنهایی انجام دهد و ناشران آموزشی هم در درازمدت بدون دسترسی صحیح و اصولی به بازار گسترده موجود در آموزش و پرورش نمی‌توانند کار خود را پیش ببرند. به همین دلیل ما در بررسی و انتخاب آثار رسیده دقت و وسواس زیادی داریم که تا حد ممکن آثاری که تولید می‌شوند، از چرخه داوری و رسیدن به فهرست کتاب‌های مناسب محروم نشوند.

به همین دلیل فکر می‌کنم این جلسات و تعامل‌ها می‌توانند خیلی مفید باشند و انعکاس نتایج آن‌ها هم امر مهمی است. اساساً نشریه جوانه باید به پایگاهی برای اطلاع‌رسانی این موضوعات تبدیل شود. چون همه ناشران این امکان را ندارند که در این گونه جلسات حضور یابند، باید با مکتوب کردن و انعکاس صحبت‌ها و نظراتی که در این جلسات رد و بدل می‌شوند، امکانی را فراهم آوریم تا تمامی ناشران، مؤلفان و همه کسانی که در این بازار فرهنگی سهمی دارند، بتوانند از این گفت‌وگوها مطلع شوند و نظرات خود را هم به دبیرخانه سامان‌دهی ارسال کنند تا مورد استفاده و توجه قرار گیرد.

چرا خانواده‌ها چه نظر و نگاهی نسبت به کتاب‌های آموزشی دارند؟

دهقانی: ما که در مدارس حضور داریم، با خانواده‌ها و پدر و مادرهایی روبه‌رو هستیم که نگران فرزندان خود هستند. آن‌ها آموزش و پرورش را مسئول فرهنگ و انتقال تجارب فرهنگی و اجتماعی فرزندان خود می‌دانند و انتظار دارند که ما نظارت کنیم بر کتاب‌هایی که در دسترس فرزندان آن‌ها قرار می‌گیرند. در این زمینه اگر هماهنگی و همکاری لازم بین آموزش و پرورش و ناشران کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی وجود داشته باشد، قطعاً این نگرانی‌ها هم کمتر خواهند شد و اصلاً نیازی نخواهد بود که کتاب‌ها را ممیزی و کنترل کنیم.

همه ساله با همکاری شهرداری تهران نمایشگاه‌های کتابی در مدارس برگزار می‌شود. کتاب‌هایی هم در اختیار مدارس قرار می‌گیرد، اما به دلیل اینکه این کتاب‌ها در فرایند تولید و توزیع مورد بررسی قرار نگرفته‌اند، گاهی شاهد ورود کتاب‌هایی

به مدارس هستیم که اصلاً مناسب برخی دوره‌های تحصیلی ما نیستند. برخی از این کتاب‌ها برای سنین نوجوانی و جوانی مناسب نیستند و اساساً برای این مقطع سنی نوشته نشده‌اند. همین موضوع گاه موجب بروز آسیب‌ها و مشکلاتی می‌شود و خانواده‌ها و مدارس را دچار مشکل مضاعف می‌کند.

برای مثال، از همین طریق کتاب‌هایی در خصوص رابطه سالم و یا روابط بعد از ازدواج وارد مدارس می‌شوند که چون منطبق بر نیاز و هماهنگی با ویژگی‌های سنی و شخصیتی دانش‌آموز نیستند، باعث بروز مشکلاتی می‌شوند. پرداختن به این مسائل مدارس ما را دچار چالش و آسیب می‌کند.

شکی نیست که آموزش و پرورش باید از ظرفیت و توان بخش غیردولتی برای تولید کتاب‌های مورد نیاز دانش‌آموزان، معلمان و خانواده‌ها استفاده کند. اما لازمه سلامت این کار آن است که ملاک‌ها و شاخص‌های تولید کتاب برای مخاطبان خود را به وضوح و روشنی به بازار نشر اعلام کند و به خصوص در زمینه نشر آموزشی با پیگیری و مداومت، سلامت این کتاب‌ها را از جهات گوناگون تضمین کند.

چرا آقای صاحب فصول! خیلی مایلیم نظرات شما را هم به عنوان «مدیر نشر نوشته» که در اصفهان فعالیت می‌کند، بشنویم.

صاحب فصول: ما در سال ۱۳۸۲ کارمان را در نشر نوشته آغاز کردیم و به مقتضای علاقه‌مندی شخصی و تجربیات فرهنگی که داشتیم، تلاش کردیم در همه زمینه‌های مورد نیاز آموزش و پرورش کتاب منتشر کنیم.

ما در بخش کودک و نوجوان حدود ۱۰۰ عنوان کتاب چاپ کرده‌ایم. همچنین در بخش تعلیم و تربیت و روان‌شناسی نیز تاکنون کتاب‌هایی داشته‌ایم. همواره کوشیده‌ایم کتاب‌هایی را منتشر کنیم که در اشاعه فرهنگ مؤثر باشند و بتوانند به اهداف و برنامه‌های آموزش و پرورش کشور کمک کنند. به اعتقاد من، آموزش و پرورش و آموزش عالی نقش مهمی در فرهنگ‌سازی دارند و در این میان، ناشران و مؤلفان و به خصوص ناشران و مؤلفان کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی هم می‌توانند نقش مؤثری داشته باشند. ما از همان ابتدا تلاش کرده‌ایم در کنار آموزش و پرورش باشیم و خوش‌بختانه هوشمندی مسئولان آموزش و پرورش و درک مقتضیات و نیازهای زمانه باعث شده است، این زمینه فراهم شود که ناشران آموزشی فرصت حضور در عرصه تولید کتاب‌های استاندارد و مناسب برای مخاطبان و به خصوص دانش‌آموزان را پیدا کنند. با توجه به اعتمادی که جامعه و خانواده‌ها به آموزش و پرورش دارند، اگر این تلاش مشترک بتواند عمیق‌تر و نزدیک‌تر شود، بازار خیلی گسترده‌ای که در اختیار آموزش و پرورش است، به صورت رسمی‌تر و گسترده‌تری در اختیار ناشران آموزشی قرار خواهد گرفت. این موضوع کمک خواهد کرد، ضمن تولید کتاب‌های مناسب و استاندارد، ناشران آموزشی هم با شناخت و دقت بیشتری آثار

خود را طراحی، چاپ و به مخاطبان ارائه کنند.

چوایه ۹۰۱ آیا شما هم اعتقاد دارید باید ناشران آموزشی با آموزش و پرورش در زمینه تولید کتاب‌های آموزشی گفت‌وگو کنند؟

صاحب فصول: بله، چون این ضرورت وجود دارد تا ما بتوانیم با شناخت بیشتر از نیازها و انتظارات مخاطبان، کتاب‌هایی منتشر کنیم که مورد استفاده دانش‌آموزان قرار گیرند. این جلسات، که به‌خصوص در محیط فرهنگی و پویایی مانند نمایشگاه کتاب برگزار می‌شوند، کمک خواهند کرد بتوانیم با تعامل و هم‌اندیشی زودتر و بهتر به اهداف مشترک دست یابیم.

البته دوری و نزدیکی ناشران به این اهداف و برنامه‌ها، به آشنایی با اهداف و برنامه‌های آموزش و پرورش بستگی دارد. ما تا کنون دسترسی زیادی به اسناد تولید شده نداشته‌ایم. اما چون خودمان در آموزش و پرورش بوده‌ایم و از این اهداف و برنامه‌ها اطلاع نسبی داشته‌ایم، کتاب‌ها و منابعی که تولید کرده‌ایم، به‌طور نسبی قرابت و نزدیکی زیادی با استانداردها و شاخص‌های مورد نظر آموزش و پرورش داشته‌اند و به همین دلیل هم، تعدادی از کتاب‌های انتشارات نوشته به‌عنوان کتاب‌های مناسب انتخاب شده‌اند و یا در جشنواره‌های کتاب رشد برگزیده و جوایزی را دریافت کرده‌اند.

چوایه ۹۰۲ از نگاه شما چه اقدامات دیگری می‌تواند در معرفی و شناخت منابع آموزشی، کارآمد و مؤثر باشد؟

صاحب فصول: تعامل و هم‌فکری امری است که نمی‌توانیم از آن غافل باشیم، اما کار بزرگی مثل نشر آثار آموزشی الزامات دیگری هم دارد که ما در این خصوص هم دچار مشکل هستیم. برای مثال در این حوزه مجلات نقد کتاب‌های تخصصی وجود ندارند تا کتاب‌های منتشره را با نگاه تخصصی، فنی و حرفه‌ای نقد کنند و مخاطب بتواند با شناخت و آگاهی کتاب مورد نظر و مناسب خود را تهیه کند. شاید دلیل این آشفته بازار هم همین باشد که بسیاری از کتاب‌های موجود که شرایط کتاب مناسب را ندارند، به شیوه‌های مختلف راه خود را برای رسیدن به دست مخاطب باز می‌کنند و در هیچ جایی هم نقد و بررسی نمی‌شوند تا مشکلات و آسیب‌های آن‌ها مشخص و بیان شود.

البته در آموزش و پرورش هم باید این دقت و نظارت وجود داشته باشد تا اگر قرار است، کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی مناسب طی یک فرایند و براساس داوری‌های حرفه‌ای ارزیابی شوند، چنین زمینه‌ای وجود نداشته باشد که افراد با استفاده از ارتباطات میان فردی که دارند و با برقراری ارتباط با مدیران مدارس و یا مناطق، کتاب‌های خود را در مدارس پخش کنند و کل این جریان را دچار مشکل و وقفه سازند. اگر شما در آموزش و پرورش در این زمینه دقت و نظارت و کنترل لازم را نداشته باشید، مسلماً بسیاری از ناشران و مؤلفان به زعم خودشان راه میان بر را انتخاب خواهند کرد و وضعیت نامطلوب موجود هیچ‌گاه سامان پیدا نخواهد کرد.

چوایه ۹۰۳ آقای سیدعلی محمد میرحسینی! شما هم

به نمایندگی از نشر آوای نور در این نشست حضور پیدا کرده‌اید، از فعالیت‌ها و نظرات خودتان در زمینه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی بگویید.

حسینی: ما از سال ۱۳۶۷ در حوزه نشر فعال هستیم و عمده فعالیت ما در حوزه کتاب‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی است. معمولاً هم سرفصل‌های دانشگاهی را پوشش می‌دهیم. چند موردی هم از کتاب‌های ما در کتاب‌نامه‌های رشد معرفی شده‌اند.

من گمان می‌کنم سامان‌دهی امور مربوط به حوزه کتاب‌های آموزشی امر ضروری و لازمی است که آموزش و پرورش به‌درستی آن را در دستور کار خود قرار داده است. امیدوارم این جلسات و تعامل بیشتر بین ناشران آموزشی و آموزش و پرورش کمک کند که در این زمینه وفاق و همراهی بیشتری صورت گیرد و اهداف ارزنده‌ای که مورد نظر است، بهتر و بیشتر از گذشته محقق شوند.

اگر شما بتوانید با ناشران آموزشی و مؤلفان این‌گونه کتاب‌ها و زیرمجموعه این حوزه ارتباط برقرار کنید، اتفاقات خوبی در این مسیر صورت خواهد گرفت. شاید شما در گام اول فقط تعامل و همکاری خود را با ناشران آغاز کرده باشید، اما می‌دانید که در این حوزه وسیع عوامل و دست‌اندرکاران زیادی هستند که باید با اهداف و برنامه‌های شما آشنا باشند تا این کار در نهایت همان‌گونه که مورد نظر شماست، صورت گیرد. برای مثال گرافیک و طراحی که برای یک ناشر کار طراحی کتاب‌های آموزشی را انجام می‌دهد، باید با کار، اهداف و برنامه‌های وزارت آموزش و پرورش آشنا باشد تا محصولی که تولید می‌کند، مطابق استانداردها و شاخص‌های اعلام شده از سوی آن وزارتخانه باشد.

چوایه ۹۰۴ گمان می‌کنید نشر آوای نور در چه زمینه‌ای می‌تواند مؤثرتر، با دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی همکاری و مشارکت داشته باشد؟

حسینی: همان‌طور که گفتم کتاب‌های ما بیشتر در حوزه دانشگاهی است، اما در صحبت‌های دوستان به این موضوع هم اشاره شد که معلمان و اولیای مدارس هم به کتاب‌هایی نیاز دارند که اگر چنین زمینه‌ای باشد و نیازهای این حوزه مشخص شود، ما ظرفیت خوبی را برای تولید این کتاب‌ها که قطعاً به نوعی کتاب‌های حرفه‌ای هم هستند، داریم. ان‌شاء... همکاری‌های بیشتری در این زمینه با آموزش و پرورش خواهیم داشت.

چوایه ۹۰۵ از قبول پذیرش دعوت دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی از سوی همه میهمانان عزیز و شرکت در این نشست سپاس‌گزاریم.

آقای حسینی:

امیدوارم این جلسات و تعامل بیشتر بین ناشران آموزشی و آموزش و پرورش کمک کند که در این زمینه وفاق و همراهی بیشتری صورت گیرد و اهداف ارزنده‌ای که مورد نظر است، بهتر و بیشتر از گذشته محقق شود

ارزشیابی مراسم پایانی یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی تربیتی رشد از نگاه شرکت‌کنندگان

لبخند رضایت روی لب حاضران

دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی

بهبود برگزاری جشنواره در آینده بهره بگیرند. گزارشی که می‌خوانید چکیده‌ای است از نظرسنجی انجام گرفته در مراسم پایانی این دوره از جشنواره که نتایج آن توسط همکارمان، خانم اکرم یغماییان استخراج شده است.

مشخصات پرسش‌نامه

در نظرسنجی یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی که با هدف ارزشیابی میزان رضایت شرکت‌کنندگان از مراسم پایانی انجام شد، ۱۰۷ نفر شرکت جستند. روش نظرسنجی، توصیفی از نوع پیمایشی بود و داده‌ها از طریق پرسش‌نامه گردآوری شد. پرسش‌نامه، علاوه بر اطلاعاتی درباره پرسش‌شوندگان، ۳۰ پرسش در خود داشت: ۲۷ سوال با پاسخ بسته و ۳ سوال با پاسخ باز.

پاسخ‌دهندگان در پاسخ سؤال‌های بسته (۲۷ سؤال)، روی یک طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت، یکی از گزینه‌های کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم را انتخاب می‌کردند. در بخش باز پاسخ (۳ سؤال) نیز می‌توانستند دیدگاه‌های خود را درباره مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف جشنواره اعلام و پیشنهادی خود را برای بهبود آن ارائه کنند.

مشخصات شرکت‌کنندگان

بر اساس اطلاعات به دست آمده ۳۴/۶ درصد از پاسخ‌دهندگان عنوان خود را مؤلف یا مترجم (۲۷/۱) درصد مؤلف و ۷/۵ درصد مترجم)، ۲۰/۶ درصد ناشر، ۷/۵ درصد داور و ۲۶/۲ درصد نیز سایر ذکر کرده‌اند. ۱۱/۲ درصد نیز عنوان خود را مشخص نکرده‌اند.

یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد، عصر روز ۲۳ دی، در حالی پایان یافت که اغلب شرکت‌کنندگان در آن، به نشانه رضایت و خرسندی از آن‌چه که در تالار شهید فهمیده کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان گذشته بود، با لبخندی بر لب محل را ترک می‌کردند.

مطابق معمول همه جشنواره‌ها، تعدادی از کتاب‌ها، پس از عبور از خان داوری، به عنوان نامزد دریافت جشنواره معرفی شده بودند و از این رو پدیدآورندگان و ناشران ۱۲۸ اثر، برای شنیدن نام کتاب خود در بین ۴۵ عنوان کتاب برگزیده و تقدیری جشنواره با اشتیاق به این مکان آمده بودند.

گروه دیگری از حاضران، داوران جشنواره بودند که با علاقه‌مندی ناظر به ثمر نشستن روزهای پرکار و پرفشار خود بودند؛ روزهایی که می‌بایست با ملاحظه انصاف و در نظر گرفتن همه جوانب و همه تجربه‌ها و دانش خود، بهترین اثر را از میان آثار معرفی شده برمی‌گزیدند و معرفی می‌کردند و شگفت این بود که این بار هیچ گروهی از گروه‌های ۳۲ گانه داوری، از اعلام اثر برگزیده یا تقدیری، چشم‌نپوشیدند. بی‌تردید مؤثرترین عامل این رخداد، کیفیت بالای کتاب‌های مورد بررسی بوده است.

نظرسنجی از شرکت‌کنندگان

آگاهی از نظرات شرکت‌کنندگان در جشنواره، به یافتن کاستی‌ها و ارتقای جشنواره یاری می‌رساند. نظرسنجی به دست‌اندرکاران برگزاری جشنواره امکان می‌دهد تا بتوانند از این رهگذر به نحو دقیق‌تری میزان رضایت شرکت‌کنندگان را اندازه بگیرند و ضمن ترسیم تصویری گویا از وضعیت موجود به کاستی‌های جشنواره پی ببرند و از نتایج به دست آمده برای

جوانه»؛ به عبارت دیگر نظر افراد در مورد همه مؤلفه‌ها، به غیر از این دو مؤلفه، مثبت است. (جدول ۱ را ببینید.)

قوت‌ها و ضعف‌ها از چشم شرکت‌کنندگان

۳۴ نفر از شرکت‌کنندگان درباره نقاط قوت جشنواره اظهار نظر کرده‌اند که ۸/۴۱ درصد آن‌ها تشویق ناشران و مؤلفان را مهم‌ترین نقطه قوت برگزاری جشنواره دانسته‌اند. ۷/۴۷ درصد نظم حاکم بر برگزاری مراسم پایانی جشنواره و برنامه‌های آن را ستوده‌اند و به خصوص از فیلم مستند پخش شده ابراز رضایت کرده‌اند. ۳/۷۳ درصد معتقدند برگزاری جشنواره منجر به ارزش نهادن به کتاب‌های آموزشی واقعی می‌شود و ۱/۸۶ درصد نیز بر این باورند که جشنواره نقش برنامه‌های درسی را در انتخاب کتاب‌های آموزشی پر رنگ‌تر می‌کند.

در رابطه با کاستی‌های جشنواره نیز همین تعداد اظهار نظر کرده‌اند. از نظر ۸/۴۱ درصد پاسخ‌گویان، اطلاع‌رسانی جشنواره ضعیف شمرده شده است. ۸/۴۱ درصد بر ضعف‌های مراسم پایانی (مانند تأخیر در شروع، ضعف در راهنمایی مدعوین، تعداد کم عوامل اجرایی) انگشت گذاشته‌اند. ۵/۶ درصد بر این باور بوده‌اند که ملاک‌های داوری برایشان نامشخص مانده است. ۱/۸۶ درصد معتقدند که تعامل با ناشران نامناسب است و همین تعداد نیز از عدم قرار دادن کتاب‌های برگزیده در چرخه مصرف گله‌مند بوده‌اند.

در بخش پیشنهادها، ۹/۳۴ درصد شرکت‌کنندگان تبلیغات بیشتر و اطلاع‌رسانی بهتر را پیشنهاد داده‌اند. ۴/۶۷ درصد نیز خواستار ترکیب مناسب‌تر برای انتخاب داوران جشنواره شده‌اند. سایر پیشنهادهایی که اغلب با فراوانی یک مورد ارائه شده بود به شرح زیر است:

گزارش جشنواره به اطلاع ناشران برسد؛
ابتدا کتاب‌های نامزد معرفی و سپس کتاب‌های برتر اعلام شود؛

کتابخانه‌های مدارس به کتاب‌های منتخب تجهیز شود؛
نویسندگان قبل از جلسه به جایگاه مکانی مناسب خود راهنمایی شوند؛
مخاطبان به آثار برگزیده دسترسی بیشتری داشته باشند.

۵۳/۳ درصد از پاسخ‌دهندگان زن و ۳۷/۴ درصد مرد بوده‌اند و ۹/۳ درصد نیز جنسیت خود را اعلام نکرده‌اند.

۸۴/۱ درصد پاسخ‌دهندگان از تحصیلات دکتری (۸/۴ درصد)، کارشناسی ارشد (۳۹/۳ درصد) و کارشناسی (۳۶/۴ درصد) برخوردار بوده‌اند و فقط ۲/۸ درصد از آن‌ها تحصیلات پایین‌تر از فوق دیپلم داشته‌اند (۱/۹ درصد فوق دیپلم، ۰/۹ درصد دیپلم). ۱۳/۱ درصد به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

محل فعالیت ۸۸/۷۶ درصد افراد شرکت‌کننده استان تهران بوده است. پس از آن مازندران و قزوین به ترتیب ۳ و ۲ درصد و هر یک از استان‌های اصفهان، البرز، فارس، لرستان و یزد فقط یک درصد فراوانی داشته‌اند. ۱۶ درصد از پاسخ‌دهندگان هم از پاسخ امتناع کرده‌اند.

سابقه فعالیت ۱۸/۸ درصد افراد مورد مطالعه حداکثر به ۵ سال می‌رسد و ۸/۳ درصد از سابقه بین ۶ تا ۱۰ سال برخوردارند. به ترتیب ۵/۵ و ۶/۵ درصد از آن‌ها سابقه ۱۱ تا ۱۵ سال تا ۲۰ سال و فقط حدود دو درصد در هر یک از طیف‌های ۲۵-۲۱ سال، ۳۰-۲۶ سال و بالای ۳۰ سال سابقه فعالیت داشتند. ۵۵/۱ درصد افراد نیز به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

پاسخ‌های افراد شرکت‌کننده

با توجه به نتایج به دست آمده از نظرسنجی (جدول ۱) با اطمینان می‌توان نتیجه گرفت که برگزاری یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد چه به لحاظ نحوه اجرا و چه به لحاظ اهدافی که در پی تحقق آن‌هاست، موفق عمل کرده است. حاضران در مراسم اختتامیه از چگونگی معرفی و تقدیر تولیدکنندگان کتاب‌های منتخب، نقش جشنواره در تشویق مؤلفان به تولید کتاب‌های مناسب، مکان و زمان برگزاری جشنواره، نحوه برخورد عوامل اجرایی، نمایش فیلم ویژه اختتامیه، گزارش دبیر جشنواره، نحوه اطلاع‌رسانی، کیفیت صوت و تصویر و تبلیغات، نحوه داوری کتاب‌های آموزشی و خصوصاً ارزیابی کلی از جشنواره رضایت کامل دارند.

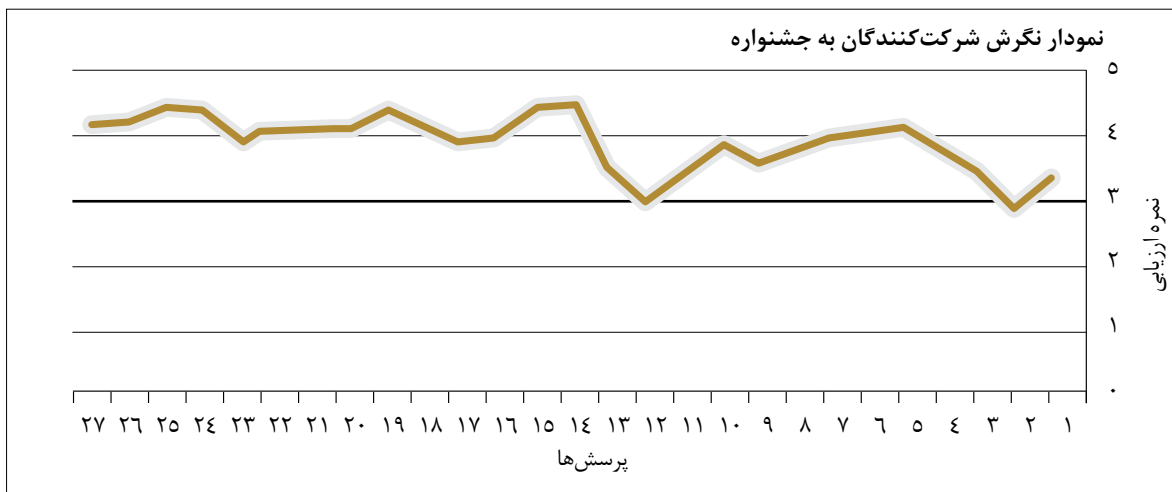
در بین موارد مطرح شده فقط دو مورد وجود دارد که شرکت‌کنندگان درباره آن‌ها نگرش میانه داشتند: «ارتباط با دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی» و «آشنایی با نشریه

جدول ۱. متغیرهای مورد پژوهش

ردیف	پرسش	تعداد پاسخ‌ها	میانگین پاسخ‌ها
۱	آشنایی شما با دبیرخانه ساماندهی منابع آموزشی و تربیتی	۱۰۱	۳,۳۲
۲	ارتباط شما با دبیرخانه ساماندهی منابع آموزشی و تربیتی	۱۰۰	۲,۹۱
۳	رضایت شما از نحوه داوری کتاب‌های آموزشی	۸۴	۳,۴۶
۴	رضایت شما از نحوه معرفی و تقدیر تولیدکنندگان کتاب‌های منتخب در جشنواره	۸۷	۳,۸۴
۵	نقش جشنواره در تشویق مؤلفان به تولید کتاب‌های مناسب	۱۰۱	۴,۱۴
۶	نقش جشنواره در تشویق ناشران به تولید کتاب مناسب	۹۶	۴,۰۶
۷	نقش جشنواره در معرفی کتاب‌های مناسب به مخاطبان	۹۹	۳,۹۸

جدول ۱. متغیرهای مورد پژوهش

ردیف	پرسش	تعداد پاسخها	میانگین پاسخها
۸	آشنایی شما با کتابنامه رشد	۱۰۰	۳,۷۶
۹	تأثیر کتابنامه رشد در معرفی منابع مناسب در مدارس	۹۸	۳,۶۱
۱۰	رضایت شما از پاسخگویی دبیرخانه ساماندهی	۹۰	۳,۸۸
۱۱	رضایت از ملاکهای ارزیابی کتابهای آموزشی	۸۹	۳,۴۵
۱۲	آشنایی شما با نشریه جوانه	۹۹	۲,۹۵
۱۳	تأثیر نشریه جوانه برای تعامل ناشران با آموزش و پرورش	۸۷	۳,۴۴
۱۴	مکان برگزاری جشنواره	۱۰۰	۴,۵۲
۱۵	زمان برگزاری جشنواره	۹۹	۴,۴۷
۱۶	پیام وزیر محترم آموزش و پرورش (جناب آقای دکتر فانی)	۸۸	۳,۹۸
۱۷	سخنرانی رییس محترم سازمان (جناب آقای دکتر محمدیان)	۸۶	۳,۹۲
۱۸	گزارش دبیر محترم جشنواره (جناب آقای ناصری)	۹۱	۴,۱۹
۱۹	رضایت شما از فیلم ویژه اختتامیه جشنواره	۸۵	۴,۴۲
۲۰	کیفیت جوایز و تقدیر از منتخبان	۸۷	۴,۱۵
۲۱	کیفیت محتوای فصلنامه رشد جوانه (ویژهنامه جشنواره)	۸۵	۴,۱۵
۲۲	مجری برنامه	۹۳	۴,۱۱
۲۳	اطلاع رسانی از جشنواره	۹۴	۴
۲۴	نحوه برخورد عوامل اجرایی جشنواره	۹۴	۴,۴۳
۲۵	کیفیت صوت و تصویر و تبلیغات	۹۵	۴,۴۴
۲۶	نظم مراسم اختتامیه	۹۳	۴,۲۸
۲۷	ارزیابی کلی شما از مراسم اختتامیه	۹۵	۴,۲۱

حضور دبیرخانه سامان دهی منابع آموزشی و تربیتی

در بیست و هشتمین نمایشگاه بین المللی کتاب تهران

دبیرخانه سامان دهی منابع آموزشی و تربیتی همانند سال های گذشته، پذیرای ناشران و پدیدآورندگان کتاب های آموزشی و تربیتی و عموم علاقه مندان خواهد بود.

برای دیدار با کارشناسان این دبیرخانه به سالن ناشران آموزشی مراجعه فرمایید. این دبیرخانه همچنین در بیست و هشتمین نمایشگاه کتاب تهران دو کارگاه آموزشی و سه میزگرد با حضور کارشناسان دفتر تألیف کتاب های درسی برگزار خواهد کرد.

برنامه نشست کارشناسان آموزش و پرورش با ناشران و مؤلفان کتاب های آموزشی و تربیتی

مکان: سالن ناشران آموزشی محل برگزاری نشست ها
زمان: ۱۹ الی ۲۳ اردیبهشت ۱۳۹۴ از ساعت ۱۵ الی ۱۶

ردیف	تاریخ	موضوع
۱	شنبه ۹۴/۲/۱۹	کارگاه آموزشی زبان و ادبیات فارسی با تأکید بر زبان آموزی
۲	یکشنبه ۹۴/۲/۲۰	دیدار و گفت و گوی ناشران و پدیدآورندگان کتاب های آموزشی و تربیتی رشد با مؤلفان کتاب های درسی علوم انسانی (تاریخ، جغرافی، اجتماعی، عربی، فارسی، تفکر و سبک زندگی)
۳	دوشنبه ۹۴/۲/۲۱	دیدار و گفت و گوی ناشران و پدیدآورندگان کتاب های آموزشی و تربیتی رشد با مؤلفان کتاب های درسی علوم پایه (زیست شناسی، فیزیک، شیمی، ریاضی، علوم تجربی)
۴	سه شنبه ۹۴/۲/۲۲	دیدار و گفت و گوی ناشران و پدیدآورندگان کتاب های آموزشی و تربیتی رشد با مؤلفان کتاب های درسی فنی و حرفه ای و کاردانش (رایانه، الکترونیک، هنر، کارو فناوری، مدیریت خانواده، تربیت بدنی)
۵	چهارشنبه ۹۴/۲/۲۳	کارگاه آموزشی رویکردهای نوین برنامه درسی زبان انگلیسی

مطالعه فرصت‌هایی برای تفکر در اختیار ما می‌گذارد

بهروز رضایی

و چه بسا شتاب‌آلود صورت می‌گیرد، معمولاً به فرد فرصت مناسبی برای اندیشیدن نمی‌دهد. بنابراین اگر به دنبال تربیت انسان‌هایی چند بعدی، متفکر، فعال و خلاق هستیم، ناگزیر باید ضرورت مطالعه برای بچه‌ها را بیشتر درک کنیم و راه‌های عملی شدن آن را نیز مدنظر قرار دهیم.

وضعیت کنونی

سخن گفتن دقیق درباره‌ی وضعیت مطالعه در دانش‌آموزان، نیازمند تحقیق و آمار است؛ اما برداشت غیر دقیق من از ماجرا این است که مطالعه در بین دانش‌آموزان ما تعریف چندانی ندارد. اغلب دانش‌آموزان، وقتی کتابی را به آن‌ها معرفی می‌کنید، به جای آن که بپرسند آیا این کتاب به درد زندگی من می‌خورد و کمکی به رشد شخصیت من می‌کند یا برای من مناسب و مفید است، می‌گویند: این کتابی که گفتید به درد درس و نمره و رفتن به دانشگاه می‌خورد؟

تأثیر مطالعه

کتاب خواندن به درس و نمره و دانشگاه هم کمک می‌کند، اما روشن است که همه‌ی کتاب‌ها تأثیر آنی و مستقیمی در نمره کلاسی و قبولی در کنکور ندارند؛ این کتاب‌ها در درازمدت، دایره

این مقاله، پیش از آن که به این شکل درآید، قالب گفت‌وگو داشت. این گفت‌وگو زمانی صورت گرفته بود که من دستی در تدریس نیز داشتیم و لذا پرسشگر درصدد آن بود به این پرسش پاسخ داده شود که آیا از نظر یک معلم-نویسنده، که من باشم، مطالعه برای بچه‌ها ضرورت دارد، و اگر دارد چرا؟ و آن‌گاه به این جا برسد که چگونه می‌توان بچه‌ها را به مطالعه علاقه‌مند کرد و بالاخره چه چیزی را باید مطالعه کرد؟ اکنون که سال‌ها از انجام این گفت‌وگو گذشته است آن را بازنویسی کرده و کوشیده‌ام با احترام به نظر سردبیر و مدیر داخلی نشریه‌ی جوانه، قدری آن را بسط دهم و توضیحاتی را بر آن بیفزایم.

ضرورت مطالعه غیردرسی

اگر کسی کتاب نخواند آسمان به زمین نمی‌آید. بدون کتاب خواندن هم ممکن است فردی با دقت‌نظر و خوب شنیدن و خوب به کار بستن دانسته‌هایش به مراتب بالای رشد انسانی، اخلاقی اجتماعی برسد؛ اما خواندن کتاب، فرصت‌هایی را برای تفکر در اختیار فرد قرار می‌دهد که شاید به‌طور معمول در موقعیت‌های دیگر زندگی او کمتر به‌دست می‌آید.

خواندن برخی از کتاب‌های درسی، گرچه از جنس مطالعه است، اما چون اجباری و اغلب تحت تأثیر فضای سنگین امتحان

واژگانی خواننده را گسترش می‌دهند، ظرف ذهن او را توسعه می‌بخشند و به‌طور کلی درک مطالب و یادگیری‌های تازه را برایش آسان می‌کنند و تجربه‌هایی را در اختیار او می‌گذارند که قطعاً می‌تواند در تنظیم روابط با جامعه و اطرافیان و گذشتن از گردنه‌های زندگی به شخص کمک کند.

مطالعه اگر در مسیری درست انجام شود، می‌تواند قدرت تعامل خواننده را با سطوح گوناگون جامعه بالا ببرد و او را از تک‌بعدی بارآمدن نجات دهد. به علاوه، چنان که اشاره کردم، فرصت‌هایی را برای اندیشیدن در اختیار فرد می‌گذارد که با تمرین و تکرار ملکه او می‌شود. توانایی‌هایی مانند «نوشتن» نیز بدون زیاد خواندن و خوب خواندن، اساساً به‌دست نمی‌آیند. از نوشتن حرف می‌زنم، چون نوشتن از مهم‌ترین مجاری انتقال تجربه و دانش بشری است و حتی محصولاتی مانند فیلم و نمایش، وابسته به متن‌اند.

من سالیان مدیدی در مطبوعات، خصوصاً مطبوعات کودک و نوجوان، مشغول به کار بوده‌ام. به اقتضای این شغل، محل مراجعه افراد زیادی قرار داشته‌ام. برخی افراد ایده‌های جالب و بدیعی در ذهن داشتند یا حتی ایده‌های جالبی را به‌عمل درآورده بودند؟ مثلاً وسیله‌ای جالب را ساخته بودند. تا زمانی که با آن‌ها گفت‌وگو می‌کردید، مسئله‌ای نبود؛ اما همین که از آن‌ها می‌خواستید ایده خود در مثلاً شیوه رسیدن به فلان اختراع را و نحوه ساختنش را بنویسند، بیشتر آن‌ها می‌رفتند و دیگر هرگز بر نمی‌گشتند؛ چون قادر نبودند حرف‌هایشان را به شکل مکتوب بیان کنند. تصور می‌کنم همه شما افرادی را در گوشه و کنار ذهن‌تان داشته باشید که خوب حرف می‌زنند، اما نمی‌توانند حرف‌ها و تجربه‌هایشان را بنویسند و بنابراین دانسته‌هایشان، نه برای آیندگان، بلکه حداکثر برای شنوندگان مفید است.

در آفرینش یا نوشتن متون خلاقه، تأثیر خواندن به مراتب مهم‌تر است؛ حتی از خود نوشتن! تقریباً هیچ انسانی نمی‌تواند بدون خواندن و خوب خواندن و زیاد خواندن بنویسد (استثناها همیشه قابل چشم‌پوشی‌اند)؛ اساساً نوشتن بدون خواندن آموختنی نیست. بنابراین برای داشتن نویسندگان و شاعران بزرگ در آینده، امروز نیازمند رواج یا ترویج مطالعه هستیم.

راهکارهای افزایش مطالعه

یکی از راه‌های مؤثر برای افزایش مطالعه، قراردادن برنامه مطالعه کتاب‌های غیر درسی در برنامه کلاسی دانش‌آموزان است. با این روش خواندن کتاب همگانی‌تر می‌شود. معلمان ما می‌توانند (به کمک مراکزی مانند دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و پرورشی که کارش معرفی کتاب‌های مناسب است) با انتخاب و معرفی کتاب‌های مفید و مناسب به بچه‌ها، حداقل یک رنگ در هفته، به بحث و بررسی درباره یک کتاب بپردازند. طبعاً بچه‌ها باید کتاب را خوانده باشند و در این گفت‌وگوها فعالانه شرکت کنند. نوشتن خلاصه‌ای از کتاب و طرح نکات جالب آن توسط یک یا چند نفر از دانش‌آموزان، یا حتی معلم، می‌تواند بچه‌ها را به خواندن کتاب ترغیب کند و لذت خواندن را به آن‌ها بچشاند. روش دیگر، سفارش پژوهش‌های ساده و مورد علاقه دانش‌آموزان در مدرسه یا کلاس است تا بچه‌ها بتوانند با خواندن کتاب‌ها به

پرسش‌های پژوهشی خود پاسخ دهند. نباید اندیشید استفاده از کتاب به‌عنوان یک منبع پژوهشی مانعی در مسیر علاقه‌مندی فرد به کتاب درسی است. هیچ اشکالی ندارد کودک یا نوجوان در حین یافتن اطلاعاتی درباره فلان شخصیت، زندگی‌نامه او را بخواند؛ یا در شرایطی که می‌کوشد مثلاً درباره انواع قطارها اطلاعاتی را گردآوری کند و به کلاس بیاورد، به کنجکاوی‌اش میدان دهد و با نحوه کار قطار مغناطیسی هم آشنا شود.

شاید شما هم مجموعه «به من بگو چرا» را در یاد داشته باشید و هنوز هم در بازار کتاب یافت می‌شود. این مجموعه کتاب، که می‌کوشد در هر مقاله به یک پرسش پاسخ دهد، خیلی برای تعمیق دانش افراد درباره موضوعات علمی مناسب نیست؛ اما با همان یکی دو بند مطلب ساده‌ای که درباره یک موضوع بیان می‌کند، خواننده خود را برای دانستن بیشتر به خواندن کتاب ترغیب می‌کند. منظورم از طرح آن کتاب، این است که از هر موضوعی که می‌توان آن را بهانه مراجعه به کتاب و انس و الفت با آن قرار داد، باید بهره گرفت.

چه کتاب‌هایی را باید مطالعه کرد؟

نیازهای مطالعاتی دانش‌آموزان را می‌توان دو دسته کرد؛ به بخشی از این نیازها خواندن کتاب‌های ادبی و شعرها و داستان‌ها پاسخ می‌دهد. نباید فکر کنیم ادبیات داستانی به دانش بچه‌ها چیزی نمی‌افزاید. اولاً کتاب‌های ادبیات، چون حکایت تجربه‌های زندگی هستند، به غنی‌تر شدن تجربه‌های کودکان و نوجوانان که به لحاظ سنی، از تجربه‌های اندکی برخوردارند، یاری می‌رسانند؛ ثانیاً بسیاری از آموزش‌های

انسانی و اخلاقی را می‌توان از این طریق هم محقق ساخت و هم به آن‌ها عمق و ماندگاری بخشید.

بخشی دیگر از نیاز بچه‌ها مطالعه کتاب‌هایی است که اصطلاحاً آموزشی خوانده می‌شوند؛ یعنی به قصد افزودن به دانش و آگاهی‌های مخاطب درباره یک یا چند موضوع نوشته شده‌اند. تعداد زیادی از بچه‌ها، از خواندن این کتاب‌ها و آموختن نکات جالب آن‌ها احساس ناخوشایندی پیدا می‌کنند؛ گرچه ممکن است تأثیرات این گروه از کتاب‌ها به میزان گروه قبلی نباشد. در هر حال، تعادل را باید به‌طور جدی در این زمینه رعایت کرد. این اصل مهمی است که متأسفانه امکان دارد از سوی برخی معلمان نادیده گرفته شود و به جای توجه به نیاز همه بچه‌ها، سلیقه خاص معلم یا سلیقه برخی از بچه‌ها در کتاب خواندن حاکم شود.

ناگفته نماند که کلاس جای معرفی کتاب‌های خیلی تخصصی نیست. در موضوعات آموزشی، تنها باید به سراغ کتاب‌ها و موضوعاتی رفت که به درد همه می‌خورد؛ شبیه مطالبی که در یک دایرةالمعارف عمومی گنجانده می‌شود. البته معلمان می‌توانند فرد علاقه‌مند را به خواندن کتاب‌های تخصصی راهنمایی کنند؛ ولی از طرح آن‌ها در کلاس درس و برای همگان باید پرهیز کرد.

خواندن برخی از کتاب‌های درسی، گرچه از جنس مطالعه است، اما چون اجباری و اغلب تحت تأثیر فضای سنگین امتحان و چه بسا شتاب‌آلود صورت می‌گیرد، معمولاً به فرد فرصت مناسبی برای اندیشیدن نمی‌دهد

چند تألیفی در ایران و چند کشور جهان رویکردی مشارکتی به موضوع تألیف کتاب‌های درسی

مجتبی مقصودی

اشاره

قصد من آن است که در این مقاله به موضوع چندتألیفی در کتاب‌های درسی بپردازم؛ موضوعی که سال‌هاست در کلیت نظام آموزشی مطرح است و مسئولین طراز اول کشور بر آن تأکید دارند. کتاب درسی و تولید آن از اوایل دهه چهل هجری شمسی به انحصار دولت درآمده و تا امروز ادامه یافته است. در سال‌های اخیر، به رغم اعلام سیاست واگذاری تألیف کتاب درسی به بخش خصوصی، هیچگاه این موضوع به جد دنبال نشده است و تولید کتاب درسی به جز چند نمونه کم‌شمارگان، همچنان در انحصار بخش دولتی است. در این مقاله که می‌تواند مقدمه‌ای برای این بحث باشد به مصوبات و آیین‌نامه‌هایی اشاره خواهیم کرد که زمینه‌ساز ورود به حیطه چندتألیفی است. موضوع دیگر در این مقاله بیان تجربیات کشورهای کره جنوبی، ژاپن و مراکش، به‌عنوان سه نمونه از نظام‌های آموزشی متمرکز و نیمه‌متمرکز در زمینه تولید کتاب‌های درسی توسط ناشران خصوصی است. تاریخچه برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی در ایران، موضوع مشارکت در نشر کتاب‌های درسی، الگوهای چندتألیفی برای نظام آموزشی ایران و بررسی ابهامات در زمینه چندتألیفی از موضوعاتی است که می‌توان آن‌ها را در نوشته‌های دیگر پی گرفت.

کلید واژه‌ها: کتاب درسی، چندتألیفی، مشارکت بخش‌های غیردولتی، کره جنوبی، ژاپن، مراکش،

مقدمه

یکی از انتقادهای رایج به نظام آموزشی کشور، تمرکز بیش از حد این نظام، بر امر برنامه‌ریزی و تولید مواد آموزشی و چاپ و نشر آن است. این امر در واقع یکی از زمینه‌هایی است که تصدی‌گری دولتی در آن به‌طور کامل به چشم می‌خورد؛ هر چند کاهش این تصدی‌گری طی دو دهه گذشته مورد تأکید دست‌اندرکاران آموزش و پرورش بوده و حتی در برنامه‌های وزرای مختلف اعلام شده است.

معمولاً کاهش تصدی‌گری در این امر با اصطلاح «چندتألیفی» توصیف شده که در واقع جست‌وجو برای یافتن راه‌های مشارکت بیشتر بخش خصوصی در کلیت نظام آموزش و پرورش است. سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران آموزش و پرورش و آثانی که به نحوی با مقوله آموزش و پرورش سروکار دارند به‌خوبی می‌دانند که

طی سال‌های گذشته حضور بخش خصوصی در آموزش و پرورش به تأسیس مدارس غیرانتفاعی (غیردولتی) ساخت مدرسه و برخی کمک‌های مردمی به مدارس دولتی محدود شده است.

حضور بخش نشر نیز منحصر به تولید و انتشار کتاب‌های کمک‌درسی بوده است. طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی در واقع به منظور ایجاد ضابطه‌ها یا ترویج برخی استانداردها در تولید کتاب‌های کمک‌درسی بوده است و نه حضور جدی بخش خصوصی در تألیف و نشر کتاب‌های درسی. این در حالی است که سال‌هاست مسئولان آموزش و پرورش بر حضور بخش خصوصی در تألیف و نشر کتاب‌های درسی تأکید دارند، اما عملاً به جز تعدادی از کتاب‌های کم‌شمارگان رشته‌های فنی حرفه‌ای و کاروانش، ناشران خصوصی در تألیف و نشر کتاب درسی حضور چشمگیری نداشته‌اند. بگذریم از اینکه شنیده می‌شود حتی همین مشارکت اندک دوام‌نیافته و سازمان‌پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، مایل است، در قالب قراردادهایی، ناشران را به سمت واگذاری حقوق خود، در نشر کتاب‌های درسی مذکور، به این سازمان، سوق دهد.

بررسی مصوبات و آیین‌نامه‌ها

قبل از شروع موضوع لازم است به سندهای بالادستی نگاهی بیفکنیم؛ اسنادی که در واقع مصوبات و آیین‌نامه‌هایی در خصوص حضور بخش خصوصی در تولید محتوای آموزشی است اما مغفول مانده یا تاکنون اراده‌ای برای عملیاتی کردن آن‌ها وجود نداشته است.

● در بند ۹ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، در خصوص جلب مشارکت ارکان سهیم و مؤثر، اعم از بخش عمومی و غیردولتی در تعلیم و تربیت رسمی عمومی این راهکار مورد توجه قرار گرفته است:

راهکار ۳-۹. توسعه مشارکت بخش‌های دولتی و غیردولتی در انجام امور مربوط به تولید، چاپ و توزیع مواد و منابع آموزشی در چارچوب سیاست‌های آموزش و پرورش با تأکید بر سیاست تولید بسته‌های آموزشی و سیاست چندتألیفی در کتاب‌های درسی^۱

● در بند ۱۲ برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، در بیان سیاست‌های تولید مواد و رسانه‌های یادگیری، در زیر برخی از بندهای آن، آمده است:

در طراحی و تولید مواد و رسانه‌های یادگیری و در راستای تحقق رویکرد برنامه درسی ملی، سیاست‌های زیر مورد تأکید می‌باشد:

۱-۱۲. تعیین استانداردهای ملی برای مواد و رسانه‌ها، مراکز و منابع یادگیری و تصویب آن در شورای عالی آموزش و پرورش و نظارت بر حسن اجرای آن توسط وزارت آموزش و پرورش؛

۳-۱۲. توسعه سیاست چندتألیفی و زمینه‌سازی برای مشارکت فعال استان‌ها، معلمان، مربیان، افراد و تشکل‌های ذی‌علاقه ذی‌صلاح با تأکید بر بخش غیردولتی در تولید، تکمیل و غنی‌سازی مواد، منابع و مراکز متنوع یادگیری در چارچوب سیاست‌های آموزش و پرورش؛

۶-۱۲. تولید و توزیع مواد و منابع یادگیری، متناسب با توانمندی‌ها و ظرفیت‌های مناطق و مدارس کشور، برای تحقق عدالت تربیتی؛

۷-۱۲. تولید محتوای الکترونیکی چندرسانه‌ای متناسب با نیاز معلمان و دانش‌آموزان و استفاده هوشمندانه از آن‌ها؛

۸-۱۲. تأکید بر سیاست برنامه‌محوری و تولید بسته‌های آموزشی؛

۹-۱۲. توانمندسازی مدرسه برای ایفای نقش اصلی و محوری در نیل به وضع مطلوب در تولید و بهره‌برداری از مواد و رسانه‌های یادگیری، مراکز و منابع متنوع یادگیری.

همان‌طور که دیده می‌شود، تهیه‌کنندگان این سند اصرار دارند که مواد و رسانه‌های یادگیری استانداردسازی شوند و تأکید دارند که بخش غیردولتی در این زمینه فعالیت نماید.

در سند برنامه درسی ملی، تصویب استانداردهای ملی برای مواد و رسانه‌ها، مراکز و منابع یادگیری بر عهده شورای عالی آموزش و پرورش گذاشته شده است. اما شورای عالی آموزش و پرورش قبل از تصویب سند برنامه درسی ملی، مصوبه‌ای را با عنوان «آیین‌نامه ساماندهی منابع آموزشی و تربیتی» تصویب کرده که در آن، برخی استانداردها و راهکارها مورد تأکید واقع شده است:

نظر به اهمیت و نقش منابع آموزشی و تربیتی در فرایند یادگیری مؤثر و پایدار دانش‌آموزان و با عنایت به ضرورت ایجاد سامانه مدیریتی کارآمد در وزارت آموزش و پرورش و استفاده بهینه از فرصت‌ها و امکانات بخش دولتی و غیردولتی در تولید و عرضه منابع مذکور مبتنی بر اهداف برنامه‌های درسی و تربیتی، شورای عالی آموزش و پرورش آیین‌نامه ساماندهی منابع آموزشی و تربیتی (مواد و رسانه‌ها) را تصویب نمود.^۳

آیین‌نامه ساماندهی، ابتدا تعریفی از منابع آموزشی و تربیتی یا مواد و رسانه‌ها برای جلوگیری از هر نوع تفسیر غیر واقع از ماده آموزشی ارائه می‌شود و مواد و رسانه‌های آموزشی را این‌گونه تعریف می‌کند:

مواد و رسانه‌های آموزشی و تربیتی: عبارت است از تمام ابزارها و وسایل ارتباطی که برای تحقق اهداف برنامه‌های آموزشی و تربیتی و پیشرفت تحصیلی متریبان ابداع شده است یا به کار گرفته می‌شوند و کاربرد آن‌ها می‌تواند فرایند یاددهی - یادگیری را مؤثرتر و پایدارتر و تحقق یادگیری معنادار را آسان‌تر سازد. مواد و رسانه‌ها از قبیل: بسته آموزشی، نرم‌افزارهای آموزشی، فیلم آموزشی، شبکه‌های آموزشی (اینترنت داخلی)، رسانه‌های الکترونیکی، چند رسانه‌ای (مولتی‌مدیا)، دستگاه‌ها، اجسام و اشیای مختلف، کتاب درسی، کتاب کار، کتاب راهنمای معلم، مجلات، کتاب‌ها و نظایر آن.^۴

در این آیین‌نامه (سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی) ضمن تأکید بر استفاده از امکانات بخش غیردولتی، کتاب درسی را از مصادیق «مواد و رسانه‌های آموزشی» قلمداد می‌کند. در ماده ۲ این آیین‌نامه که به اهداف ساماندهی منابع آموزشی اشاره شده تنوع تولید مواد آموزشی و استفاده از ظرفیت بخش‌های غیردولتی مورد تأکید واقع شده است:

- استفاده بهینه از فرصت‌ها و ظرفیت‌های بخش‌های دولتی و غیردولتی در تولید و توزیع مواد و رسانه‌های آموزشی و تربیتی استاندارد

- تسهیل، توسعه و تعمیق آموزش و ایجاد تنوع در مواد و رسانه‌های آموزشی و تربیتی

- حمایت از تولید مواد و رسانه‌های آموزشی استاندارد بخش غیردولتی

همان‌طور که ملاحظه می‌شود مشارکت بخش خصوصی یا غیردولتی در تولید مواد آموزشی از نگاه قانونگذار، و نیز از منظر مصوبات و آیین‌نامه‌ها، شامل کتاب درسی و بسته آموزشی است و به صراحت از تعبیر چندتألیفی استفاده شده است.

تعریف چندتألیفی

ابتدا بهتر است درباره تعریفی از چندتألیفی توافق کنیم. چندتألیفی با توجه به سخنان کارشناسان و از نظر تدوین‌کنندگان این مصوبات می‌تواند به معنای زیر باشد:

داشتن بیش از یک کتاب درسی برای یک عنوان درسی، که بر اساس راهنمای برنامه درسی مصوب وزارت آموزش و پرورش تألیف شده باشد. با توجه به نظام آموزشی متمرکز کشور قاعدتاً این محصول باید به تأیید یک مرجع در وزارت آموزش و پرورش رسیده

باشد. این مرجع فعلاً سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی است که در حال حاضر وظیفه تهیه راهنمای برنامه درسی و تولید کتاب‌های درسی را برعهده دارد.

طبعاً برای دستیابی به هدف «چندتألیفی» باید راه‌هایی را جست‌وجو کرد که مشارکت بخش خصوصی در تولید، نشر و توزیع کتاب ظهور کامل داشته باشد.

تجربیات دیگر کشورها

نظام آموزشی هر کشور متأثر از نظام حکومتی و قوانین اساسی آن کشور است. در تعدادی از کشورها که به صورت فدرال اداره می‌شوند، دولت مرکزی کنترل زیادی بر روی آموزش و پرورش ایالت‌های مختلف ندارد و هر ایالت حسب یک سلسله سیاست‌ها، خط‌مشی‌ها و اهداف کلی دولت مرکزی، نظام آموزشی مناسب خود را طراحی و اجرا می‌کند. بنابراین برنامه‌ریزی درسی و آموزشی در چنین کشورهایی به صورت غیرمتمرکز انجام می‌گیرد. بدیهی است حدود اختیارات ایالت‌ها در چنین کشورهایی دقیقاً یکسان نیست و ممکن است از کشوری به کشور دیگر فرق کند.

در این آیین‌نامه (سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی) ضمن تأکید بر استفاده از امکانات بخش غیردولتی، کتاب درسی را از مصادیق «مواد و رسانه‌های آموزشی» قلمداد می‌کند. در ماده ۲ این آیین‌نامه که به اهداف ساماندهی منابع آموزشی اشاره شده تنوع تولید مواد آموزشی و استفاده از ظرفیت بخش‌های غیردولتی مورد تأکید واقع شده است

در حال حاضر، در کشورهایی که نظام آموزش و پرورش آن‌ها متمرکز است سعی در سپردن وظیفه تولید کتاب‌های درسی به بخش خصوصی است. دلیل این امر نیز کاستن از وظایف آموزش و پرورش، در راستای پرداختن به مسائل بنیادی و اساسی‌تر برنامه‌ریزی و آموزشی، است.

تدوین کتاب درسی در کشور کره جنوبی

در کره جنوبی نظام برنامه‌ریزی درسی و روال تصمیم‌گیری در این حوزه، به صورت متمرکز انجام می‌گیرد. برنامه‌ریزی موضوعات درسی در سطح ملی تهیه می‌شود و همه مدارس از یک برنامه درسی ملی تبعیت می‌کنند. به طور معمول برنامه درسی ملی هر ۵ تا ۷ سال مورد بازنگری و اصلاح قرار می‌گیرد.

کار برنامه‌ریزی درسی در کره جنوبی در مرکزی تحت عنوان مؤسسه برنامه‌ریزی و ارزش‌یابی کره، انجام می‌گیرد. این مؤسسه مستقیماً زیر نظر دولت و با بودجه دولتی اداره می‌شود و وظایف آن عبارت است از: برنامه‌ریزی درسی و ارزش‌یابی از آن‌ها، انجام تحقیقات و توسعه برنامه درسی مدارس، تولید کتاب‌های درسی و سایر مواد آموزشی، تعیین استانداردهای آموزش ملی و تولید ابزار ارزیابی و نظارت بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در سطح ملی، ارزیابی کتاب‌های درسی، اجرا و نظارت بر آزمون‌های ملی.

روند تهیه کتاب درسی

کتاب‌های درس در کشور کره جنوبی به دو نوع، نوع اول و نوع دوم، تقسیم می‌شوند. کتاب‌های درسی نوع اول کتاب‌هایی هستند که توسط مؤسسه برنامه‌ریزی و ارزش‌یابی تهیه می‌شوند و کتاب‌های درسی نوع دوم کتاب‌هایی‌اند که با توجه به استانداردهای ویژه آموزشی، در بخش خصوصی تهیه می‌شوند. بر اساس اعلام آماذگی و تقاضا از سوی مؤلفین، مجوز تهیه کتاب‌های درسی را وزارت آموزش و پرورش صادر می‌کند. به طور معمول، تألیف این کتاب‌ها توسط مؤلفان شناخته‌شده‌ای انجام می‌گیرد که با مؤسسات و شرکت‌های مورد تأیید آموزش و پرورش، همکاری دارند.

گزینش کتاب‌های تولید شده توسط بخش خصوصی

در هر سال کتاب‌های درسی تألیف شده توسط بخش خصوصی، همراه با برنامه درسی و توضیحات لازم درباره آن‌ها، از طریق مؤلفان و یا مؤسسات تولیدکننده به مدارس معرفی و تحویل آن‌ها می‌شود. در مدارس کتاب‌ها مورد بررسی معلمان قرار می‌گیرد. آن‌گاه، پس از بررسی و تأیید توسط معلمان، برای بررسی و تأیید نهایی به بخش‌های مربوط در آموزش و پرورش ارسال می‌گردند. پس از تصویب در این مرحله است که به مدارس مجوز استفاده از آن‌ها داده می‌شود.

باید دانست که در کشور کره جنوبی، وزارت آموزش و پرورش تولید و چاپ یک سری از کتاب‌ها (مانند تاریخ و زبان مادری) را کاملاً در اختیار خود دارد ولی تهیه و تولید تعدادی دیگر از کتاب‌ها را که ظاهراً حساسیت زیادی روی محتوای آن‌ها به لحاظ سیاسی و اجتماعی وجود ندارد به بخش خصوصی واگذار

کرده است. اما در هر حال نظارت خود را بر روی تمام کتاب‌ها اعمال می‌کند.

آماده‌سازی و چاپ کتاب‌ها

آماده‌سازی و چاپ تمام کتاب‌های درسی نوع اول را، که تعداد آن‌ها به مراتب بیشتر از کتاب‌های نوع دوم است، بخش دولتی انجام می‌دهد. توزیع آن‌ها نیز توسط دولت انجام می‌گیرد.

آماده‌سازی، چاپ و توزیع کتاب‌های نوع دوم، به ترتیبی که توضیح داده شد، در بخش خصوصی انجام می‌گیرد. کتاب‌های درسی نوع دوم گاهی در سطح کشور و زمانی در یک منطقه خاص توزیع می‌شوند. اما به طور معمول این کتاب‌ها بیشتر در محدوده خاصی توزیع می‌گردند.

قیمت‌گذاری کتاب درسی

در کشور کره، آموزش و پرورش، با اتخاذ سیاست‌های خاص، کنترل قیمت کتاب‌های درسی را در اختیار دارد. از این رو قیمت کتاب درسی در مقایسه با سایر کتاب‌ها ارزان‌تر است به طوری که گاهی قیمت یک کتاب درسی یک سوم قیمت یک کتاب غیردرسی است. با اجرای دیجیتالی شدن کتاب‌های درسی، قیمت آن کاهش بیشتری خواهد یافت.

تهیه کتاب درسی در کشور ژاپن

نظام برنامه‌ریزی در آموزش و پرورش کشور ژاپن نیز، همچون کره، متمرکز است و برنامه درسی ملی بر حسب نیازها و علایق دانش‌آموزان و سیاست‌های و خط‌مشی‌های کلی دولت تولید می‌شود. اما تولید کتاب‌های درسی را ناشران بخش خصوصی، علی‌رغم وجود برخی مشکلات، سال‌هاست در این کشور بر عهده دارند.

کتاب‌های درسی ژاپن به خاطر حجم کم‌شان معروف‌اند. این حجم کم به آن دلیل نیست که موضوعات اصلی برنامه درسی کم است. بلکه به این دلیل است که معلمان فرصت کافی برای طراحی فعالیت‌های آموزشی و حتی تولید محتوای آموزشی مخصوص به خود را داشته باشند.

«وزارت آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ ژاپن»، هدف‌ها و اصولی را که کتاب‌های درسی باید براساس آن‌ها تألیف شوند در هر پایه تحصیلی تعیین می‌کند و بر نحوه تألیف، انتشار و توزیع این کتاب‌ها نظارت دارد. نویسندگان براساس اصول از پیش تعیین شده کتاب‌ها را تألیف می‌کنند و سپس به شورای بررسی کتاب‌های درسی، در آموزش و پرورش، ارائه می‌کنند. این شورا

در گروه‌های تخصصی ویژه، کتاب‌های درسی را مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار می‌دهد و در صورت هماهنگی با اصول، هدف‌ها و ضوابط تعیین شده آن‌ها را تأیید یا موارد اصلاحی خود را اعلام می‌کند. پس از تأیید نهایی نسخه اصلی کتاب درسی، ناشران نسبت به تولید و انتشار آن اقدام می‌کنند.

آموزش و پرورش هر منطقه از ژاپن، کتاب درسی مناسب خود را از بین فهرست کتاب‌های تأیید شده، انتخاب می‌کند. مدارس موظفند از بین کتاب‌های درسی که تأیید شده است، کتاب‌های مناسب خود را انتخاب کنند.

کتاب‌های مصوب برای چهار سال اجرا می‌شوند و نتایج حاصل از اجرا هر ساله اعلام می‌شود. در ژاپن تعداد کتاب‌ها برای هر ماده درسی نسبتاً زیاد است.

به این ترتیب فرایند تهیه و تولید و توزیع کتاب‌های درسی، تا زمان رسیدن به دست مصرف‌کننده آن یعنی دانش‌آموزان، دارای ۴ مرحله کلی است:

۱. معرفی کتاب‌های درسی تولید شده توسط ناشران بخش خصوصی به آموزش و پرورش
۲. بررسی و تصویب، از سوی آموزش و پرورش
۳. اعلام کتاب‌های درسی تأیید شده به مناطق آموزشی و مدارس
۴. انتخاب کتاب‌های درسی مورد نظر توسط مناطق آموزشی و مدارس

در مرحله نخست، آموزش و پرورش ممکن است برای هر عنوان درس، چند کتاب را تأیید و معرفی کند. مناطق آموزشی و مدارس این اختیار را دارند تا از بین کتاب‌های تأیید شده کتابی را که با شرایط بومی و محلی آن‌ها سازگاری بیشتری دارد و یا مطابق با معیارها و علائق آن‌هاست، انتخاب کنند.

تولید کتاب درسی در کشور مراکش

شیوه اعمال روش چندتألیفی در کشور مراکش تا حدودی به کشور ژاپن شباهت دارد. تولید چند کتاب برای یک ماده درسی، در یک دهه اخیر، سبب شده است فرایند یاددهی-یادگیری که برای سال‌ها در این کشور محدود و کلیشه‌ای بود تغییر کند و به معلمان اختیار دهد که از میان کتاب‌های تأیید شده به وسیله کمیته ارزش‌یابی و تصویب، کتابی را متناسب با شرایط یاددهی-یادگیری دانش‌آموزان خود انتخاب کنند؛ کتابی که با وضعیت دانش‌آموزان تناسب بیشتری دارد و به واسطه ساختار و کارایی شیوه آموزشی به کار رفته، آن را برای تدریس و استفاده بهینه، مناسب‌تر تشخیص می‌دهند.

در مراکش روند اجرای سیاست چندتألیفی تدریجی بوده است. مثلاً در سال ۲۰۰۲ و ۲۰۰۳، کار چندتألیفی فقط با تولید ۱۱ کتاب درسی در ۵ درس سال اول ابتدایی آغاز شد. در سال بعد با توجه به تجربیات به دست آمده، ۵۷ کتاب برای چهار پایه تحصیلی تولید شد و به همین ترتیب آموزش و پرورش تا پایان سال ۲۰۰۷ تولید بسیاری از کتاب‌های درسی مقاطع مختلف تحصیلی را به ناشران بخش خصوصی واگذار کرد.

قیمت کتاب‌های درسی را آموزش و پرورش، با توجه به ویژگی‌های کیفی و کمی کتاب، تعیین می‌کند. این کار با

هماهنگی بخش‌های دولتی و بررسی‌های فنی انجام می‌گیرد. قیمت کتاب بایستی به‌طور کاملاً مشخص روی جلد کتاب بیاید.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

برخی کشورها، با نظام‌های آموزشی متمرکز، سال‌هاست تولید مواد آموزشی خود را ضمن رعایت اصول، اهداف و دستورالعمل‌های برنامه درسی ملی و مرکزی به ناشران بخش خصوصی واگذار کرده‌اند. در نگاهی کلی، کشورهای با نظام برنامه‌ریزی متمرکز، در سپردن تولید مواد آموزشی به ناشران و بخش‌های خصوصی به موارد زیر توجه داشته‌اند:

۱. سپردن تولید مواد آموزشی به ناشران خصوصی با مطالعه و بررسی وضع موجود، بررسی توانایی‌های معلمان و بخش خصوصی و نظرخواهی از متخصصان، صاحب‌نظران، معلمان و دانش‌آموزان و حتی اولیای دانش‌آموزان آغاز شده است.
۲. این کار به تدریج شروع شده است. در مراحل اولیه، تولید کتاب‌هایی که از جهات سیاسی و اجتماعی دارای حساسیت کمتری هستند به بخش خصوصی واگذار گردیده است. ممکن است برخی از کتاب‌ها هرگز برای نشر به بخش خصوصی واگذار نشوند.
۳. نقش مدیریتی و نظارتی در تولید محتوای درسی در چارچوب برنامه درسی ملی مورد توجه است.
۴. برای دستیابی به استاندارد مورد نظر در تولید، چاپ و توزیع کتاب، دستورالعمل‌ها و شیوه‌نامه‌هایی از سوی وزارت آموزش و پرورش صادر می‌شود که در اختیار ناشران قرار می‌گیرد. از این طریق ارزیابی فعالیت ناشران نیز ساده‌تر انجام می‌شود.

پی‌نوشت‌ها

۱. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰
۲. برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، مصوب جلسات ۸۵۷ الی ۸۷۲ شورای عالی آموزش و پرورش، ابلاغ شده در تاریخ ۲۸ اسفندماه ۱۳۹۱
۳. آیین‌نامه ساماندهی منابع آموزشی و تربیتی (مواد و رسانه‌ها) مصوبه هشتمین بیست‌و‌هشتمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۸۹ همان
۴. korean Institute of Curriculum

منابع

۱. الوندی، حسین، گزارش سمینار و تهیه کتاب درسی و سواد خواندن، ۲۸ شهریور تا ۳ مهرماه ۷۹، سئول، کره جنوبی
۲. الوندی، حسین، گزارش تهیه برنامه‌ریزی درسی در کشور فرانسه، ۱۳۸۴
۳. دست‌یابی به الگوهای مناسب چندتألیفی، گزارش پژوهشی، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، مؤسسه رشد و توسعه برنامه‌ریزی آموزشی فروغ، ۱۳۸۶
۴. جزوه ارائه شده توسط کارشناسان برنامه‌ریزی ژاپنی در کارگاه آموزشی تلفیق، باشگاه فرهنگیان تهران، ۱۳۸۰
۵. حمیدرضا (مترجم) بازنگری برنامه‌ها و اصلاح کتاب‌های درسی کشور مغرب، ۱۳۸۲
۶. حمیدرضا (مترجم) دستورالعمل چارچوب تألیف و تولید کتاب‌های درسی در کشور مغرب، ۱۳۸۲
۷. صادقیان، نی.ا. طرح تولید راهنمای برنامه درسی دوره ابتدایی، ۱۳۸۲
8. Educational publishing in global perspective: Capacity building and trends, Published, World Bank, edited by Shobhana Sosale, December 1998
9. Giorgio BROSIO, Juan P. Jiménes, Decentralization And Reform In Latin America Improving Intergovernmental Relations, 2012
10. Korean Education for the New Millennium- Ministry of Education Republic of Korea-1999-2000
11. Principles and Processes for Publishing Textbooks and Alignment with Standards: A Case in Japan Shizumi Shimizu, Teikyo University Tokyo Tad Watanabe, Kennesaw State University Kennesaw February 2010

دو نام با یک هدف!

مقایسه نشر الکترونیکی با نشر سنتی

سودابه درخشنده

اشاره

نشر یکی از اساسی‌ترین و کارآمدترین مجراهای ارتباطی، سرچشمه‌های تولید دانش و آگاهی، منشأهای فرهنگ‌سازی، تحول و پیشرفت فرهنگی و یکی از پیوندگاه‌های آشکار جریان‌های فکری- فرهنگی نهفته و نهان یا ترکیبی از این‌ها یا همه است. لذا بر آن شدیم تا با استفاده از منابع موجود در این زمینه مقایسه‌ای بین نشر سنتی و الکترونیک داشته باشیم آنچه در پی می‌آید حاصل این تلاش است.

امتیازات نشر الکترونیکی

نشر الکترونیکی مدعی است از امتیازهایی برخوردار است؛ از جمله:

۱. **سرعت:** اگر متنی را وارد شبکه کند، می‌تواند با سرعتی که همه می‌شناسیم، آن را به همه خواهان‌ها و خواستارهایش برساند.
۲. **ارزانی:** هزینه‌های الکترونیکی مدام در حال کاهش و هزینه‌های سنتی همچنان در افزایش است.
۳. **حذف واسطه‌ها و هزینه‌های میانجی:** پدیدآورنده‌ای که توانایی کار با نرم‌افزارهای مختلف نشر را داشته باشد، به آسانی می‌تواند با مخاطبانش ارتباط برقرار سازد. ضمن اینکه هزینه‌هایی که، در نشر سنتی، میانجی‌ها بر کتاب تحمیل می‌کنند حذف می‌شود.
۴. **روزآمدی:** نشر الکترونیکی امکان می‌دهد که مطلب به سرعت تصحیح، تکمیل، تنقیح و روزآمد شود. پدیدآورنده می‌تواند اثر خود را از هر حیث به روز نگه دارد.
۵. **مخاطب جهانی:** هر کسی که در جهان به رایانه و اینترنت دسترسی داشته باشد و بتواند زبان نوشته را بخواند، مخاطب بالقوه است. در صورتی که هیچ کتاب چاپی، به رغم برخورداری از بهترین کیفیت، هیچ‌گاه و تحت هیچ شرایطی نمی‌تواند چنین مخاطبی را از آن خود کند.
۶. **رابطه دوسویه:** مخاطبان می‌توانند تأثیری را که از اثر می‌پذیرند و برداشت خود را با پدیدآورنده در میان بگذارند. در مواردی چنین ارتباطی مطلوب‌ترین ارتباط برای پدیدآورنده است.
۷. **همکاری، تعامل، کار مشترک:** این از دیگر امکانات نشر الکترونیکی است و در اختیار همه کسانی قرار می‌گیرد که در هر کجا که هستند می‌توانند به عنوان پدیدآورنده یا یکدیگر همکاری و مبادله فکر و نظر داشته باشند.
۸. **تأثیر خواننده بر اثر:** مهم‌ترین دستاورد نشر الکترونیکی تأثیر خواننده بر اثر است، زیرا می‌تواند در بنیادها و سیر پدیدآورندگان، انقلابی ایجاد کند (آذرنگ، ۱۳۸۲).

کلیدواژه‌ها

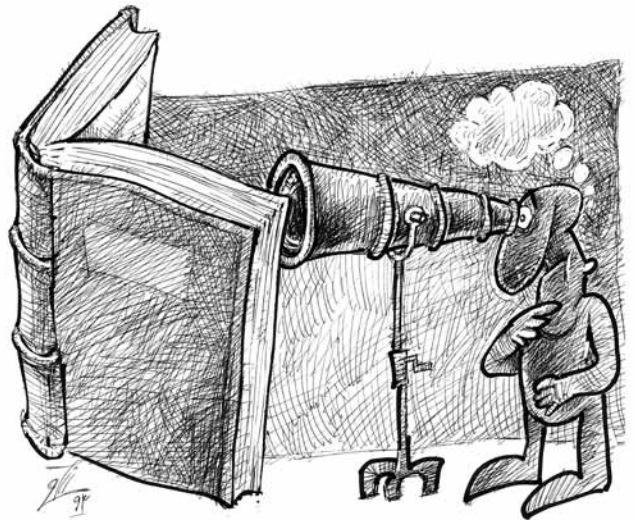
فناوری نوین در صنعت نشر

این باور که صنعت نشر برای بقای خود باید به فعالیت اقتصادی سودآور تبدیل شود و بهره‌وری مطلوبی از کارکرد خود داشته باشد، لزوم استفاده از فناوری‌های نوین را با توجه به امکانات متنوع و کاربردهای گسترده آن‌ها برای ناشران ایجاب می‌کند. رایانه که خود با ارائه کاربری‌هایی چون: تصحیح متن، ویرایش، صفحه‌آرایی و ... بر روی صفحه نمایش موجب تحول گسترده‌ای در نشر شد، در حال حاضر به لحاظ فراهم کردن امکانات برقراری ارتباط با نقاط مختلف جهان از طریق اینترنت تغییرات عمیق و گسترده‌ای را در صنعت نشر جهان پدید آورده است. کاربران اینترنت فواید این پدیده را در صنعت نشر، در دسترسی آن به جدیدترین اطلاعات یا تبادل اطلاعات آن، برقراری ارتباط با افراد از طریق پست الکترونیکی و دسترسی به کتاب‌های جدید و ... می‌دانند. به نظر می‌رسد در شرایط کنونی یکی از ابزارهای موفقیت حرفه‌ای، هم‌نوایی با آهنگ پرشتاب نوین‌گرایی باشد که ناشران به دلیل زمینه حرفه‌ای خود در تجهیز شدن به این ابزار باید پیشگام باشند (مؤمنی، ۱۳۹۰).

نگرانی درباره آینده کتاب چاپی (کتاب کاغذی) خاص جامعه ما نیست. این بحث در تمام جهان مطرح است که بر سر کتاب چاپی چه خواهد آمد و کتاب الکترونیکی چه وقت جای کتاب چاپی را خواهد گرفت؟ عده‌ای پیش‌بینی کرده‌اند تا ۱۰ سال دیگر مراکز چاپ کتاب برچیده و مشاغل وابسته به این کار تعطیل خواهد شد.

تقابل میان مدعیان جدید نشر، یا به اصطلاح متخصصان نشر الکترونیکی و ناشران قدیمی که حالا به آن‌ها «ناشران سنتی» می‌گویند، چه نوع تقابلی است. فرهنگی؟ اجتماعی؟ اقتصادی؟ فناورانه؟ کهنه و نو؟ یا از انواع دیگر؟

هر گونه فناوری معمولاً زاینده نیاز زمان است. فناوری‌هایی که

زیرساخت‌های واقعی کتاب چاپی و کتاب الکترونیکی که موجود باشد، امکانات، استعدادها و توان جامعه در شرایط رقابت آزاد به سمتی سوق می‌کند که از وضعیت موجود بهترین استفاده را به عمل آورد. آینده‌نگری صحیح و مؤثرترین راه حمایت، حذف کردن مانع‌ها و ایجاد زیرساخت‌ها برای تولید است (آذرنگ، ۱۳۸۲).

ارائه راهکارها و پیشنهادها:

بر طبق نتایج به‌دست آمده از تجزیه و تحلیل مطالب ارائه‌شده، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

۱. برگزاری بوستان‌های کتاب در سطح شهر

بوستان‌های کتاب را می‌توان مراکز کوچک‌تری جهت ارائه و معرفی کتاب‌های مختلف به شهروندان دانست. ایجاد بوستان‌های کتاب در سطح شهر به شهروندان کمک می‌کند که دسترسی راحتی را و نزدیک‌تری به کتاب و محصولات فرهنگی داشته باشند. اگر قبول داشته باشیم که

«از دل برود هر آن چه از دیده رود»، پس باید برای دل‌نشین کردن کتاب‌ها و ترغیب مردم به آن‌ها، کتاب را در دیده و دسترس مردم قرار دهیم.

۲. برگزاری نمایشگاه‌ها و حراج‌های کتاب

برگزاری نمایشگاه‌های دائمی و فصلی کتاب (با عرضه کتاب به قیمت‌های مناسب) و حراج‌های دائمی و فصلی کتاب گام مفیدی در جهت معرفی کتاب‌های جدید و عرضه مناسب آن‌ها به اقشار مختلف مردم است. این گونه مراکز که به‌گونه‌ای مراکز تفریحی نیز محسوب می‌شوند، مکان‌هایی

برای حضور رغبت‌آمیز شهروندان و به‌خصوص حضور کودکان و نوجوانان به همراه اولیاءشان است.

۳. تبلیغات وسیع برای معرفی کتاب‌های جدید

در زمانه‌ای که تبلیغات از طریق رسانه‌هایی نظیر رادیو، تلویزیون، ماهواره، اینترنت، مطبوعات نقش بسیار مهمی در ترغیب و ایجاد انگیزه و گرایش شهروندان به مصرف کالاها دارد، ما نیز بایستی به همین طریق آن‌ها را با محصولات فرهنگی، به ویژه کتاب، آشنا سازیم و به مطالعه آن‌ها ترغیب کنیم. بخشی از هزینه‌های تبلیغاتی را می‌توان از ناشران تأمین کرد. البته این امر نیز خود نیازمند کارشناسی‌های مختلف است (چه کتاب‌هایی و در چه زمان‌هایی و چگونه تبلیغ شوند).

ارائه موارد مطرح شده می‌تواند اطلاعاتی را فراهم آورد که زمینه‌ساز برنامه‌ریزی‌های آینده باشد. ایجاد زیرساخت متناسب توسط دولت برای نشر محلی و یا نشر استانی از پیشنهادات این پژوهش است.

منابع

۱. آذرنگ، عبدالحسین (۱۳۸۲). در قلمرو نشر، ویرایش و دانش‌نامه‌نگاری. تهران: ققنوس.
۲. مؤمنی، فرشاد (۱۳۹۰). تحلیل آماری سیر تحول و زمینه‌های نشر کتاب میان سال‌های ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۷. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، سال اول، بهار و تابستان ۱۳۹۰: ۱.

امتیازات نشر چاپی

اما امتیاز کتاب چاپی عبارت است از:

۱. **جسم و جان.** هم جسم و هم جانی دارد که عده‌ای به آن علاقه دارند. آن را حس و لمس می‌کنند. در آن حیات می‌بینند به حدی که برخی با آن معاشقه معنوی می‌کنند. بنابراین تا این حس و حال باقی است، نیاز به تولید کتاب چاپی هم باقی است.
۲. **ویژگی حمل.** در موقعیت‌هایی قابل استفاده است که کتاب الکترونیکی (EB) هنوز نتوانسته است و شاید هیچ‌گاه هم نتواند آن موقعیت‌ها را از آن خود کند. عده‌ای در رختخواب یا در وسایل حمل‌ونقل یا در حال قدم زدن یا در جاهای دیگری کتاب می‌خوانند. کتاب را در جیب، کیف یا در دستان خود حمل می‌کنند و از همراه داشتن و رفتن با آن لذت می‌برند. این لذت‌ها را هم نمی‌توان به چالش خواند و تا این لذت هست، کتاب چاپی هم هست.
۳. **چشم‌نوازی.** عده‌ای از وجود کتاب در خانه و محل کار، از قفسه‌های کتاب و از نگاه کردن به جلد‌ها و عطف‌های کتاب احساس رضایت می‌کنند. حتی جنبه تزئینی کتاب برای بعضی با چیز دیگری قابل تعویض نیست.
۴. **دسترسی.** بخش عمده‌ای از مردم جهان به تجهیزات الکترونیکی دسترسی ندارند و سال‌های سال وقت لازم است تا همه کشورهای جهان بتوانند دسترسی اتباع خود به تجهیزات لازم را فراهم بیاورند.

۵. **استفاده.** نحوه استفاده عده‌ای از کتاب، علاقه‌ای که به خط کشیدن، حاشیه نوشتن و ورفتن با آن دارند، عادت نیست که به سادگی بتوان آن را تغییر داد (آذرنگ، ۱۳۸۲).

بررسی آمار فروش کتاب در دهه گذشته نشان می‌دهد که کتاب چاپی، هرگز به سادگی میدان را برای کتاب الکترونیکی خالی نخواهد کرد. نشر «سنٹی» در بسیاری از کشورهای پیشرو، خود را به دانش‌های فنی جدید مجهز ساخته است و اجازه نمی‌دهد سرعت تحولات آن را غافلگیر کند (آذرنگ، ۱۳۸۲).

واقعیت این است که این دو نشر را با هم و در کنار هم باید پذیرفت. هر دو به زندگی خاص خود ادامه خواهند داد و هر کدام کاربردها، استفاده‌ها و مخاطبان ویژه خود را خواهند داشت (آذرنگ، ۱۳۸۲).

سیاست متوازن حمایت از این دو شیوه نشر (صنعت)، آینده کتاب را از هر دو جهت تضمین می‌کند. از وظیفه‌ها و مسئولیت‌های اصلی هر دولتی ایجاد زیرساخت‌هاست.

هر فناوری که هم نیروی اقتصادی و هم نیاز اجتماعی حامی آن باشد به سهولت می‌تواند دم از آرمان‌های فرهنگی بزند یا حتی گامی فراتر رود و از آرمان‌های بشری سخن بگوید و فناوری دیگری را به چالش بخواند

کتابخانه‌های آموزشگاهی؛ موتور توسعه فرهنگ مطالعه

فرشته ذوالجناحی

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی

در عصر حاضر هر روز شاهد پیشرفت‌های شگرف و گاه باورنکردنی در زمینه‌های گوناگون علوم هستیم و موضوع دهکده جهانی مرز میان انسان‌ها را از میان برداشته است. یافته‌های جدید در یک لحظه به اطلاع جهانیان می‌رسد و پیشرفت علم به شکلی باورنکردنی افزایش یافته است. دولت‌ها با برنامه‌ریزی‌های هدفمند و جامع به تربیت و پرورش نسل جوان که آینده‌سازان هر کشوری محسوب می‌شوند، می‌پردازند و برای رسیدن به موفقیت، برای آموزش کودکانی که در ۲۰ تا ۳۰ سال آینده مسئول اداره کشور می‌شوند، برنامه‌ریزی می‌کنند. نسل جوان سرمایه‌های بالقوه‌ای هستند که می‌باید با هدایت و برنامه‌ریزی متولیان امر تعلیم و تربیت (پس از خانواده) به سرمایه‌های بالفعل تبدیل شوند. در دوران ابتدایی و در مدارس با به‌کارگیری «سواد اطلاعاتی» که کلید اصلی «یادگیری مادام‌العمر» است، دانش‌آموزان می‌توانند مهارت‌های سواد اطلاعاتی را فرا گیرند و خلاق‌تر و مستقل‌تر از قبل به فعالیت بپردازند (کارلر، ۱۳۸۵).

دانش‌آموزان با کسب مهارت‌های سواد اطلاعاتی می‌آموزند

چکیده
هدف مقاله حاضر بیان اهمیت و ضرورت وجود کتابخانه در مدرسه و بررسی جایگاه آن در آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی به دانش‌آموزان است. با توجه به لزوم هماهنگی بین برنامه‌های آموزشی مدرسه و کتابخانه، آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی^۱ به دانش‌آموزان سبب می‌شود که آن‌ها نسلی خلاق و نقاد تربیت شوند و بتوانند اطلاعات مناسب و مورد نیاز خود را آگاهانه انتخاب کنند و به‌طور مؤثر مورد استفاده قرار دهند. همکاری بین معلم و کتابدار اطلاعات خوبی در مورد آن دسته از مهارت‌های سواد اطلاعاتی که باید در آموزش‌ها بیشتر مورد توجه باشند، در اختیار آنان قرار می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه آموزشگاهی، فرهنگ مطالعه، کتاب‌های آموزشی، کتاب‌نامه رشد، سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی

مقدمه

که «چگونه بیاموزند». در این راستا، کتابخانه‌ها و کتابداران آموزشگاهی می‌توانند با ارائه خدمات و برنامه‌های آموزشی متنوع و هماهنگ با نظام آموزشی مدارس، سبب گسترش سواد اطلاعاتی و معلومات دانش‌آموزان شوند و تقویت‌کننده و مکمل آموزش رسمی باشند. در آموزش و پرورش نوین که حرکت از «معلم‌محوری» به سوی «دانش‌آموزمحوری» آغاز شده، تأکید بر آموزش براساس پرسش و پژوهش است. در چنین شرایطی، آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی به دانش‌آموزان ضرورت دارد و کتابخانه‌های آموزشگاهی اصلی‌ترین ابزار برای کسب موفقیت و رسیدن به هدف‌های آموزشی هستند. هدف آموزش و پرورش غنا بخشیدن به زندگی انسان و گسترده ساختن افق ذهنی دانش‌آموزان و معلمان است. کتابداران و کتابخانه‌های آموزشگاهی، مانند اهرمی در تحقق و پیشرفت این هدف عمل می‌کنند.

تاریخچه کتابخانه‌های آموزشگاهی در ایران

در ایران در دوره قاجار، مدارس رسمی رشد و گسترش یافتند و ایجاد چاپخانه موجب رواج کتابخانه‌های مدارس شد. براساس اسناد تاریخی، ایران به‌طور رسمی کتابخانه آموزشگاهی را از سال ۱۳۱۷ ه.ق. با کتابخانه «مدرسه لقمانیه» تجربه کرد. این کتابخانه علاوه بر کتاب دارای نقشه، کره جغرافیایی، روزنامه و پرده مصور نیز بود. علاوه بر دانش‌آموزان مدرسه، افراد علاقه‌مند نیز می‌توانستند با رعایت ضوابط، از منابع کتابخانه استفاده کنند. در صورتی که کتاب مورد نظر در کتابخانه موجود نبود، درصدد تهیه آن از خارج بر می‌آمدند.

بعد از انقلاب مشروطه، براساس قانون اداری وزارت معارف، اوقاف و صنایع مستظرفه، تشکیل کتابخانه و مجموعه‌های علمی و تاریخی در مدارس در حیطه وظایف اداره معارف قرار گرفت. از سال ۱۳۴۱، اداره نگارش وزارت آموزش و پرورش اقدام به خرید کتاب‌های مناسب نوجوانان می‌کرد که آن‌ها را به کتابخانه‌ها می‌فرستاد (دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، ج ۱)

نقش کتابخانه‌های آموزشگاهی در افزایش سرانه مطالعه

یونسکو در سال ۲۰۰۲ بیانیه‌ای با عنوان «نقش کتابخانه‌های آموزشگاهی در فرایند یاددهی- یادگیری برای همه» منتشر کرد که در بخشی از آن آمده است: «از وزیران آموزش و پرورش کشورها که مسئولیت آموزش و پرورش ملت‌ها را بر عهده دارند، مصرانه درخواست می‌شود راهکارها، سیاست‌ها و طرح‌هایی را توسعه دهند که باعث تکمیل و اجرای این بیانیه می‌شوند» (ساترو و ویلدارز، ۱۳۸۲).

کتابخانه آموزشگاهی اندیشه و اطلاعاتی را تأمین می‌کند که برای حضور موفق در جامعه رو به رشد و مبتنی بر دانش و اطلاعات امروز، ضروری و اساسی است. این کتابخانه‌ها می‌توانند دانش‌آموزان را توانمند سازند تا به‌عنوان شهروندانی مسئول زندگی کنند. کتابخانه آموزشگاهی باید درون یک چارچوب سیاست‌گذاری ساختاریافته و شفاف مدیریت شود. در خط مشی کتابخانه، باید نیازهای واقعی مدرسه در نظر گرفته و برای آن‌ها

تدابیری اندیشیده شود. این خط مشی باید جامع و عملی باشد و نباید تنها توسط کتابداران مدرسه نوشته شود. پیش‌نویس خط مشی باید به‌طور مشترک توسط معلم‌ها و مدیران اجرایی مدرسه تهیه و به‌طور گسترده در سراسر مدرسه به مشورت گذاشته شود. مدارک حاصل از چنین حرکتی نقش کتابخانه را در ارتباط با جنبه‌های زیر تبیین خواهد کرد:

- برنامه درسی مدرسه؛
- روش‌های یادگیری مدرسه؛
- کسب استانداردهای آموزشی ملی و محلی و معیارهای آموزشی؛
- یادگیری دانش‌آموزان و نیازهای حرفه‌ای کارکنان مدرسه؛
- نیازهای آموزشی کارکنان؛
- ارتقای سطوح پیشرفت تحصیلی؛

مدیریت کتابخانه‌های آموزشگاهی نیازمند توجه به مؤلفه‌های زیر از سوی سیاست‌گذاران، مدیران آموزش و پرورش و مدیران مدرسه‌هاست:

- امور مالی و بودجه بندی؛
- امکانات و تجهیزات؛
- منابع؛
- سازمان‌دهی؛
- کارکنان؛
- استفاده از کتابخانه؛
- ارتقای پیشرفت کتابخانه.

تمامی این مؤلفه‌ها برای تعیین چارچوب خط مشی واقع‌گرا و اجرای برنامه عملیاتی و مدیریت کتابخانه ضروری هستند (پیشین).

لازم به ذکر است، هر کتابخانه آموزشگاهی به فردی نیاز دارد که با مهارت و شایستگی بتواند به‌عنوان یک کتابدار - معلم، با تکیه بر علم و آگاهی از یک طرف و عشق به کودکان و کتاب از طرف دیگر، سکان هدایت و رهبری این مکان را به‌عهده گیرد. کتابدار آموزشگاهی در واقع تهیه خدمات آموزشی متمرکز در مدرسه، مدیریت منابع و ترویج خدمات و منابع را بر عهده دارد. کتابدار آموزشگاهی می‌تواند به‌عنوان آموزگار، معلم خصوصی و ارزشیاب منابع در جهت حمایت از امر یادگیری، حضور مؤثر و فعالی داشته باشد (برگرفته از گزیده مقالات ایفلا ۹۹، ۱۳۸۰). هدف اصلی این نوع کتابخانه‌ها تشویق به خواندن کتاب و ایجاد عادت به مطالعه و تحقیق، تقویت قوه تفکر و برانگیختن حس کنجکاوی دانش‌آموزان، و سرانجام کمک به پیشبرد برنامه‌های درسی است (مزینانی، ۱۳۷۹).

احیای کتابخانه‌های آموزشگاهی

بسیاری معتقدند، یکی از راه‌های رسیدن به اهداف متعالی کوتاه‌مدت و بلندمدت جوامع، احیای کتابخانه‌های آموزشگاهی است. از آنجایی که کتابخانه به‌عنوان یک رکن اصلی مطرح می‌شود، می‌باید در زمان طراحی ساختمان مدرسه، فضای کتابخانه طراحی شود و هنگامی که برنامه‌ریزی درسی انجام می‌شود، ساعاتی مستقل نیز به استفاده از کتابخانه اختصاص یابد. به هنگام تألیف کتاب درسی، فعالیت‌هایی پیش‌بینی شوند

که دانش آموز برای انجام آن‌ها به کتابخانه مدرسه مراجعه کند (میرهادی، ۱۳۸۳).

پس از پیروزی انقلاب اسلامی دست‌اندرکاران امر تعلیم و تربیت و مسئولان وزارت آموزش و پرورش کوشیدند با اجرای طرح‌ها و برنامه‌های متنوع زمینه‌های جذب دانش‌آموزان را به فعالیت‌های مطالعاتی و کتابخوانی فراهم آورند. استانداردهای و ایجاد فضای مطلوب در کتابخانه‌ها و توسعه و تجهیز این مراکز، به‌عنوان پایگاه اصلی برای جذب دانش‌آموزان به کتابخوانی، یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین راه‌های توسعه و ترویج فرهنگ کتابخوانی است. بسیاری از صاحب‌نظران علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی بر این باورند که پس از نیروی انسانی متخصص، فضا و تجهیز کتابخانه‌ها با مواد خواندنی موردنیاز و براساس علاقه‌های دانش‌آموزان می‌تواند نقش بسزایی در کتابخوانی ایشان داشته باشد. تجهیز کتابخانه‌ها به مواد خواندنی، به‌ویژه کتاب‌های خوب با تنوع موضوعی، می‌تواند زمینه‌های حضور فعال دانش‌آموزان را در کتابخانه‌های مدارس فراهم آورد (سایت رشد).

انتخاب کتاب مناسب برای کتابخانه‌های آموزشی

امروزه، کتاب‌های کمک‌آموزشی و کمک‌درسی در شمارگان بسیار بالایی به چاپ می‌رسند و در سطح گسترده‌ای هم مورد استفاده دانش‌آموزان قرار می‌گیرند. اما متأسفانه، بی‌توجهی به کیفیت و محتوای علمی و آموزشی این کتاب‌ها، بازار آشفته‌ای به‌وجود آورده است. در نتیجه ضرورت دارد که تمام توان تولیدکنندگان این‌گونه کتاب‌ها، به سوی تشخیص نیازهای واقعی دانش‌آموزان و پر کردن خلأ موجود هدایت شود. وزارت آموزش و پرورش به‌عنوان نهاد فرهنگی مؤثر، در هدایت پدیدآورندگان، ناشران، مؤلفان و مترجمان به‌منظور تولید و انتشار کتاب‌های آموزشی مورد نیاز دانش‌آموزان و معلمان می‌تواند نقش عمده‌ای ایفا کند. البته برای حرکت در این راه، ابتدا باید به بررسی نیازهای کودک، نوجوان و جوان پرداخت. سپس از طریق تدوین معیارهای تألیف کتاب‌های کمک‌آموزشی و درسی و انتقال آن به صاحبان قلم و ناشران، و نیز با اتخاذ سیاست‌های تشویقی و حمایتی، دست‌اندرکاران را به‌سوی تألیف کتاب‌های کمک‌آموزشی و درسی باکیفیت رهنمون شد. وزارت آموزش و پرورش طرح «سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی» را با هدف فوق به اجرا گذاشته است. مجریان این طرح، برای سامان‌دهی کتاب‌های آموزشی و هدایت پدیدآورندگان آن‌ها در مسیر تحقق اهداف و سیاست‌های کلی نظام آموزش و پرورش، منطبق با اهداف متعالی نظام مقدس جمهوری اسلامی و همچنین منطبق با نیازهای روز دانش‌آموزان، معلمان و اولیا، چند حرکت اساسی را در دستور کار خود قرار داده است که عبارت‌اند از:

اعلام استانداردهای تولید کتاب‌های آموزشی برای پدیدآورندگان و اعلام نیازهای آموزش و پرورش و ارائه خدمات

کارشناسی؛

● انتشار «کتاب‌نامه رشد» با هدف ارائه فهرست توصیفی مناسب و مرتبط با برنامه درسی دوره‌های آموزشی؛
● برگزاری دوره‌های جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد با هدف کلی حمایت، هدایت و پشتیبانی از فعالیت‌های پدیدآورندگان (ناشران، مؤلفان و مترجمان) که در جهت اهداف برنامه‌های آموزشی و درسی آموزش و پرورش فعالیت می‌کنند (سایت دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی).

کتاب‌نامه رشد

در سال‌های اخیر شاهد تولید و انتشار کتاب‌نامه رشد برای هدایت دانش‌آموزان، معلمان و خانواده‌ها و نیز تشویق ناشران بوده‌ایم. این آثار چنانچه طی حرکتی برنامه‌ریزی شده و مطابق با موازین علمی منتشر و ارائه شوند، به یقین در تأمین منابع مطالعاتی مخاطبان نقشی بسزا خواهند داشت. از سوی دیگر، شناسایی و طبقه‌بندی کتاب‌های علمی و آموزشی موجود می‌تواند قدمی در راه توسعه محیط آموزشی و تقویت فرایند یاددهی - یادگیری محسوب شود و به منزله ابزاری کارآمد در تقویت نظام آموزش کشور باشد.

یکی از قدم‌های مهم و مؤثر در جهت رسیدن به اهداف فوق، شناسایی کتاب‌ها و آثار علمی و آموزشی مرتبط با برنامه‌های درسی و معرفی توصیفی آن‌ها به معلمان مدارس دوره ابتدایی است (سایت دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی).

نتیجه

با توجه به نقش کتابخانه‌های آموزشی و اهمیت آن‌ها در ارتقای سرانه مطالعه کشور، می‌توان با انتخاب کتاب مناسب گام مؤثری در ارتقای فرهنگ مطالعه برداشت به این منظور استفاده از کتاب‌نامه رشد در کتابخانه‌های آموزشی می‌تواند به غنای مجموعه و برآوردن نیازهای دانش‌آموزان در دوره‌های تحصیلی متفاوت کمک کند.

پی‌نوشت

۱. «انجمن کتابداری استرالیا» مهارت‌های سواد اطلاعاتی را شناسایی، جابه‌جایی، دسترسی و به‌کارگیری اطلاعات موردنیاز می‌داند» (آسیا، ۲۰۰۷).

منابع

۱. ساترو، تاویمیر؛ ویلارز، گلینز (۱۳۸۲). کتابخانه‌های آموزشی: رهنمود یونسکو/ایفلا. ترجمه اکرم عینی.
۲. گزیده مقالات ایفلا ۹۹ (بانکوک: ۲۰-۲۸ اوت ۱۹۹۹). زیر نظر عباس حری. کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. تهران. ۱۳۸۰
۳. مزیناتی، علی (۱۳۷۹). کتابخانه و کتابداری، سمت، تهران.
۴. میرهادی، توران؛ (بی‌تا). کتابخانه آموزشی و نقش آن در ایجاد عادت به مطالعه. تهران.
۵. وبگاه رشد (بازیابی شده در تاریخ ۹۳/۳/۲۰): www.roshd.ir
۶. وبگاه دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی (بازیابی شده در تاریخ ۹۳/۳/۲۰): www.roshdmag.ir
۷. دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی.

پای صحبت برگزیدگان

یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد

معصومه شجاعی

سبک زندگی، حوزه پیش‌دبستانی و حوزه مهارت‌های زندگی بود و کتاب ۴۴ بازی خلاق من در حوزه پیش‌دبستانی برگزیده شد. در حوزه مهارت‌های زندگی، «بسته آموزشی مهارت‌های زندگی یا لذت زندگی» که دوازده جلدی است و با همکاری من و سه نفر از دوستانم تهیه شده و همچنین در حوزه پژوهش، کتاب‌های «آموزگارم و پژوهش دانش‌آموزی»، جزو کتاب‌های تقدیری است.

۹۰۱۹ چندمین سال حضورتان در جشنواره بود؟
از سال ۸۸ که بازنشسته شدم، به‌طور مستمر کتاب‌هایم هر سال در جشنواره شرکت داده شده است. پیش از این هم یک بار کتاب سه جلدی سواد خواندن من به اسامی «ازوپ در کلاس درس»، «لافونتن در کلاس درس» و «بید یا در کلاس درس» در حوزه سواد آموزی در جشنواره هفتم برگزیده شده بود.

۹۰۱۹ نظرتان راجع به جشنواره امسال و تفاوت آن با جشنواره‌های قبلی چیست؟
جشنواره هر سال نسبت به دوره‌های قبل، یک جور بلوغ را پشت سر می‌گذارد و کامل‌تر می‌شود هر قدر این جشنواره توسط آموزش و پرورش و مدارس بیشتر شناخته شود، اثرات کاربردی‌اش بیشتر می‌شود و به نوعی معرفی کتاب‌های خوب، هم توسط بخش مسابقه و هم توسط کتابخانه که مربوط به پیش از برگزاری جشنواره است، کمک می‌کند و مدیران مدارس، معلمان و خانواده‌ها بدون دغدغه، به کتاب‌های خوب دسترسی پیدا کنند. به نظر من این ۱۱ دوره‌ای که جشنواره برگزار شده،

اشاره

در حاشیه یازدهمین اختتامیه جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی پای صحبت سه تن از تقدیرشدگان جشنواره، آقایان مرتضی مجدفر نویسنده کتاب ۴۴ بازی خلاق برای کودکان (انتشارات پیشگامان پژوهش مدار)، نقی عضدی، متخصص بیماری‌های کودکان و نویسنده کتاب مدیریت خانواده، بهداشت و کودکیاری (انتشارات تیمورزاده) و خانم محبوبه نجف‌خانی مترجم کتاب فلیکس به سیرک می‌رود (انتشارات زعفران) نشستیم تا از نقد و نظر آن‌ها درباره چگونگی برگزاری جشنواره مطلع شویم. آنچه در پی می‌آید نظرات و توصیه‌های آن‌ها برای برگزارکنندگان این جشنواره است.

۹۰۱۹ آقای مجدفر! دلیل شرکت شما در جشنواره چه بود؟

با توجه به این که کتاب‌های منتشره در حوزه آموزش را معمولاً جشنواره کتاب‌های کمک آموزشی رشد بررسی می‌کند، و حوزه تخصصی من کتاب‌های آموزشی است، لذا کتاب‌های من هم خود به خود در جشنواره شرکت داده شد و به جشنواره دعوت شدم.

۹۰۱۹ شما با چه کتابی در این جشنواره شرکت کردید و چه امتیازی به‌دست آوردید؟
کتاب‌های من در حوزه‌های تفکر و سبک زندگی، پژوهش و

هر سال شاهد بهتر شدن آن بوده‌ایم و انتظار می‌رود که به‌ویژه آموزش‌وپرورش در شناساندن این جشنواره به جامعه آموزشی، مدیران و معلمان بیشتر تلاش کند تا ما شاهد توسعه بیشتر آن در بین همکاران فرهنگی و خانواده‌ها باشیم.

چگونه به نظر شما برگزاری این جشنواره چه تأثیری در بهبود کیفیت و کمیت کتاب‌های کمک آموزشی کودکان و نوجوانان دارد؟

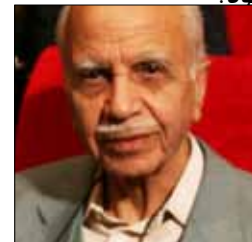
معرفی کتاب‌های خوب به نوعی خود شاخص و شابلونی است که آموزش‌وپرورش دارد انجام می‌دهد؛ یعنی ضمن این که استانداردهای آموزشی تولید کتاب قبلاً توسط آموزش‌وپرورش تولید شده و اکنون در اختیار جامعه انتشاراتی‌ها و نویسندگان قرار دارد، خود معرفی کتاب‌های برگزیده هم به نوعی شابلون و شاخص است و یک نوع رهنمود دادن به نویسندگان است، یعنی می‌گوید کتاب خوب از دید ما این‌هاست پس شما هم سعی کنید توی این حوزه بیاید.

چگونه توصیه‌ای به دست‌اندرکاران برپایی جشنواره جوانه دارید؟

توصیه خاصی ندارم. به همه‌شان خسته نباشید عرض می‌کنم و می‌دانم که این چه کار طاقت‌فرسایی است، چون خودم قبلاً توی ستاد اجرایی بوده‌ام. درست است که بین هر جشنواره یک سال فاصله است ولی به اندازه همان یک سال هم کار و تلاش لازم است. امیدوارم همکاران محترم بیش از پیش در تحقق اهداف مقدس خویش موفق و مؤید باشند.

چگونه آقای عضدی! دلیل شرکت شما در جشنواره چه بود؟

با توجه به دعوتی که از من شده بود با خوشحالی استقبال کردم چون می‌دانم برگزاری چنین جشنواره‌هایی، مخصوصاً در زمینه کودکان، بازدهی و کاربری فراوانی دارد.

چگونه امسال چندمین سال حضورتان در جشنواره کتاب رشد بود؟

برای اولین بار شرکت کردم چون از وجود چنین جشنواره‌ای بی‌خبر بودم. شاید کتابی که منتشر کردم باعث دعوت‌م شد.

چگونه آیا انگیزه لازم برای شرکت مجدد در سال‌های آتی در شما ایجاد شده؟

بله خیلی زیاد. حتی دلم می‌خواهد اگر کمکی هم از دستم بر می‌آید بتوانم انجام دهم.

چگونه برگزاری این جشنواره چه تأثیری در بهبود کیفیت و کمیت کتاب‌های کمک آموزشی کودکان و نوجوانان دارد؟

اگر از کسانی که به جشنواره دعوت شدند و در زمینه نوشتاری و تألیف و ترجمه سوابقی دارند، خواسته شود که در زمینه کودکان و نوجوانان فعال شوند و با کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان همکاری کنند، خیلی مفید است و می‌تواند کار ساز باشد. اما فکر می‌کنم چون محیط خانواده اولین خاستگاه تعلیم و تربیت کودک است، باید کتاب‌های آموزشی مناسبی در زمینه بهداشت، که مرتبط با شغل من نیز هست، برای والدین تولید شود و در اختیارشان قرار گیرد، زیرا اگر خانواده دارای اطلاعات لازم مربوط به تعلیم و تربیت و بهداشت و تغذیه باشد، می‌تواند از بسیاری مسایل منفی جلوگیری کند؛ پدر و مادرها متأسفانه، به دلایل مختلف، که یکی از آن‌ها فقر مادی است دنبال مطالعه نیستند و گرفتاری‌های روزمره، آن‌ها را از مطالعه باز می‌دارد. لذا حتی الامکان می‌توان کتاب‌هایی را به‌صورت رایگان در اختیار خانواده‌ها قرار داد یا کنفرانس گذاشت و آموزش داد. مثلاً من به عنوان پزشک اطفال با اغلب مادران در مورد روش صحیح شیردهی به فرزندانشان و باورهای غلطشان مشکل دارم این مشکلات بایستی با مطالعه کتاب‌های مناسب اصلاح شود. ما کشوری هستیم با سابقه تمدن کهن. ما حتی می‌توانیم با توجه به سابقه طولانی در طبابت، روش‌های بهتری در رابطه با بهداشت مادر و کودک به جوامع بشری ارائه دهیم که همه این‌ها از طریق تولید کتاب‌های مناسب امکان‌پذیر است.

چگونه خانم نجف‌خانی! دلیل شرکت شما در جشنواره چه بود؟

کتاب من لوح تقدیر گرفت به همین خاطر به جشنواره دعوت شدم. این کتاب داستان خرگوشی است که گم شده و به هر نقطه‌ای از جهان که می‌رسد نامه می‌فرستد. در این کتاب، نامه‌های واقعی با پاکت‌های واقعی وجود دارد که در آن‌ها خصوصیات جغرافیایی و آثار باستانی و فرهنگ مردم هر کشور را در قالب داستان به بچه‌ها معرفی می‌کند. جالب است که بچه‌ها برای مطالعه داستان‌های جذاب کتاب، خودشان پاکت‌نامه واقعی را که انگار پستی‌چی برای آن‌ها آورده، باز می‌کنند و می‌خوانند و ضمن لذت بردن از داستان کتاب، اطلاعات بسیاری در مورد کشورهای مختلف جهان به دست می‌آورند.

چگونه آیا می‌شود گفت که اینجا نوعی تبادل فرهنگی صورت می‌گیرد؟

دقیقاً همین‌طور است! ولی با زبان کودکان. کتاب بسیار خلاقانه و یک مجموعه است.

اصل کتاب به زبان آلمانی بوده که حدود هفت جلدش را یک ناشر آمریکایی ترجمه کرده و من هم از زبان انگلیسی ترجمه کردم. با توجه به این که در ایران از این کتاب خیلی استقبال شد جلد اولش به‌عنوان کتاب سال انتخاب شد، ناشر تصمیم گرفت بقیه کتاب‌های مجموعه را از زبان آلمانی ترجمه کند که در حال انجام است.

کتاب‌های منتخب داستانی سایر مسابقات یا جشنواره‌ها را هم خریداری کند و بهترین کتاب‌ها را در کتابخانه مدارس جای دهد. ضمناً با گذاشتن زنگ کتاب و کتابخوانی در مدارس، هم سطح مطالعه دانش‌آموزان ارتقا می‌یابد، هم تحولی در حوزه چاپ و نشر ایجاد می‌گردد و هم اهداف بلند آموزش و پرورش محقق می‌شود.

چگونه صحبت دیگری دارید؟

من مترجمی هستم که ۲۰ سال است در حوزه داستان کودک کار می‌کنم. الان هم کتابم برگزیده شده و قبلاً هم در مسابقات زیادی شرکت کردم و کتاب‌هایم برگزیده شده‌اند و به گفته ناشران، جزو پر فروش‌ترین کتاب‌ها بوده‌اند. من ۱۲ سال به صورت داوطلب و بدون دریافت حتی یک ریال حق‌الزحمه، کلاس‌های کتابخوانی برای بچه‌ها می‌گذاشتم. بازخوردهای خوبی هم داشتم و توانستم بسیاری از بچه‌ها را کتاب‌خوان کنم! من فکر می‌کنم اگر آموزش و پرورش این کلاس‌ها را با همکاری انجمن نویسندگان کودک و نوجوان و شورای کتاب کودک که خانه کتابدار و مروجان کتاب دارند، برگزار کند، بهتر است تا این کلاس‌ها در اختیار مربیان پرورشی گذاشته شود که اکثراً با این حوزه آشنایی چندانی ندارند و متأسفانه اغلب نه علاقه‌مندند و نه خودشان حتی یک کتاب کودک خوانده‌اند و هیچ نوع آشنایی با کتاب کودک ندارند.

چگونه چندمین سال است که در جشنواره حضور پیدا می‌کنید؟

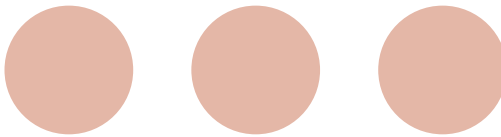
اولین بار؛ چون امسال اولین سالی بود که مسئولان جشنواره تصمیم گرفته بودند بخش داستان را هم به جشنواره اضافه کنند که تصمیم درستی است و من هم از آن استقبال کردم.

چگونه به نظر شما برگزاری این جشنواره چه تأثیری در بهبود کیفیت و کمیت کتاب‌های کمک آموزشی کودکان و نوجوانان دارد؟

اگر این کتاب‌ها در سطح بازار پخش شود و به دست مخاطبان خودش برسد و خوب دیده شود، مطمئناً هم در چاپ و نشر بعدی روی تیراژش تأثیر می‌گذارد و هم ناشران می‌توانند سرمایه‌ای را که گذاشته‌اند و معمولاً چند سال طول می‌کشد تا برگشت شود، سریع‌تر به دست بیاورند و با دلگرمی بیشتری در این حوزه‌ها به کار ادامه دهند.

چگونه توصیه‌ای به دست‌اندرکاران برپایی جشنواره جوانه دارید؟

فکر می‌کنم تصمیم مسئولان جشنواره مبنی بر خریداری کتاب‌های منتخب برتر، کار خوبی است. من پیشنهاد می‌کنم آموزش و پرورش نه تنها کتاب‌های منتخب این جشنواره بلکه

فهرست برگزیدگان یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد

دبیرخانه یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد

اشاره

را شامل می‌شدند. پنج ناشر نیز به‌عنوان ناشران برتر جشنواره معرفی شدند که عبارت بودند از: انتشارات شرکت فنی ایران، انتشارات قدیانی، انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، انتشارات کانون اندیشه جوان و انتشارات مدرسه. آنچه در پی می‌آید معرفی کامل برگزیدگان این جشنواره است.

در مراسم اختتامیه یازدهمین جشنواره کتاب‌های آموزشی و تربیتی رشد که در تاریخ بیست‌وسوم دی‌ماه ۱۳۹۳ برگزار شد، معاً ۴۳ عنوان کتاب از سوی مجری برنامه به‌عنوان برگزیده و تقدیری اعلام شد که ۳۲ حوزه درسی و ۱۱ حوزه یادگیری

ردیف	موضوع	امتیاز کتاب	نام کتاب	مؤلف	مترجم	ناشر
۱	برق	برگزیده	کامل‌ترین مرجع کاربردی کارور plc (درجه ۲)	فرجی، احمد	-	نگارنده دانش
۲	پیش‌دستان	تقدیری	طرح‌های کار مربی: برای کار با کودکان ۳ تا ۵ سال	قاسم‌زاده، فاطمه / کیهانی، فریبا / سیدشریفی، منصوره / یزدان دوست، رقیه / فتح‌الله، بتول / اسدی، فریده / مصطفوی مدنی، مینو / یوسفی، شهره / فغانی شجا، سهیلا / صفا ایسینی / شایا	-	شرکت انتشارات فنی ایران
۳	پیش‌دستان	تقدیری	مجموعه یک اسم و چند قصه (چکه، جوراب پشمی و مداد)	کشاورز، ناصر / متولی، علیرضا / جعفری، لاله / راستی، مجید / وظیفه‌شناس، شراره / خداجو، فروزنده / خلیلی، سپیده / قاسم‌نیا، شکوه / شمس، محمدرضا / خردور، طاهره / نادری، ناصر / ماهوتی، مهتری / طاقدیس، سوسن / گرمارودی، افسانه	-	شهر قلم / چکه
۴	پیش‌دستان	تقدیری	۴۴ بازی خلاق برای کودکان پیش از دبستان	مجدفر، مرتضی	-	پیشگامان پژوهش‌مدار
۵	تاریخ	برگزیده	رئیس علی‌دلوار: تجاوزه نظامی بریتانیا و مقاومت جنوب	یاحسینی، سیدقاسم	-	پردیس دانش
۶	تربیت‌بدنی	برگزیده	اندازه‌گیری و ارزشیابی در تربیت‌بدنی	بوسکو، جیمز اس / گوستاوسون، ویلیام اف	غلامرضا سراج‌زاده	بامداد کتاب
۷	تفکر و پژوهش و سبک زندگی	تقدیری	پرورش خلاقیت در کودکان	سعیدی، علی	-	لوح زرین

ردیف	موضوع	امتیاز کتاب	نام کتاب	مؤلف	مترجم	ناشر
۸	تفکر و پژوهش و سبک زندگی	تقدیری	مجموعه کتاب‌های لذت زندگی	سلیقه‌دار، لیلا/ اصلانی، ابراهیم/ مجدفر، مرتضی/ آقازاده، محرم		مرآت
۹	تفکر و پژوهش و سبک زندگی	تقدیری	مهارت‌های آموختن For Dummies	دوبولی، دورین	فرشید قهرمانی	آوند دانش
۱۰	حسابداری، بازرگانی و اقتصاد	تقدیری	مدیریت دانش در سازمان‌ها	محمد مسعود بهمنی		نظری
۱۱	داستان	برگزیده	وقتی مژی گم شد	شاه‌آبادی، حمیدرضا		کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
۱۲	داستان	تقدیری	داستان زندگی توماس ادیسون و داستان زندگی هاو کینگ	لی، تی. اس	فروغ فرجود/ محبوبه عسگری	فاطمی
۱۳	داستان	برگزیده	خداحافظ راکون پیر	ژوبرت، کلر		کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
۱۴	داستان	تقدیری	فلیکس به سیرک می‌رود/ نامه‌های فلیکس: خرگوش کوچولو به سفر دور دنیا می‌رود	لنگن، آنت	محبوبه نجف‌خانی	زعفران
۱۵	رایانه	برگزیده	آموزش تصویری ایلوستریتور	باوی، امید/ گودرز، سعید		پرسون
۱۶	روان‌شناسی	تقدیری	من کامل نیستم ولی خوشبختم	دومار، آلیس دی/ لش‌کلی، آلیس	فاطمه سادات موسوی	ما و شما
۱۷	ریاضی	تقدیری	کتاب‌هوشمند ریاضی ششم دبستان	داوودی، خسرو/ کریمان‌فرد، علی/ جعفری مفرد، نفیسه		فاطمی
۱۸	ریاضی	تقدیری	در کلاس درس کاشانی	سالاری، حسن		مدرسه
۱۹	زبان و ادبیات فارسی	تقدیری	داستان‌نویسی For Dummies		سارا کاظمی‌منش	آوند دانش
۲۰	زبان و ادبیات فارسی	تقدیری	کتاب‌کار و تمرین فارسی دوم ابتدایی	سلمانی، مهرانگیز/ یوسفان نجف‌آبادی، فردوس		گل‌واژه
۲۱	زبان و ادب فارسی	تقدیری	آذریاد	شکرانه، اسدا...		کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
۲۲	زبان‌های خارجی	تقدیری	انگلیسی برای کودکان ۱-۲	حاجی سید حسینی‌فرد، سید مسعود سرخی قلندر، وحید		مدرسه
۲۳	زیست‌شناسی و زمین‌شناسی	تقدیری	مجموعه بدن انسان چگونه کار می‌کند؟		عباسعلی گائینی، بهزاد ساکی	مدرسه
۲۴	شعر	برگزیده	خواب شب دوازدهم	احمدی، احمدرضا		زیتون
۲۵	شیمی	برگزیده	مس، فلز کیمیا	غلامرضایی، حمیدرضا		نسل نواندیش
۲۶	طراحی، نقاشی چاپ و صنایع دستی	برگزیده	مواد و ابزار هنری ۲ (مواد رنگ)	مؤلف: عیسی امیری چولاندیم		کتاب آبان

ردیف	موضوع	امتیاز کتاب	نام کتاب	مؤلف	مترجم	ناشر
۲۷	علوم تجربی	تقدیری	مجموعه آشنایی با منظومه خورشیدی	لوئین، نانسی	حسن سالاری	مدرسه
۲۸	علوم تربیتی	برگزیده	راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی ویژه معلمان دوره ابتدایی	حمزه بیگی، طیبه/ احمدی، آمنه/ رستگار، طاهره/ طاهری، حسن/ فروزبخش، فیروزه/ یاسینی، زهرا سادات		مدرسه
۲۹	علوم تربیتی	تقدیری	مرجع خلاقیت در آموزش	شکیبا، حجت		مدرسه
۳۰	فرهنگ و هنر	برگزیده	هنر خوشنویسی در مدرسه	تیموری، کاوه		کتاب آبان
۳۱	فلسفه	برگزیده	فلسفه اسلامی: طرح درس‌هایی برای آموزش به کودکان	پرویزی، مهدی		سازمان انتشارات پژوهشگاه
۳۲	فیزیک	تقدیری	دانشنامه موضوعی دانش و فناوری (دایرةالمعارف ۹ جلدی)	گلستانیان، نعمت...		مبتکران/ پیشروان
۳۳	قرآن و زبان عربی	برگزیده	انواع مفاعیل	صادقی مرشت، فریبا		مدرسه
۳۴	کار و فناوری	تقدیری	کتاب راهنمای بسته آموزشی کارآفرینان جوان (روکا)	بهزادی، نازنین. مدیر پروژه: فرحناز مینایی پور		مؤسسه منادیان توسعه پایدار/ مجتمع فنی ایرانیان
۳۵	کشاورزی	برگزیده	پرورش و فراوری سیبزمینی خوراکی و بذری	حسن پناه، داوود/ اکبرلو، حسین		دانش نگار
۳۶	گرافیک و عکس	برگزیده	مدیریت چشم مخاطب	نیرومند، محمدحسین		فرهنگسرای میردشتی
۳۷	مدیریت خانواده و بهداشت و کودکیاری	برگزیده	کتاب جامع سلامت کودک	متخصصان آکادمی کودکان آمریکا	تقی عضدی	تیمورزاده/ طبیب
۳۸	مطالعات و علوم اجتماعی	تقدیری	رهبر و رهبری	شاکرین، حمیدرضا/ ملک‌افضلی اردکانی، محسن/ ایزدهی، سید سجاد		کانون اندیشه جوان
۳۹	معارف اسلامی	برگزیده	مجموعه پرسش‌ها و پاسخ‌ها	حیدری ابهری، غلامرضا		قدیانی
۴۰	نقشه‌کشی معماری	تقدیری	گذر و خانه در بافت سنتی دزفول	داعی پور، زینب		دفتر پژوهش‌های فرهنگی
۴۱	مکانیک	برگزیده	اصول و مبانی تعمیر و نگهداری خودروی L۹۰	محمدی بوساری، محمد		راه نوین
۴۲	نمایش، موسیقی و انیمیشن	برگزیده	مجموعه نمایشنامه‌های آسان	دولت‌آبادی، حسن		سوره مهر
۴۳	نمایشنامه	برگزیده	نقل ضحاک ماردوش	جهانگیریان، عباس		کانون پرورش فکری کودکان

فراخوان ارسال آثار

- فصل‌نامه آموزشی، تحلیلی و پژوهشی «رشد جوانه» از تمامی صاحب‌نظران، نویسندگان، مترجمان و پدیدآورندگان منابع آموزشی و اندیشمندان علاقه‌مند به مباحث تولید منابع آموزشی و تربیتی دعوت می‌کند نوشته‌های خود را در زمینه‌های موضوعی زیر، برای دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی ارسال دارند:
۱. مطالعات تطبیقی (شیوه‌های تولید مواد و رسانه‌های آموزشی جهان)
  ۲. کاربرد انواع فناوری اطلاعات و ارتباطات در تولید منابع آموزشی
  ۳. تبیین و به روز رسانی ویژگی‌ها، استانداردها و معیارهای منابع آموزشی و تربیتی
  ۴. معرفی توصیفی کتاب‌های آموزشی مناسب و برتر
  ۵. معرفی نشریات، منابع علمی و بانک اطلاعات کتاب‌های آموزشی داخل و خارج از کشور
  ۶. کالبد شکافی محصولات آموزشی موجود و نقد و بررسی آن‌ها
  ۷. نیازسنجی آموزشی و مخاطب‌شناسی
  ۸. ارائه یافته‌های علمی و ایده‌های نو و تجربه‌ها در زمینه فرایند تولید منابع آموزشی مناسب
  ۹. معرفی دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی و مؤسسه‌های انتشاراتی موفق
  ۱۰. تبیین روش‌های نوین خودیادگیری و خودارزشیابی
  ۱۱. مدیریت و مشارکت در تولید منابع آموزشی و تربیتی
  ۱۲. تبیین راهبردهای برنامه‌ریزی، تولید و ارزشیابی منابع آموزشی
  ۱۳. چشم‌انداز آینده تولیدات منابع آموزشی و ملزومات آن‌ها
  ۱۴. تبیین اصول، رویکردها و اهداف نوین حاکم بر تولید منابع آموزشی مناسب
  ۱۵. مباحث تحلیلی و کاربردی مربوط به کتاب، کتابخانه‌های آموزشی و کتاب‌خوانی دانش‌آموزان
  ۱۶. ترویج فرهنگ مطالعه، کتاب‌خوانی و دانش‌افزایی (موانع و راهکارها)
  ۱۷. آشنایی با مقررات و قوانین مرتبط با به کارگیری مواد و رسانه‌ها

راهنمای تهیه آثار

- نشریه آموزشی، تحلیلی و پژوهشی «رشد جوانه» با هدف اطلاع‌رسانی، اشاعه یافته‌های علمی و ایده‌های نو و تبادل نظر و تجربه بین صاحب‌نظران در زمینه مباحث مربوط به فرایند تولید منابع آموزشی مناسب منتشر می‌شود تا از این طریق، پدیدآورندگان در راستای تحقق هدف‌های آموزش و پرورش، به صورت مستمر و پویا بر غنای دانش و تجربه حرفه‌ای خود بیفزایند و با به کارگیری بهینه ظرفیت‌های موجود، کیفیت تولید منابع آموزشی را ارتقا بخشند.
- از استادان، صاحب‌نظران و اندیشمندان محترم عرصه منابع آموزشی و تربیتی که به منظور همراهی با این فصل‌نامه، نوشته‌های خود را برای انتشار در «رشد جوانه» ارسال می‌دارند، تقاضا می‌شود در حد امکان نکات زیر را رعایت فرمایند:
- حجم مطالب از ۶ صفحه تایپ شده و ۱۱ صفحه دست‌نوشته تجاوز نکند.
  - نوشته حاوی مقدمه‌ای کوتاه، سابقه موضوع، نتیجه و جمع‌بندی موضوع باشد.
  - نسخه اصلی نوشته ارسال شود.
  - نوشته ترجمه شده باید با متن اصلی هم‌خوانی داشته باشد و متن اصلی همراه آن ارسال شود. چنانچه نوشته را خلاصه می‌کنید، این موضوع را قید فرمایید.
  - نوشته در مجله یا نشریه دیگری به چاپ نرسیده باشد.
  - محل قرار دادن جدول‌ها، نمودارها، سوتیترها، شکل‌ها و عکس‌ها در متن مشخص شود.
  - «رشد جوانه» در رد، قبول، ویرایش و تلخیص آثار رسیده آزاد و از بازگرداندن آن‌ها نیز معذور است.
  - آرای مندرج در «رشد جوانه» ضرورتاً مبین رأی و نظر «دبیرخانه سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی» نیست. بنابراین، مسئولیت پاسخ‌گویی به پرسش‌های خوانندگان با خود نویسنده یا مترجم است.
  - اطلاعات منابع مورد استفاده برای تدوین اثر، به ترتیب زیر تنظیم شود:
  - نام نویسنده، نام اثر، نام مترجم (اگر ترجمه باشد)، نام مجله یا نشریه، شماره مجله، سال نشر، شماره صفحه.
  - نوشته را به ضمیمه نام و نام خانوادگی نگارنده یا مترجم، درجه علمی یا سمت، نشانی محل کار یا سکونت و شماره تلفن، به نشانی زیر ارسال کنید:
- تهران، پل کریمخان زند، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ وزارت آموزش و پرورش، پلاک ۲۶۶، دفتر انتشارات و تکنولوژی آموزشی. صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۳۳۳۱، فصل‌نامه «رشد جوانه»
- نشانی پیام نگار (Email) فصل‌نامه جوانه: javaneh@roshdmag.ir

